

vita nostra *revue* 4

2011

17. listopad

28. říjen

Absolventi

Anežka Česká

Budoucnost VŠ

Etická konference

Imatrikulace

Jubileum PCP

Památky

Věstonice

V. Hampl
C. Höschl
E. Kohák
J. Payne
M. Prudký
J. Sokol
J. Ramba
A. Rašek
J. Royt
J. Zlatuška

VITA NOSTRA REVUE

20. ročník, číslo 4

Časopis Univerzity Karlovy v Praze, 3. lékařské fakulty

Vychází 4× ročně

Uzávěrka tohoto čísla 22. 11. 2011

Redakční rada:

Předsedkyně: prof. MUDr. Radana Königová, CSc.,
Klinika popáleninové medicíny FNKV a 3. LF UK

Mgr. Marie Fleissigová, SVI 3. LF UK (šéfredaktorka)

PhDr. Martina Hábová, SVI 3. LF UK

MK ČR E 15 377

ISSN 1212-5083

OBSAH

RES PUBLICA

V. Pavlíček: Listopad 1989 otevřel prostor i pro akademické svobody	4
V. Hampl: Odkaz Anežky Přemyslovny a Univerzita Karlova.....	5
M. Young: 17. listopad je zvláštní svátek	9
Na zámku mecenáše Josefa Hlávky.....	11
Pietní vzpomínka u Hlávkovy koleje	13
E. Kohák: 28. říjen – s otazníkem a vykřičníkem.....	14

ALMA MATER

V. Hampl: Bude letošní akademický rok rokem zlomu?	20
Usnesení mimořádného sněmu Rady vysokých škol	23
Prohlášení předsednictva České konference rektorů	24
J. Sokol: Když se nezamyslí univerzita, udělá to ministr	25
J. Zlatuška: Autonomie decentralizace v podstatě univerzit	30

QUOD BONUM

Noví studenti 3. LF UK	36
M. Prudký: Studentům na cestu	37
Seznam absolventů 3. LF UK – podzim 2011	41
PCP oslavuje letos půlstoletí existence	44
C. Höschl: Proměny Psychiatrického centra Praha	45
Česká Nobelovka zamířila do Vinohradské nemocnice	50

O TEMPORA O MORES

Etická konference o akci „Děkujeme, odcházíme“	52
M. Kment: Změna paradigmatu vztahu lékaře a pacienta	53
I. Strobachová: Odpovědnost v krizi nebo krize odpovědnosti	54
A. I. Tauber: On the Question of Physicians' Rights	60
Václav Umlauf: Reformy: privátní zisk, vytunelovaná res publica	64
P. Pavlíček: Pohled nezúčastněného sympatizanta	68
J. Payne: Vydírají lékaři společnost či společnost lékaře?.....	72
Historie medicíny	74

STOPY MINULOSTI

J. Royt: V ochraně památek má stát nezastupitelnou roli	76
O. Vaculík: prolomení limitů	80
J. Ramba: Kosterní nálezy jako pomocníci historie	83

TEXT

A. Rašek: Je to váš bratr, Ježíš.....	90
---------------------------------------	----

POSTSKRIPTUM

M. Fleissigová: Maličkosti	106
----------------------------------	-----

RES PUBLICA

STÁTNÍ SVÁTKY –
DNY OSLAV A VÝZEV

Shromážděním ve Velké aule Karolina oslavila v úterý 15. 11. 2011 Nadace Hlávkových společně s Univerzitou Karlovou státní svátek 17. listopad. Jak známo vzpomínáme v tento den událostí roku 1939, kdy nacisté tvrdě zasáhli proti českým vysokoškolákům, a také událostí z roku 1989, které vedly k pádu komunistického režimu.

Na shromáždění přednesli projevy předseda správní rady Nadání prof. Václav Pavlíček, CSc., rektor UK prof. Václav Hampl, DrSc., a student Fakulty sociálních věd Mitchell Young.

Setkání bylo i příležitostí poslechnout si hudbu v podání sboru a orchestru Univerzity Karlovy. Koncert byl věnován dílu Antonína Dvořáka, a to Symfonii č. 5 in F dur a skladbě Te Deum. Poté zazněla Česká píseň Bedřicha Smetany.

Václav Pavlíček

Listopad 1989 otevřel prostor i pro akademické svobody

Dnešní koncert se koná ve výroční den pohřbu studenta lékařské fakulty Univerzity Karlovy Jana Opletala. V roce 1939 tomu předcházela 28. října mohutná demonstrace pražské veřejnosti, která se přihlásila k věrnosti hodnotám a symbolům Československé republiky. Při této demonstraci byl smrtelně zraněn Jan Opletal a mladý dělník Václav Sedláček byl zabit. Poslední rozloučení s Janem Opletalem v Praze pokračovalo církevními obřady Československé církve, jejímž byl Jan Opletal příslušníkem v místě jeho bydliště. Tohoto rozloučení se účastnila delegace českých vysokoškoláků a studentů ubytovaných v Hlávkově koleji. V nočních hodinách 17. listopadu byly ozbrojenými německými jednotkami přepadeny vysokoškolské koleje, přední příslušníci vysokoškolské inteligence byli zastřeleni a studenti byli odvečeni do koncentračního tábora.

Právě před sedmdesáti lety bylo rozhodnuto studentskými představiteli demokratických států Evropy v Londýně, aby se 17. listopad stal na paměť odporu československých vysokoškoláků proti nacismu Mezinárodním studentským dnem jako symbol boje za svobodu a demokracii. Tradice 17. listopadu se staly pro Československo součástí hodnot studentského hnutí i tradicemi Univerzity Karlovy. K těmto tradicím se přihlásili také účastníci studentských demonstrací v roce 1989, které se staly roznětkou pádu režimu. Pro vysoké školy tato zásadní demokratická změna otevřela také prostor pro obnovu akademických svobod, zejména svobody vědeckého bádání a pro obnovu akademické samosprávy.

Generaci 17. listopadu 1939 formovanou vlasteneckými idejemi Československé republiky čekala nelehká budoucnost. Někteří nepřežili útrapy koncentračního

tábora, jiní, jimž se podařilo uprchnout na západ, položili život za svobodu Československa a demokracii v Evropě na různých frontách války. Po krátké době obnovy svobody a demokracie po válce byl v Československu nastolen opět systém, který se označil sám za diktaturu, údajně proletariátu. Ideály Masarykovy republiky se opět staly nepřátelskou ideologií právě tak jako nositelé těchto ideálů. Někteří byli zbaveni svobody nebo možnosti kvalifikovaně pracovat. Další část této generace byla postižena v době tzv. normalizace. Jen část příslušníků této generace měla možnost bez dalších potíží uplatnit své schopnosti.

Generace 17. listopadu 1989 získala naproti tomu plně příležitost uskutečnit své představy o uspořádání společnosti. V současné době na ni především spočívá tíha odpovědnosti. Politické přeměny, k nimž došlo, byly motivovány obnovou demokratických hodnot první republiky a přáním, aby se republika stala plnoprávnou a rovnoprávnou součástí integrované Evropy.

Každoroční vzpomínky na 17. listopad by se neměly omezit jen na opakování historických faktů nebo nalézání jejich nových souvislostí. Měly by přispět také k zamyslení nad dosavadním vývojem od ideálů a programů, které k tomuto vývoji položily základy, a cílů, jichž mělo být dosaženo. Vývoj vysokého školství a program vzdělanosti a jejich role v demokratické české společnosti i problematika samosprávy vysokých škol, jako součástí akademických svobod, k nim jistě patří.

Je třeba dbát také na to, aby program návratu k tradicím místo návratu demokratických hodnot Československa nevedl k návratu poměrů, proti kterým Československo vzniklo a jež přispěly k jeho zardoušení v roce 1938 a v roce 1939. Řada skutečností svědčí pro to, že takové obavy či ostražitost nejsou zbytečné.

Karolinum 15. 11. 2011. Kráceno

Václav Hampl

Odkaz Anežky Přemyslovny a Univerzita Karlova

Projev rektora UK na oslavách státního svátku

V letošním roce je tomu 800 let, co se narodila přemyslovská princezna Anežka Česká. Byla to zajímavá a velká osobnost. V kontextu její doby se jí dostalo nejlepšího možného vzdělání. Anežka je měla uplatnit v rámci politických sňatkových plánů svého otce, krále Přemysla Otokara I. Z velkých plánů však nakonec nebylo nic a jednadvacetiletá mladá žena, již sociální status a výchova umožnily profilovat se jako samostatně myslící osobnost, vykročila po vlastní – duchovní a intelektuální – cestě.

Roku 1232 Anežka založila v pražském Starém Městě ženský klášter, určený na jedné straně pro dívky ze šlechtických rodin, na druhé straně spojený se špitálem pro chudé, o něž bylo třeba pečovat. Klíčovou ideou exkluzivního ženského klášterního společenství, jehož se Anežka stala první abatyší, byla rezignace na bohatství a moc, soustředění se na péči o chudé a trpící. Anežka v tom následovala vzor o jednu generaci starší Klary Favarone, již v době svého života evropsky proslulé intelektuálky a zakladatelky dodnes významného ženského pečovatelského řádu sv. Kláry. Anežka s ní i s řadou dalších osobností celé tehdejší Evropy udržovala bohatou korespondenci a v Klářině duchu koncipovala regule své pražské komunity. Klíčová pro ni byla rezignace na světský majetek a moc ve prospěch sociální vstřícnosti. Důležitý byl též princip, že každá sestra klášterní komunity měla projevovat a kultivovat vlastní zodpovědnost za své působení.

Klášter, který dnes známe jako „Anežský“, nebyl místem útěku před světem. Anežka Česká, stejně jako o dvě století starší přemyslovská princezna Mlada, ona vzdělaná a energická zakladatelka prvního ženského kláštera na pražském Hradě a jedna z iniciátorek založení pražského biskupství, které v roce 967 diplomaticky vyjednala u papeže v Římě, byla osobností výsostně politickou. I založení Anežčina kláštera bylo významným a slavnostním gestem přemyslovské politiky a také Anežka se v pozdějších letech radou i jednáním politicky angažovala – zejména při tlumení bouřlivých sporů v panovnické rodině.

Odvržení majetku, rezignace na moc a disciplinovaná, skromná práce pro slabé a potřebné se ve 13. století u papežské kurie, usilující o vládu nad světem, právě nenosily. Problémy s tím měla už svatá Klára, obdobné potíže v téže době zažila i Anežka. Papež Řehoř IX. žádal omezit ideál chudoby, kláštery hospodářsky posílit, odvrhnout ideál rezignace na světské statky a spíše koncipovat kláštery jako opěrné body církevní moci. V konfliktu s těmito římskými nároky Anežka, která po osm let vedla klášter, odstoupila z místa abatyše a dlouhá další desetiletí až do své smrti v roce 1282 prožila v klášterním společenství jako všemi respektovaná *soror maior*, starší setra.

Jaké je pouto, které nás spojuje s touto skvělou osobností českého středověku? Těch vazeb je celá řada. Především je tu skutečnost, že svatořečení Anežky Přemyslovny v roce 1989 o pouhých pět dní předešlo 17. listopadu. Byla to ohromná, nejen církevní, ale svým způsobem národní slavnost, na které se v různých fázích podílely statisíce občanů našeho státu. Byla to slavnost, která listopadové revoluci připomněla a snad i propůjčila duchovní aspekt: nešlo „jen“ o zlomení moci komunismu, „jen“ o odstranění vlády zločinecké strany a navrácení řízení věcí veřejných do rukou lidu této země, ale také o připomenutí staleté a slavné historie českého státu, o návrat k tradici jeho duchovní kultury.

Ale snad bychom měli v našich úvahách jít ještě dál. Připomeňme si, že **u zrození české kultury najdeme kupodivu především ženy**: Byla to abatyše Mlada,

Breviř velmistra Lva – Aneřka Āeskā

zakladatelka svatojiřského kláštera, jehož skriptorium a knihovna z něj učinily jedno z vynikajících ohnisek české vzdělanosti a kultury, a abatyše Aneřka, zakladatelka a dlouholetá duchovní opora druhého prařského řenského duchovního centra – tentokrát s významným sociálně nemocničním akcentem. Tyto kláštery byly centry české kultury v době před založením naší univerzity. Není náhodou, že již Karel IV. usiloval o Aneřčino svatořečení.

Ona významná role řen nám někdy z dějin naší alma mater i z celých českých dějin trošku mizí. Vzpomínáme-li onoho prvého, tragického 17. listopadu, připomínáme si vždy jen jména mužů: jmenujeme Jana Opletala, vzpomínáme nacisty postřelených studentských funkcionářů, evokujeme si těžký osud, ale i duševní odolnost a v extrémních podmínkách udržovanou pevnou vazbu ke kultuře oněch 1200 studentů zatčených a poté vězňených, z části i zahynuvších v koncentračním táboře. Ale Univerzita Karlova konce 30. let dávno nebyla mužskou institucí. V akademickém roce 1939/40 připadalo z bezmála deseti tisíc studentů, zapsaných na naší univerzitě, již takřka 22 procent na řeny. Na filozofické fakultě dokonce už podstatně převařovaly. A – příznějme, že nemnohé – řeny v té době nalezneme i mezi tehdeřím pedagogickým a lékařským personálem větřiny fakult.

O to větří, byt i často méně nápadnou, roli pak hrály studentky a řenské členky učitelských sborů fakult naší univerzity v revoluci roku 89. V listopadu onoho revolučního roku byly mláceny policií stejně jako jejich mužřtí spoluřáci, demonstrovaly na náměstích, malovaly plakáty a transparenty a propagovaly revoluci v českých městech i městečkách. Snad jen v televizi a novinách nebyly studentky tolik vidět jako jejich mužřtí soupevníci. Velikou práci odvedly však vzdělané a činorodé následovnice obou velkých Přemysloven zejména při rychlé reformě, demokratizaci naší univerzity. Bez nich si moderní, evropskou, mezinárodně na řadě úrovni pevně zasířovanou univerzitu dnes vůbec nelze představit, natoř pak úspěšně provozovat.

Odkaz Aneřky Přemyslovny však neplatí jen řenské části naší akademické obce. **Poselství naší dávné *soror maior*, které k nám přichází přes dálku osmi staletí, je univerzální a aplikovatelné pro každého řlena univerzitního společenství. Je to vřva k převzetí vlastní a konkrétní zodpovědnosti za komunitu, jejímiř jsme řleny.** Podmínkou takového přístupu je vzděláním kultivovaný, sociálně vnímavý a politiky se neřtířící, byt i politicky neinstrumentalizovaný přístup k naší alma mater, vřtrícny a pokorný poměr k vědě, ke vzděláním obecně a ovšem i ke každému z našich oborů, k nimř se jednotlivě hlásíme. Jsme za ně sami zodpovědní, a to nejen v právním nebo úzce vědeckém smyslu, ale v plně představitelné občanské a lidské mřře. Nikdo z nás tuto naším dobrovolným vstupem do univerzitní obce přijatou zodpovědnost nemůře sejmout. Je nejen aktuální, ale představuje i staleté dědictví, vlastně ještě starří než naše milá univerzita.

Jistě, doby se mění. Neřijeme ve středověku. Dneřní vláda nám na rozdíl od dávných papeřů nevyčítá sociální angařovanost a naši chudobu, ona nás do ní spíše

uvrhá. Náš zájem však nemůže být omezen pouze na uchování hmotné existence, na náš osobní prospěch či na dosažení – byť i sebeoslnivějších, ale jednotlivých – vědeckých úspěchů. Naším posláním je zodpovědné kultivování univerzitní obce jako celku a její bezpečné, intenzivní a přirozené prestižní zakotvení v síti evropských a světových univerzit, v onom moderním řádu žen a mužů, kteří pečují o tento, mnohdy nemocný a chudobou postižený svět.

A v perspektivě staletí, která uběhla od dob Anežky České, se nemění ani naše akademická zodpovědnost učitelů i studentů, akademických badatelů či osob, které jsou přes hranice přednáškových sálů schopny a ochotny hovořit o pravdě, kterou jsme vědecky zjistili a ověřili, respektive konat vše potřebné v tomto rámci. Jak praví promoční sponze, nemáme tak činit pro pustou slávu, nýbrž v zájmu propagace pravdy.

Svatá Anežka Česká nám to připomněla v předvečer 17. listopadu 1989 a připomíná nám to stejně naléhavě i dnes, v roce osmistého výročí svého narození.

Karolinum 17. 11. 2011

Mitchell Young

17. listopad je zvláštní svátek

Projev zahraničního studenta k Mezinárodnímu dni studentstva

Je mi ctí promluvit za všechny mezinárodní studenty Karlovy univerzity právě při příležitosti oslavy výročí 17. listopadu.

Mnoho zahraničních studentů přichází na Karlovu univerzitu ze zemí, kde je mnohem méně svobody a demokracie než v České republice. Já jsem měl to štěstí narodit se v zemi, kde byla svoboda vždy přirozenou součástí mého života. Pocházím se Spojených států amerických, ze státu Delaware. Dnes ovšem už mezi svobodou ve Spojených státech a zde necítím žádný rozdíl.

Svoboda v Československu nebyla získána snadno. Odvaha československého studentského hnutí z roku 1939 a 1989 by mohla být vzorem pro všechny ostatní země na světě.

17. listopadu, kdy si připomínáme důležitou roli studentstva v politické změně v Československu, bychom si také měli vzpomenout na místa, kde studenti stále bojují za lidská práva, svobodu a demokracii. Měli bychom se ale také zamyslet nad našimi zeměmi, kde dnes vedeme sice menší boj, ale stále boj za udržení a zlepšení stavu demokracie, kterou máme.

Cítím, že 17. listopad je zvláštním svátkem. Ve Spojených státech nemáme svátek, který oslavuje studentstvo nebo který by oslavoval svobodu a demokracii, základní

hodnoty naší společnosti. Nejblíže této události je 4. červenec, Den nezávislosti, a den Martina Luthera Kinga. Tyto dva svátky oslavují dvě události, které jsou od sebe vzdáleny téměř dvě stě let, a připomínají nám, že zápas za svobodu je dlouhý a v různých podobách byl i v USA.

Na střední škole jsem se zúčastnil projevu Eliho Wiesela, který řekl, že největší zlo na světě je lhostejnost. Muž, který přežil holocaust a jistě poznal mnoho jiných zel, si vybral právě lhostejnost. Vzal jsem si to k srdci a jako vysokoškolský student na Williams College jsem se snažil být více aktivní. Byl jsem předsedou celostátní studentské organizace s názvem MASSPIRG, která má pobočky na více než 20 univerzitách ve státě Massachusetts. Byli jsme aktivně zapojeni v oblasti životního prostředí a sociálních otázek, jakými jsou hlad a bezdomovectví. Samozřejmě to nejsou tak dramatické záležitosti, ale i v těchto věcech jsou obsaženy otázky svobody a demokracie, které mě v té době ovlivňovaly.

Do České republiky jsem přišel poprvé v roce 1994, těsně poté, co jsem dokončil bakalářské studium politických věd. Zajímalo mě, co se děje ve středoevropském regionu, a chtěl jsem být součástí těchto událostí. Zůstal jsem zde rok a poté se vrátil do USA, kde jsem získal magisterský titul v University of Chicago.

Do České republiky jsem se vrátil v roce 1997. V Praze jsem pracoval většinou ve vedení soukromých vysokých škol a zároveň jako lektor. V loňském roce jsem se rozhodl pro postgraduální studium, ke kterému jsem byl přijat na Karlově univerzitě, Fakultě sociálních věd, na katedře západoevropských studií Institutu mezinárodních studií.

Součástí mé dizertace je výzkum vzdělanostní politiky v Evropě. Zkoumám roli vysokých škol v širších společenských souvislostech, jakými jsou globalizace, projevy znalostní ekonomiky a inovační systémy, které mění svou roli ve vytváření znalostí a jejich šíření.

Studenti a vysoké školy se dramaticky mění spolu s okolním světem a hodnotami, na které dnes klademe důraz. Idea univerzity jako veřejné služby je transformována spíše na „obchod se znalostmi“. Ekonomické hodnoty se stále více stávají středem našeho života. Měli bychom dbát na to, aby hodnoty svobody a demokracie byly i nadále chápány široce se všemi jejími sociálními, politickými, ekonomickými a kulturními prvky.

Naštěstí žijeme v České republice zbavené totalitního režimu, jehož porážku připomíná tento svátek. Je třeba si uvědomit, že svoboda je velmi křehká a stejně jako zahradu ji musíme neustále opečovávat. Svobodu musíme zachovávat a pomáhat ostatním jí dosáhnout. Doufejme, že tento svátek pro nás bude časem přemýšlení o tom, co každý z nás může udělat, aby se naše společnost a náš svět stal o trochu svobodnějším a demokratičtějším.

Karolinum 15. 11. 2011

*Profesorka R. Königová přebírá cenu J. Hlávky
z rukou prof. V. Pavlíčka – uprostřed místopředseda Nadace prof. J. Vostrý*

Na zámku mecenáše Josefa Hlávky

Předvečer Mezinárodního dne studentstva si Nadání Josefa, Marie a Zdeňky Hlávkových zvolilo za termín, kdy každým rokem předává ceny významným vědcům nebo umělcům. Dějištěm je vždycky zámek v Lužanech, který si před sto lety zakoupil a upravil právě mecenáš Josef Hlávka a kde se vědci a umělci scházivali už na rozhraní 19. a 20. století.

Také letos se na zámku v Lužanech 16. listopadu udělovaly ceny. Účastníci se nejprve zastavili v nedalekých Přešticích u hrobu Josefa Hlávky. Na zámku v Lužanech, s autentickým vybavením z Hlávkovy doby, potom uvítal hosty předseda nadání profesor Pavlíček, krátce promluvila i senátorka A. Palečková o úloze inteligence v poznávání nebezpečných tendencí ve vývoji společnosti a o úloze vědců a umělců v dnešní rozjitzřené době hovořil i předseda Akademie věd ČR prof. J. Drahoš. Nadějný názor vyslovil prorektor UK doc. M. Šobr: naše doba není přece jen tak úplně špatná, když mezi námi žijí stále takové lidé, jako jsou právě noví nositelé Hlávkovy medaile.

Bývalý předseda AV prof. R. Zahradník sice uznal, že v nepříliš veselých letech, která prožíváme, jsou i dobré věci – např. umělecká galerie vybudovaná v bývalém

pivovaru, ale přesto řekl, že se naše zem za dvě desetiletí dostala až na okraj Evropy. Snad nejvíce mu vadí – jak řekl – „amatérizace“ veřejné správy, kdy se ministry stávají osobnosti jen proto, že jsou oddanými členy některé z politických stran. Z čeho má opravdu strach, to jsou „mnohoobročníci“ a je proti tomu, aby vysoké školy byly řízeny jako průmyslové podniky.

Následovalo předávání cen. Jednu z nich dostala i paní **prof. MUDr. R. Königová, CSc., emeritní přednostka vinohradské Kliniky popáleninové medicíny**. Laudatio v neformálním duchu, o to ale srdečnější, přednesl děkan 3. LF UK prof. M. Anděl. Připomněl, že se paní profesorka rozhodla ke studiu medicíny po vzoru svého otce, ale protože to bylo v problematických 50. letech, neměla cestu na univerzitu nijak jednoduchou. Jednoduché nebyly ani její profesní počátky, protože si nemohla svobodně zvolit ani obor medicíny, ani své první působiště. Až po delší době se dostala do Prahy, kde pracovala u prof. Buriana, specializovala se na léčbu popálenin a vybudovala z ní na Vinohradech mezinárodně uznávaný obor. Je to obor těžký, který vyžaduje nejen profesionální znalosti a dovednosti, ale také velkou dávku trpělivosti a lásky. Pan děkan se zmínil rovněž o tom, že se profesorka Königová stará o tři vnoučata tak, až to „bere srdce“.

V poděkování potom paní profesorka potvrdila, že se opravdu ke vysněnému studiu medicíny dostávala jen s obtížemi, protože napřed musela brigádou prokázat, že má „kladný přístup k pracujícímu lidu“. Především pro mladé – nejen přítomné v sále – pak ocitovala slova o fascinaci medicínou, která ke studentům pronesl v roce 1850 v Paříži prof. Armand Tronseau: *„Literatura, malování či hudba neposkytují větší potěšení než je to, které nabízí studium medicíny. Tí, kteří od samého počátku své kariéry nepocítují toto potěšení, tuto téměř neodolatelnou touhu, měli by se vzdát záměru v tomto povolání pokračovat.“*

V Lužanech byli dále byli vyznamenáni:

významný neurofyziolog prof. RNDr. František Vyskočil, DrSc.;

představitel českého moderního sochařství prof. akad. sochař Jan Hendrych;

významná vědecká a pedagogická osobnost ČVUT prof. RNDr. Miroslav Vlček, DrSc.;

nestor oboru nefrologie prof. MUDr. Otto Schück, DrSc.;

představitel oboru potravinářské technologie prof. Ing. Pavel Kadlec, DrSc.;

cenu Josefa Hlávky v roce 2011 získalo také 14 studentů a mladých pracovníků Univerzity Karlovy a s nimi i nejlepší studenti a absolventi dalších vysokých škol a mladí pracovníci Akademie věd.

Program slavnosti v Lužanech doplnil koncert v zámecké kapli, kde jsme se mohli zaposlouchat do skladeb pro hoboj v podání Viléma Veverky a přitom obdivovat bohatou výzdobu interiéru.

Pietní vzpomínka u Hlávkovy koleje

Ve výroční den – 17. listopadu – proběhla dopoledne před budovou Hlávkovy koleje v Praze 2 pietní vzpomínka na studenty koleje s kladením věnců k pamětní desce Jana Opletala.

Účastníky přivítal předseda správní rady Nadání Josefa, Marie a Zdeňky Hlávkových prof. **Václav Pavlíček**. Připomněl nacistický zákrok vůči českým studentům v roce 1939 i rok 1989, který přinesl novou etapu ve vývoji české demokratické státnosti. Od té doby generace, která byla hlavním aktérem tehdejšího mocenského převratu, převzala hlavní tíhu odpovědnosti za politické dění ve státě a musí konfrontovat tehdejší ideály a ideály vyjádřené v roce 1939 v souvislosti s bojem proti nacismu a za demokracií se současností.

Také další mluvčí poukazovali na souvislost událostí, spojených s daty 17. listopadu. V hlavním projevu prezident republiky **Václav Klaus** dále zdůraznil, že nacisté správně pochopili, že pro porobení našeho národa je překážkou česká inteligence, která byla tehdy – asi více než dnes – strážcem naší národní suverenity, svobody a demokracie. Právě proto směřoval první velký úder nacistického teroru proti ní.

Univerzitu Karlovu zastoupil prorektor prof. MUDr. **Jan Škrha**. mj. řekl:

„Sedmnáctý listopad se stal nejen národním datem, ale jeho význam přijal i celý svět. Jako Mezinárodní den studentstva, právě dnes si připomínající sedmdesáté výročí, ale současně i jako symbol cesty za vzděláním a také jako výraz odhodlání, že k této cestě je zapotřebí svoboda a demokracie... Byli to studenti, jichž se tehdy týkalo zatýkání a kteří přišli o to nejdražší.

Přímých pamětníků těchto dní ubývá, a je tudíž třeba si opakovaně připomínat historické milníky naší minulosti, jejichž význam je nadčasový. Byli to studenti spolu s učiteli v roce 1968. Svoboda a demokracie se staly ústředním motivem naší sametové revoluce o dalších 21 let později, v níž opět studenti stáli v popředí svržení totalitního režimu.

Nezapomínejme na tyto dny ani v současné době, kdy jsme svědky, o jak křehké hodnoty se jedná. Dění moderního světa je může snadno dostat na okraj, a je proto zapotřebí, aby zejména mladá generace pečovala o demokratické principy v naší společnosti, neboť jen ty jsou zárukou šťastného života a konečně i zárukou správné cesty za vzděláním.

Nezapomínejme na živý odkaz naší nedávné minulosti, který by měl posilovat a kultivovat naše vzájemné vztahy a vést ke vzájemné úctě, toleranci a porozumění. To má být základní potřebou našeho obyčejného a každodenního života.“

28. říjen – s otazníkem a s vykřičníkem

Začněme sokratickou otázkou: Co vlastně oslavujeme, když slavíme dvacátý osmý říjen? Obvykle odpovíme bez myšlení, že si připomínáme vznik Československé republiky. Jenže od zániku té republiky již odešly tři lidské generace. Těžko se divit, že dnešní pravníci jejích tvůrců se k oslavám moc nemají.

Uvědomme si, co všechno tito pravníci zaznamenávají za naší opojnou rétorikou. Třeba to, že od onoho slavného dvacátého osmého října vzniklo v našich zemích celkem devět různých státních útvarů. Po rozpadu Masarykovy Republiky československé vznikla naše „druhá“ republika, ta pomlčková, Česko-Slovenská. Než její prezident dr. Emil Hácha stačil oslavit své narozeniny – připadaly na 12. července – přišel 15. březen a „druhou republiku“ nahradil nemilovaný státní útvar, Protektorát Čechy a Morava, zas se svou vlajkou, svým znakem, s vládním vojskem a státním prezidentem. Přezdívali jsme tomu **Protentokrát**, jenže po pádu Protektorátu nedošlo k obnově Masarykovy mnohonárodní republiky. Nahradila ji nacionalistická „lidově demokratická“ republika zcela jiného stříhu. Ostatně po třech letech nám únorový puč nadělil Gottwaldovu komunistickou republiku. Ta se v roce 1960 přejmenovala na Československou socialistickou republiku. Jenže po dalších osmi letech z ní vznikla jakási podivná federace českého Československa a Slovenské republiky, to vše pod patronátem sovětské armády. Ten vydržel dvacet předlouhých let. Pak sověti naložili své tanky na železniční valníky a u nás s velkou slávou vypukla sametová Česká a Slovenská Federativní Republika. Ta vydržela ještě tři roky, než se rozpadla na dva pahýly, dnešní Slovensko a naši Českou republiku.

Tak to vidí mladí – devět odlišných státních útvarů za sedmdesát let, každý se svými symboly svrchovanosti, s obrazy svých představitelů na úřadech a v učebnách – a ovšem každý se svým **dnem vzniku**. Divíte se, že to naše pravničky nevede k nadšeným oslavám dne vzniku jednoho z nich? Proč zrovna 28. říjen? Ti mladí, kteří se dnes místo oslav rozjíždějí na chalupy opékat špekáčky, zřejmě žádný důvod nevidí. A pokud by 28. říjen byl opravdu jen *den vzniku*, těžko bychom je přesvědčovali.

Za filozofický úkol považují vyjasnění, k čemu se vlastně hlásíme, když ze všech devíti *dní vzniku* našich států slavíme právě 28. říjen. Nemyslím si totiž, že je to zvykem či náhodou. Filozoficky vzato, mezi všemi těmi *dny vzniku* jsou výrazné rozdíly. S každým spojujeme určitou celkovou představu o smyslu našeho národního bytí, určitý postoj a určité celkové **ladění**. Tak stát, který vznikl 25. února, byl laděný jako stát revolučně komunistický se sklonem ke zkratkovitým řešením. *Ladění* naší pomnichovské „druhé“ republiky bylo zas silně autoritářské a národně

pravícové, se silným klerikálním a antisemitským podkresem. Mezi nimi poválečný stát „košického“ programu byl laděný pro změnu zas levicově, ač také poněkud násilnický a nacionalistický. Nebylo snadné být tehdy československým občanem německé národnosti, být s průkazem odbojáře a politického vězně. Proto naše dnešní otázka – k jakému *ladění* se vlastně hlásíme, když ze všech desíti *dnů vzniku* volíme k oslavám 28. říjen?

Z rétoriky současných oslav obvykle vyznívá notná dávka nostalgie, tak trochu únava a k tomu určité nacionalistické *ladění*, které se zaštiťuje „suverenitou“ a bere si na mušku Evropu a celý svět. I to je pochopitelné. Naše první republika vznikala bezprostředně z vražedné války, v ovzduší bojových vášní. Žáci Pekařovi a obecně dědicové dlouhého potýkání Čechů českého jazyka s *Böhmer*, tedy s Čechy německého jazyka, mohli ve válce vidět vyostření odvěkého kmenového zápolení. Lidová paměť to viděla prostěji: rozjásané davy strhaly rakouské orly a nahradily je českými lvy. A byla republika! Podle takových představ bychom osmadvacátým říjnem oslavovali vítězství nad Rakouskem, či prostě „nad Němci“.

Jenže válečná ideologie *boje proti Rakousku*, ostatně stejně jako kterákoliv „anti-“ideologie, zdaleka nepostačuje jako *idea státu českého*. Pročtete si Masarykovy projevy z celoživotního působení jako českého profesora a rakouského poslance. Masaryk celý život usiloval o obrodu českého národa, ale nacionalistickou rétoriku u něho nenajdete. Své státoprávní představy čerpal z díla „Otce národa“, Františka Palackého. Stejně jako Palacký si byl vědom, že drobné národy střední Evropy potřebují pro svůj národní rozvoj společně a nadnárodní státoprávní zaštitění. Za tehdejších podmínek je mohlo poskytnout jen staré Rakousko – či tehdy už Rakousko-Uhersko – navzdory svým mnoha vadám. Zatímco většina českých politiků brojila proti Vídni a snila o ruském dubisku, Masaryk usiloval o kulturní vzestup českého národa – a o *demokratickou a sociální transformaci Rakouska*, tehdy naší širší vlasti.

To bylo ostatně myšlení i tehdejší sociální demokracie. Promísěným středoevropským národům nepřinesou svobodu nacionalistické mikrostátečky, nýbrž sociální revoluce v demokratickém, federalizovaném Rakousku.

Když se Masaryk přesvědčil, že se Rakousko svým militarismem samo odsuzuje k zániku, vrhnul se vší svou silou a energií do budování alternativního státoprávního zaštitění, ale nejen pro Čechy, nýbrž pro všechny občany našich zemí, bez ohledu na národnost. Proto místo Kramářova národního *království českého* pod žezlem jednoho z carského rodu Romanovců vznikla mnohonárodní Československá republika, demokratická a sociálně laděná. Když se promyšleně hlásíme k odkazu 28. října, nehlásíme se k úzkoprsému nacionalismu vzor „Čechy Čechům“, uzavřeného ostatným drátem „suverenity“. Hlásíme se k ideálu sebevědomého, otevřeného národa, který spojenými silami s dalšími evropskými národy usiluje o společné státoprávní zastřešení pro všechny.

To považuji za první poznání: když promyslíme smysl 28. října do důsledků, nenajdeme den obranného nacionalismu a ostatného drátu, nýbrž den svobodné a sebevědomé české státnosti, otevřené k Evropě.

Pak druhé poznání: když za svůj hlavní státní svátek volíme 28. říjen – a ne třeba 28. září nebo 1. leden – hlásíme se také k dnes již matným ozvukům Masarykových *ideálů humanitních*. Slovo „humanita“ samo nám již mnoho neříká; nanejvýš naznačuje určitou slušnost a vlídnost k člověku a k životu vůbec. Nic proti tomu, ale není to nic moc, spíš nic proti ničemu.

Bývalo to víc. Pro ženy a muže 28. října představovala *humanita* zásadní osvícenské přesvědčení o člověku a lidském soužití. Podle osvícenských představ se lidé nerodí tak zlí, že by nad sebou potřebovali cara a popa, ale ani tak dobří, že by vystačili s neviditelnou rukou pudu. Rodí se svobodní, leč nehotoví. I my lidé, stejně jako naši mimolidští bližní, začínáme v životě vybavení jen potřebou spotřebovávat a vyměšovat – a touhou zachovat svůj genetický fond, tedy množit se. Kdybychom život přenechali neviditelné ruce pudu, byl by z něj sobecký boj všech, o všechno a proti všem, boj bez milosti a bez pravidel. Takový život nezná svobodu, spravedlnost či soudržnost, jen žít v boji a stálém střehu. Osvícenci, kteří ještě neměli k dispozici Brehmovo *Tierleben* neboli Brehmův *Život zvířat*, považovali takový život za *zvěřský*, nehodný člověka. Dnes bychom nejspíš řekli *barbarský*.

Jenže osvícenci a jejich dědici v našem obrození věřili, že mimo tuto společnou pudovou výbavu člověk v sobě nese v náznaku a v příslibu také *schopnost lidství*. To je ta Masarykova *humanitas* – přesvědčení, že člověk, byť se rodí zvěřský či barbarský, je schopný plnohodnotného lidství. Je schopen rozumu, tedy kritické sebereflexe, a zároveň – slovem Herderovým – *ušlechtilého citění*, tedy sou-citění, soucitu. Je schopen domyslet si následky svého jednání a sou-cítit s radostí a s utrpením druhých, a tak vospívat od barbarství k plnohodnotnému lidství.

Tak jako znakem barbarství je boj všech proti všem, tak znakem lidství je *humanitas*, schopnost soužití ve svobodě, ve vzájemně účtě a ve vzájemné dobré vůli. Masaryk tu dobrou vůli označuje starosvětsky jako *lásku k bližnímu*. Francouzští a naši radikální demokraté shrnuli takovou svobodu, úctu a dobrou vůli hesly *volnost, rovnost, bratrství*. Dnes hovoříme o svobodě, spravedlnosti, solidaritě. Vyjde to nastejno: to je humanita, to je smysl lidství. Člověk je bytost, jejímž celoživotním úkolem je růst výchovou a vědomím od barbarství boje k plnohodnotnému lidství, k soužití ve svobodě, účtě a soudržnosti.

Z toho přesvědčení vychází programová náplň 28. října. Rozum a soucit vedou k uvědomění, že soužití ve stálém boji, nadvláda silných a bezohledných pánů nad zástupem bédných rabů, je *zvěřství*, nehodné člověka. Kdo dělá z boje zásadu obcování, ze sobectví ctnost a z nadvlády náhražku za svobodné soužití, potlačuje v nás naše lidství. Proto se převrat 28. října nemohl spokojit s nahrazením pozdně feudální nadvlády německých aristokratů a uhlobaronů romantickým nacionalismem jejich

českých protějšků. Musel se domáhat radikální demokracie se sociálním svědomím. Vyspělé lidství znamená soužití ve svobodě, spravedlnosti, soudržnosti.

Proto také dvacátý osmý říjen nemohl znamenat jen konec státu rakouského a onen dnes oslavovaný *den vzniku státu českého*. Osvícenský ideál 28. října vyžaduje zásadně odlišné ladění našeho pojetí státu. Pokud by se lidská pudová výbava omezovala na konzumování, vyměšování a reprodukci, to vše řízené jen neviditelnou rukou pudu, státu by zbyl jen úkol četníka, který drží bědné v šachu, a boj všech proti všem v mezích přijatelných pro horních deset tisíc. Slovy dnes už necitovaného klasika, stát by vystačil s armádou, policií a byrokracií.

Humanitní ideál 28. října – tedy důvěra, že každý člověk má možnost a úkol růstu k plnohodnotnému lidství – si vyžaduje zcela jinou představu. Především stát neustavuje společnost shora jako vladař tím, co požaduje a povoluje. Společnost vzniká v lidském obcování a pověřuje stát jako svůj nástroj péčí o předpoklady svobodného lidství. Stát nevládne, nýbrž slouží, není naší vrchností, je naší odpovědností, abychom mohli žít jako lidé, ne jako soupeři v boji o přežití.

Soužití ve svobodě vyžaduje především občanskou odpovědnost a občanskou bezpečnost. V nezodpovědném boji všech proti všem není život ve svobodě možný. Ať je to boj fyzický nebo finanční, svobodu vyhrazuje jen nejrychlejšímu střelci – a i to jen pokud nepřijde střelec rychlejší či zákeřnější. Soužití ve svobodě začíná teprve, když mohu odložit zbraň a důvěřovat dobré vůli svých bližních. Svoboda od strachu je svobodou nejzákladnější.

Nestačí svoboda od strachu z násilí. Stejně zhoubný je strach z bídy a z nemoci, strach z bezmoci stárí a smrti, ale i zdánlivě všední strach z nezaměstnanosti a z bezmoci zmatených nevzdělaných. Stát, který pro sebe vytváří humanistická společnost, potřebuje být státem pečujícím. Potřebuje usilovat o to, aby všem svým občanům zajistil přístup k práci, k lékařské péči, ke vzdělání, k podpoře v nemoci a ve stáří. Takové byly naděje 28. října a následně také programy sociální demokracie.

Jenže tu se přihlásí třetí poznání. První je poznání, že nevystačíme s „anti“-ideologií boje. Boj je opojný, protože udává směr a vyžaduje mobilizaci všech sil – dnešní metaforou, adrenalinovou mobilizaci. Jenže boj je ideologie smrti, byť někdy nutná, vždy ničivá a nakonec sebeničící. Nad ní potřebujeme ideologii života, ideologii lásky a péče. Pak druhé je poznání, že nestačí ideologie života na úrovni pudového konzumu. Ano, člověk potřebuje svobodu od strachu z násilí a bídy, jenže tím svoboda lidství teprve začíná. Třetím poznáním je, že naplnění svobody lidství, ta všemožně skloňovaná „sebe-realizace“, znamená sebe-překročení. Znamená život v ideálu. Člověk svůj život nalézá, když jej zasvětil něčemu, co přesahuje všechno stupňování spotřeby.

Já vím, zní to zoufale abstraktně, leč prosím, nevzdávejte to! Jsem starý sociální demokrat – a také evangelík, který má tu Masarykovu lásku k bližnímu v popisu práce. I svým třetím poznáním mám na mysli něco hmatatelně konkrétního. Copak jste si sami nevšimli, že jste ve svém životě byli nejšťastnější, když jste se přestali

starat o to vrtkavé vlastní „štěstí“ a celou bytostí jste se vrhli do něčeho, co pro vás v tu chvíli bylo důležitější než starost o sebe? Mohlo to být vítězství vaší party ve fotbale, nebo docela prozaická láska k dětem či tichá vášeň jako filatelie nebo péče o novorozené hříbě – nebo úsilí o záchranu krajiny nebo prosazení zákona, ze kterého sami nic nemáte. V tom všem je vášeň života, který se člověku stane posláním – a posláním, které se stává životním naplněním.

Platí to i v péči o věci veřejné – či vzhledem k momentální vulgarizaci toho pojmu, řekněme **v péči o společné dobro**. Nemusíme si nic vymýšlet – výzvy ke službě nás obklopují. Žijeme v bezpečí, v dostatku i v uznání druhých. Jenže hned za našimi humny nás obklopuje tolik násilí, tolik lidské zášti a bezpráví, tolik sobectví a chamtivosti! Pravidla našeho soužití ztvárňuje lidské zvěrství stejně silně jako lidská humanita.

V bezprostřední budoucnosti nás čekají další výzvy. Dramatická degradace životního prostředí nezodpovědným nárůstem lidské početnosti a lidské náročnosti hrozí neméně dramatickou destabilizací předpokladů naší civilizace. Nemyslím, že nám hrozí fyzické vyhynutí. Předpokládám, že podobně jako po pádu římské civilizace by i po pádu naší civilizace přežily tlupy samozásobitelů v jeskyních. Hrozí nám však, že vyhyne humanita, lidskost. Ekologické ohrožení představuje ideálu humanitnímu novou, naléhavou výzvu k sebe-překročení.

Nedílnou částí té výzvy je hrozba násilí. S rozvojem zbrojního průmyslu, kterým vlády vyrovnávají své rozpočty, se naše země stává sudem střelného prachu. Naše lidství se může vypořádat s ekologickou hrozbou v míru; ne ve válkách. Jenže „bojovat za mír“ se nedá manifestacemi s vypouštěním holubic. Úsilí o mír vyžaduje budování nadnárodní autority, legislativy, soudnictví. I naše velmi nedokonalá Evropská unie nám dala tři generace míru. Ve jménu míru ji potřebujeme posílit a budovat další úrovně spolupráce. Ideál humanitní vyzývá k úsilí o život pod zákonem pro celý svět.

A do třetice, ani světová federace a globální ekologická péče nezachrání humanitu bez celosvětové sociální spravedlnosti. Humanita nemůže přežít ve světě rozpolceném na nesmyslně bohaté a zoufale бедné. Sociální spravedlnost představuje třetí výzvu k sebe-překročení a sebe-naplnění.

To všechno znamená 28. říjen, nejen den vzniku dávno zašlé republiky, nýbrž den našeho přihlášení k ideálu humanity – svobody, spravedlnosti, soudržnosti. Nabízí nám i zářnou hvězdu, podle níž můžeme řídit vratkou loďku svého žití rozbouřeným světem mořem. Proto jej nemůžeme nahradit žádným jiným dnem vzniku, ani svátkem svatého Václava. Zásadní rozdíl mezi 28. říjnem a všemi ostatními dny vzniku, co už jich bylo za našich posledních sto let, je to, že všechny ostatní jsou dny vzpomínek na minulost, někdy velkou, někdy bolestnou, ale vždy minulou. 28. říjen je den rozhledu a rozletu, svátek budoucnosti. Kokardy, jásoť, na praporu prapor, srdce se v dálku rozletí! To je dvacátý osmý říjen.

Literární noviny 27. 10. 2011. Kráceno

ALMA MATER

CO ČEKÁ UNIVERZITY?

Bude letošní akademický rok rokem zlomu?

*Projev předsedy České konference rektorů
na slavnostním zahájení akademického roku 2011–2012*

Každý rok, zhruba ve stejnou dobu, ale vždy na jiné akademické půdě se setkáváme, abychom si ve chvílích, kdy probíhají imatrikulace nových posluchačů, nejen připomněli, že začíná zimní semestr nového akademického roku, ale také si uvědomili naši „spřízněnost volbou“, naši spjatost s klíčovými leitmotivy tohoto akademického roku a také naši odpovědnost za to, že je dokážeme reflektovat a naplnit důstojným a smysluplným obsahem.

Rozhodně se tu nechci pouštět do inventarizačního přehledu konkrétních kroků, které bude třeba v následujících dvanácti měsících učinit – od akcentu na vyhodnocování uplatnění absolventů a definování integrujících směrů výzkumné činnosti, přes rozvíjení systému vnitřního hodnocení kvality až po tolik žádoucí implementaci principu diverzifikace, ovlivňující ve svých důsledcích zásady financování vysokých škol na straně jedné a posilování jejich specificky silných stránek na straně druhé. Hovořím-li o leitmotivech, mám tím na mysli ony bazální pilíře a nezpochybnitelné hodnoty, které jdou napříč těmito dílčími kroky, formují základní rámec našeho společného diskurzu i východiska našeho usilování.

Nemám tím na mysli něco převratně nového, ale naopak to, k čemu se neustále vracíme, a mimoděk tím potvrzujeme, jak je to pro akademickou půdu našich vysokých škol důležité, ozdravné a nepostradatelné. Zejména s přihlédnutím k tomu, co nás v tomto akademickém roce čeká, jsem přesvědčen, že jeho **klíčovým leitmotivem musí být zachování a ochrana akademické samosprávy vysokých škol a faktické nastolení zatím spíše opatrného přechodu od kvantitativních kritérií ke kritériím kvality.**

Asi nejvýznamnější výzvou nadcházejícího roku je příprava pokud možno co nekvalitnějšího návrhu komplexní legislativní úpravy ve vztahu k vysokému školství v České republice. Pokud jde o věcný záměr nového zamýšleného zákona o vysokých školách, je povzbuzující, že jeho příprava probíhá ve velmi žádoucí a věřím že přínosné otevřenosti k postojům reprezentací vysokých škol, tak jak ji ztělesňuje společná pracovní skupina ČKR a RVŠ. Jisté obavy tak vzbuzuje snad pouze hektický harmonogram, v poslední době navíc dále akcelerovaný nikoliv nezbytným spojením s harmonogramem další legislativní iniciativy, totiž věcného záměru zákona o finanční pomoci studentům. Jeho nemalé zpoždění tak vytváří zbytečný tlak na zatím nezpožděný vládní harmonogram VZ ZVŠ. Navíc reprezentacím vysokých škol dosud nebylo umožněno se s žádnou ucelenou verzí návrhu VZ ZFP seznámit.

To, co nicméně pokládám za podstatné, je aby výše uvedené klíčové premisy ovlivňovaly i charakter a vyznění legislativních formulací, které našemu usilování vtisknou nový řád i pevné ideové a koncepční ukotvení.

Autonomie akademické obce jako svobodného společenství učenců a vyučovaných, nezávislých na vedení státu, má svou euroatlantickou intelektuální tradici, protkanou obdobími, kdy musela být opětovně obhajována a znovu potvrzována. Tento proces má svým způsobem neuvěřitelnou kontinuitu a je stejně rezistentní jako periodicky se opakující snahy učinit z akademické půdy utilitární pole, redukující jeho poslání na účelovou produkci úzce zaměřených odborníků a idejí a degradující vysokou školu na pragmaticky konfigurované učiliště, jehož kvalita je měřena převážně krátkodobými výnosy a momentálními prvoplánově aplikačními efekty.

Je třeba vzít na vědomí, že tyto tendence jsou čas od času i koloritem naší doby – v žádném případě je ale není možné přehlížet či „unaveně“ akceptovat. **Jestliže se polistopadové reformní úsilí razantně opřelo o obnovení akademické autonomie a samosprávy, není jediný důvod, proč by tomu tak (po dvacetileté zkušenosti s jejím fungováním) nemělo být i při koncipování současných reformních kroků.** A není třeba dál „testovat“ pozornost vysokých škol, tak jak to ještě před několika dny činil pozměňovací návrh vládní novely zákona o rozpočtových pravidlech, který (jakkoli v současné chvíli již není aktuální) vyvolal okamžitou odmítavou reakci, jejímž smyslem byla především ochrana neredukované akademické samosprávy. Znepokojení, či snad spíše až zděšení, jež tento návrh – načtený v rozpočtovém výboru sněmovny – vyvolal, bylo sice naštěstí nakonec rozptýleno, nicméně zneklidňující pocit, že může být jindy a jinak opět oživeno, do jisté míry zůstává.

Na druhé straně jistým příslibem, jehož faktické naplnění je třeba dál pečlivě sledovat, jsou ty pasáže Pracovního návrhu věcného záměru zákona o vysokých školách (a ostatně též Aktualizace dlouhodobého záměru MŠMT), které hovoří o důsledném uplatnění a posilování institucionální autonomie vysokých škol, které je správně spojováno s jejich odpovědností za dosahované výsledky. Odpovědnost je pojem, který ve veřejném sektoru prožívá krizi, a akademická sféra by měla mít ambici mu vracet reálný obsah a význam. Ten znamená mnohem víc než jen absolutorium ve stovkách formálních kontrol různých úřadů, jejichž pravomoc vůči vysokým školám se mimochodem v současné době též navrhuje zvýšit.

Diskuse o vhodnosti (či spíše potřebě) daleko razantněji v sektoru vysokého školství akcentovat kvalitativní kritéria na úkor kvantitativních parametrů probíhá již dosti dlouhou dobu a pomalu již začínala mít poněkud platonický charakter, neboť povytce setrvala spíše v deklaratorní rovině. Zdá se, že tento akademický rok by mohl být jakýmsi „bodem zlomu“, bude-li současná dikce Aktualizace a Věcného záměru zákona naplněna konkrétním obsahem – a nebude-li zásadním způsobem ohrožena razantními rozpočtovými škrty. Z tohoto hlediska je meziroční pokles prostředků na vzdělávací činnost veřejných vysokých škol ve výši více než miliardy

alarmující, a to i při vědomí všech problémů, které veřejné finance mají. Veřejné vysoké školy jsou zřízeny pro realizaci veřejného zájmu a jejich výrazné finanční podvázání by mělo být prováděno redefinicí tohoto veřejného zájmu.

Skutečná kvalita nebývá nikdy laciná, a nevidím zásadní důvod, proč by tomu mělo být jinak v případě vědy a vzdělávání. Po létech úsporných kroků je navíc zřejmé, že je dávno pryč doba, kdy bylo možné ještě šetřit na případných, tzv. postradatelných „ornamentech“ – v současné době každý škrť předpokládá redukci samotné podstaty.

Akcelerace kvantitativních parametrů vedla v předchozím období k razantní a již téměř problematicky kontrolovatelné masifikaci vysokého školství. Korektorem tohoto vývoje musí být promyšlená diverzifikace vysokých škol akcentující kvalitu, kde má svůj prostor jak jasně definovaný, klasický univerzitní sektor, orientovaný na špičkový výzkum (v jeho nikoli pouze aplikované, ale také – základní formě, kde měřítkem kvality není jen bezprostřední efekt), mezinárodní spolupráci s těmi nejlepšími a kvalitní úroveň zejména doktorského studia. Svě místo tu ale nepochybně mají i vysoké školy generující bakalářské programy, naplňující aktuální poptávku po kvalitních, spíše profesně orientovaných absolventech.

Je ovšem zapotřebí objektivně konstatovat, že mnohé při prosazování kvalitativních kritérií je právem očekáváno od samotných vysokých škol. Jakkoli je možné kriticky diskutovat o řadě kosmetických vad současné metodiky hodnocení výsledků vědecké práce, připravené vládou pro výzkum, vývoj a inovace, je nutné akceptovat tak zásadní a tak samozřejmou premisu, že se jí téměř stydím připomenout. Totiž, že **vědecký (tvůrčí) výkon musí být financován pouze podle doložitelných výsledků, zejména těch, které obstály v „peer review“ hodnocení a vřazují tak jednotlivé autory do elitní komunity expertů v dané oblasti.** Jen obtížně bychom v této oblasti, jež souvisí i s propojováním vzdělávání a aktivní tvůrčí činnosti, hledali výmluvnější a validnější kvalitativní kritérium.

Nezastupitelným a jedinečným protagonistou vysokoškolského akademického občanství, jehož se výše uvedené dotýká, je student, který žije (a v temných dobách občas i nuceně živoří) s univerzitami a vysokými školami od jejich počátků. Postupně se propracoval od akademických vandrů (*peregrinatio academia*) až k současným mobilitám, od alchymistických křivulí až k těm, kteří se podíleli na první srážce protonů, simulaci velkého třesku a možná až k průlomovému změření vyšší rychlosti, než je einsteinovská rychlost světla, v CERN. Akademická půda českých vysokých škol se každý rok otevírá novým studentům, z nichž mohou vyrůst špičkoví představitelé vědních oborů, kteří budou naše poznání posouvat dál, a snad v dohledné době z jejich středu vyroste i nový český nositel Nobelovy ceny.

Posun od kvantity ke kvalitě by se měl projevit již při jejich výběru a přijímání na vysoké školy, tak aby svou šanci dostali ti, kteří jsou prokazatelně talentovaní, kreativní i kritičtí a nadšeně zapálení pro svůj obor. Neříkám, že jsou to všichni,

kteří se hlásí na vysokou školu – ale neříkejte, že mezi nimi není spousta právě takových, jejichž schopnosti je třeba rozpoznat, podchytit a rozvíjet.

Bezesporu nás v nadcházejícím akademickém roce čeká řada náročných úkolů, zásadních rozhodnutí a tvůrčích výzev. Přál bych si, abychom úkoly se vztyčenou hlavou zvládli, k rozhodnutím našli odvahu, před novými výzvami neuhýbali. Jsem přesvědčen, že víme, co chceme. Tak to pojďme bez váhání a zbytečných průtahů odpracovat.

Quod Bonum Felix Faustum Fortunatumque Eveniat!

Slezská univerzita, Opava 3. 10. 2011. Kráceno

Usnesení mimořádného sněmu Rady vysokých škol

1. Věcný záměr zákona o vysokých školách:

Rada vysokých škol konstatuje, že během celého období projednávání věcného záměru zákona o vysokých školách nedošlo k původně plánovanému společnému jednání užšího předsednictva Rady vysokých škol, předsednictva České konference rektorů a zástupců MŠMT.

MŠMT bohužel ve verzi z 9. 9. 2011 provedlo proti formulacím diskutovaným se zástupci reprezentací na předcházejících jednáních zásadní změny, které nebyly projednány a které Rada vysokých škol odmítá.

Jedná se především o:

- snížení a ztrátu garance minimálního zastoupení studentů v akademickém senátu;
- konkretizaci odstavců týkajících se akreditačních orgánů bez zdůraznění a řešení otázek diskutovaných v pracovní skupině týkajících se transparentnosti a kontroly jednání akreditačních orgánů.

Sněm Rady vysokých škol dále explicitně upozorňuje, že řada koncepčních připomínek nebyla přijata nebo vyřešena.

Jedná se zejména o:

- problematiku školného, kde dosud nebyly vyhodnoceny a zveřejněny zahraniční zkušenosti s jeho zavedením a poskytnuty rozbory rizik na základě kvalifikovaných simulací chování vybraného modelu školného; z tohoto důvodu se Rada vysokých škol ztotožňuje se stanoviskem Studentské komory Rady vysokých škol a odmítá zavedení školného na veřejných vysokých školách;
- zavedení funkčních míst docentů a profesorů, kde Rada vysokých škol nadále trvá na své kritické koncepční připomínce, ve které toto odmítá;
- změny v kompetencích Rady vysokých škol, kde zdůrazňované zastupování

veřejnosti touto Radou musí odpovídat skutečnému posílení její zodpovědnosti vůči veřejnosti, a tomu musí odpovídat adekvátní způsob výběru jejích členů.

2. Novela zákona o rozpočtových pravidlech a její dopad na vysoké školy.

RVŠ zásadně nesouhlasí s návrhem novely zákona č. 218/2000 Sb. ve znění pozměňovacího návrhu Rozpočtového výboru PSP ČR ze dne 27. 5. 2011. Pozměňovací návrh je v příkrém rozporu s platným zákonem o vysokých školách zásadně omezuje samosprávu a autonomii veřejných vysokých škol, výrazně zhoršuje podmínky pro jejich činnost a hospodárnost. V důsledcích znamená přímou podřízenost veřejných vysokých škol Ministerstvu financí.

Případné přijetí návrhu navíc povede ke kolapsu chodu vysokých škol.

Pozměňovací návrh je taktéž v rozporu s připravovanou reformou terciárního vzdělávání, mezi jejíž deklarované cíle patří i posílení autonomie a odpovědnosti vysokých škol.

Rada vysokých škol proto doporučuje řešit tuto situaci buď zamítnutím pozměňovacího návrhu rozpočtového výboru (tisk č. 287/1), nebo přijetím pozměňovacího návrhu podaného poslancem Doktorem.

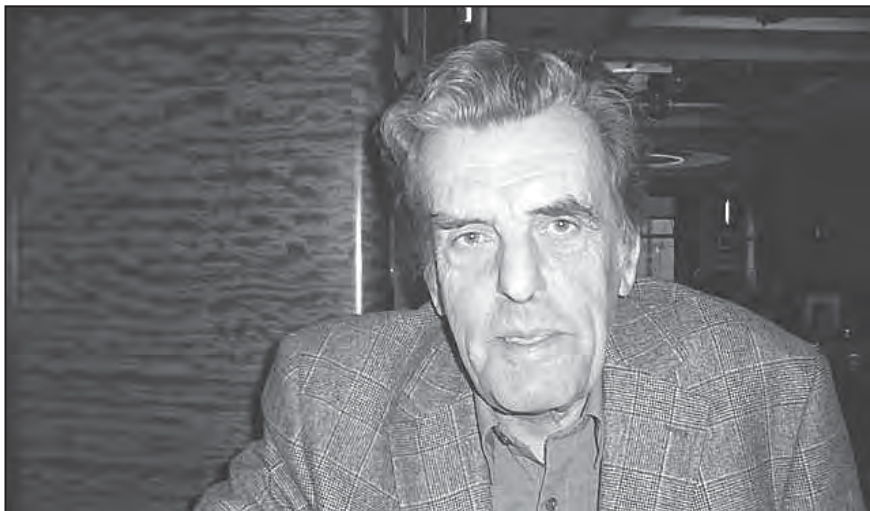
Praha 22. 9. 2011

Prohlášení předsednictva České konference rektorů

ČKR je velice překvapena tvrzeními ministra školství, mládeže a tělovýchovy Mgr. Josefa Dobeše přednesenými v Poslanecké sněmovně Parlamentu ČR 27. října 2011. Ministr poslancům sdělil, že návrh věcného záměru zákona o je výsledkem shody odborné veřejnosti a obsažené parametry si odborná veřejnost žádá. ČKR musí konstatovat, že k návrhu věcného záměru zákona měla a má řadu vážných připomínek, kterými se MŠMT dosud nezabývalo. ČKR se necítí v žádném případě tvůrcem zmíněné normy, kterou rozhodně nepovažuje za prodiskutovanou a jejíž aktuální znění měněné na politických jednáních ani nezná.

ČKR nicméně kladně hodnotí způsob dialogu, který s reprezentacemi vysokých škol při přípravě věcného záměru zákona o vysokých školách zástupci MŠMT do letošního října vedli, a předpokládá, že tento dialog bude i nadále pokračovat.

V naprostém kontrastu s tímto diskurzem je však způsob, jakým MŠMT ignoruje ČKR při přípravě věcného záměru zákona o finanční podpoře studentů. Postup MŠMT, které dosud reprezentace vysokých škol neseznámilo s jedinou verzí návrhu, nelze akceptovat a je v rozporu s platnou právní úpravou.

Prof. Jan Sokol, Ph.D., CSc., je český filozof, vysokoškolský pedagog, publicista, překladatel filozofických textů, zabývá se hlavně filozofickou antropologií, dějinami náboženství a antropologií institucí. Byl poslancem Federálního shromáždění v letech 1990–1992, ministrem školství v Tošovského vládě r. 1998. Jan Sokol přednáší na četných českých i zahraničních univerzitách, zejména na evropská a filozofická témata, v období 2000–2007 byl prvním děkanem Fakulty humanitních studií UK.

Jan Sokol

Když se univerzita nezamyslí, udělá to ministr

Příprava nového zákona o vysokých školách se pozvolna posouvá, na počátku listopadu se dostává i na pořad špiček vládní koalice. K návrhům ministerstva se vyslovují – a to často nesouhlasně vysoké školy – rektori, Rada vysokých škol i studenti. Jaké připomínky máte vy, pane profesore?

Připadá mi, že když si univerzita něco nárokuje, tak musí také sama nad sebou trochu přemýšlet. Je tam ledacos, co asi není vůbec špatné. Já mám hlavně starost o kvalitu. Kdyby se měly zrušit profesorské tituly, tak bych konec konců proti tomu nic neměl, možná je to opravdu pozůstatek starých časů, ale kdyby se měly nějak oslabit nebo dokonce odstraňovat habilitace, tak to bych považoval za velké neštěstí. Univerzitní učitel přece musí nějak předvést co umí, a to před sobě rovnými, nejenom před studenty. Tam bych měl velký strach.

Jako důležité mi připadá regulovat počet studentů. Protože pokud na vysoké školy přichází polovina populačního ročníku a kdyby se vysoké školy nějak nediferencovaly, tak je to vlastně zničí. To je myslím jedna z věcí, o které by měla univerzita sama přemýšlet – a když to neudělá, tak to za ni udělá ministr. Když každý druhý mladý člověk jde na univerzitu, pak ze všech nemohou být vědci. Budou pracovat na poště, na úřadě, v bance, obchodě. My to ale pořád ještě děláme tak, jako kdyby ze všech našich studentů měli být vědci. To si možná může dovolit Karlova univerzita, i když ani to není pravda, protože vzdělává také učitele, právníky a konec konců i lékaře, kteří pak v praxi vědci nejsou. Tomu se studium musí přizpůsobit tím, že se rozdělí na část masovou a na část výběrovou. A to, že Karlova univerzita chce být výběrová, to je dobře, jistě na to má nárok a předpoklady, ale přece jenom musí počítat s tím, že její absolventi budou dělat všechno možné.

Stále více studentů přijímaly školy i kvůli tomu, aby získaly více peněz.

To je právě důležitý posun, když se teď se začíná uvažovat o tom, že ministerstvo bude o počtu studentů dělat jakousi smlouvu se školami. Ne, že dostanou peníze za „kus“. To totiž vede k jakési inflaci, k tomu, že studentů pořád přibývá.

Neovlivní počet studentů zavedení školného?

Myslím, že by nebylo dobře, kdyby to mělo regulovat školné. Nejsem úplně proti němu, ale nesmí se stát zábranou studia. Tady se často říká, jak to je v USA, ale aspoň z mé zkušenosti je to tak, že na těch opravdu dobrých amerických univerzitách polovina studentů školné neplatí. To jim uhradí škola ze svého majetku, ze svých příjmů. Schopným lidem, kteří na školné nemají, to rozhodně nesmí bránit ve studiu.

Navíc myslím zatím není určeno, komu by to školné přišlo. Kdyby mělo jít nazpátek do nějaké společné pokladny, tak by to asi k ničemu dobrému nevedlo.

Ano, to by nebylo k ničemu. Školné má být k tomu, aby se studentům dalo trochu najevo, že učení není jenom zadarmo, že také něco stojí a že na tom mají podíl. To je myslím dobré. Proto jsem rád, že už dnes musí student platit za to, když je na škole moc dlouho. Ale kdyby se školné mělo stát bariérou pro přístup ke studiu, tak to by bylo špatné.

Jsou tady také dohady a námitky, že ve skutečnosti by zavedení školného bylo výhodné jen pro banky, že by byly jediné, kdo by na tom profitoval.

To je možná námitka proti půjčkám, ale ani to bych neviděl jako zásadní námitku. Ale ty půjčkové systémy jsou podle mého soudu zbytečně složité. A představa, že by se školství dalo zaplatit ze školného? Nikde na světě to tak není. I na nestátních amerických univerzitách školné tvoří 15–20 procent příjmu.

Je tu i varovný příklad z Velké Británie, kde se zavedlo školné a teď se neúměrně zvyšuje. U nás jsou také z toho obavy.

To je právě problém – když se prolomí bariéra, tak pak nikdo neví, kde se to zarazí. Kdyby student měl u nás platit ekvivalent těch devíti tisíc liber, tak to vůbec nepřichází v úvahu.

Co říkáte akreditacím vysokých škol?

To je další velký problém. Je pravda, že ta dnešní akreditace je hodně formální. Už léta si myslím, že by se škola měla kontrolovat podle výsledků; všude tam, kde se píšou diplomové práce, by se podle nich mělo sledovat, jestli ta škola za něco stojí. Teď se uvažuje o tom, že by se akreditovala škola místo jednotlivých oborů, nicméně si myslím, že by tam měla zůstat jakási vnější kontrola. Návrh zákona uvažuje o zřízení nějaké agentury. Ta funguje v Německu, jakžtakž... My jsme malá země, kde se všichni v oboru navzájem znají, a proto mám obavy, že se z toho zase stane formalita.

Teď nedávno tu byl spor ministra s dosavadní akreditační komisí..

Tomu vůbec nerozumím, protože si myslím, že akreditační komise udělala dobře a jestli se jí něco dá vyčítat, tak spíš nedostatek tvrdosti. Že té plzeňské právnické fakultě nevzali akreditaci hned, považují za chybu, a ne, že by komise byla příliš tvrdá. Právě to je ta starost o kvalitu studia. Samozřejmě to nemůže zůstat jenom na bedrech paní profesorky Dvořákové; myslím, že by ministerstvo mělo komisi spíš podporovat.

Neprojevují se v tom i politické vlivy?

Nevím, ale to by bylo právě špatné. Boj o to, kdo bude vládnout, je důležitý v politice, to je v pořádku, tak to má tak být, ale jsou věci, o které se bojovat nemá a které se mají věčně posuzovat. To je například kvalita školy.

Je vždycky možné tu kvalitu posuzovat?

Už léta je ve vysokoškolském zákoně, že pokud má škola diplomové práce, tak je musí zveřejňovat. Kdyby to ministerstvo vymáhalo, tak by přece ten případ Právnické fakulty v Plzni nemohl nastat. Veřejnost by si už ohlížela takové skandální případy. Proto mám obavy o kvalitu; jediné, na co se dá jakžtakž spoléhat, je právě veřejná kontrola.

Ještě jedna otázka k vysokoškolskému zákonu: to je samospráva. Kdo má volit rektora a děkana? A mají se volit, nebo jmenovat – a kým?

Hlavním problémem je správní rady školy. Myslím, že si mnozí dělají iluze, že by takové grémium mohlo školu fakticky řídit. Zasedal jsem ve správní radě řadu

let, a tak vím, že to je grémium dosti formální. Ti lidé jsou mimo univerzitu, a tak tomu nevěnují dost času. Nerozumějí tomu, nevědí. Buď jsou na rektora protivní, nebo mu jdou na ruku, a to je asi tak všechno, co můžou dělat. Tady se hodně argumentuje americkým příkladem, jenže tam je něco úplně jiného. Všechny ty kategorie jsou jinak.

Co tím myslíte?

„Soukromá“ škola v Americe je v našem pojetí neziskovka. To není výdělečný podnik, aspoň dobrá univerzita. A správní rada, to jsou fandové školy. Nejsou to lidé, které tam nasadí ministerstvo jako veš do kožichu. To jsou absolventi, příznivci, nadšenci pro tu školu, jsou vesměs bohatí, nemají existenční starosti a mohou se tomu věnovat. Sice třeba volí rektora, ale rok předem začnou členové obcházet po univerzitě, vyptávají se, kdo by to měl být. Ne, že si sednou a vytáhnou nějaké jméno z palce. Zažil jsem to na Harvardu a viděl, jak ti členové správní rady obcházelí fakultu po fakultě, pracoviště po pracovišti, bavili se s kdekým, a vyptávali se, kdo by byl ideální kandidát. To není tak, že by rada rektora vybrala natruc škole.

Nebo že by se na tom dohodly politické strany?

No právě, to nemůže přijít zvenčí. Rektor nebo děkan žije z toho, že má autoritu. A má ji proto, že si ho lidé vybrali. Kdyby na školu přišel jako parašutista, nevím, jak by si poradil. To by musel praskat bičem nebo zavést karcer. Já jsem děkana dělal sedm let, a tak vím, že autoritu máte, když se s lidmi dohodnete. Protože oni vám ji dali. Kdybyste ji neměla, tak nevím, co byste si jako děkan počala.

A mají do práce škol zasahovat odborníci zvenčí, třeba z podniků?

Tomu úplně nerozumím. Nic proti tomu, kdyby odborník zvenku té škole pomohl, ale aby mohl určovat, co má škola dělat, to si neumím představit. Vysokoškolský výzkum je většinou přece jenom trochu těžkopádný, takže mám radost, když se podaří nějakou spolupráci navázat, na naší fakultě děláme například expertizy pro různé instituce. Budiž. Ale výzkum je v nejlepším případě jenom „půlka školy“, fakulta také musí učit; vysoká škola je založena na tom, že lidé tam zároveň bádají a zároveň učí, ne, že tam jsou jedni, kteří učí, a druzí, kteří dělají výzkum. Kdyby se to rozdělilo, to bych považoval za velké neštěstí. Přece věda je na univerzitě kvůli studentům, ne kvůli fabrikám.

Fabriky si můžou někoho zjednat.

To ostatně také dělají. I učitelé pro ně občas něco dělají, jenže většinou soukromě, jako melouch. Ani to není špatné, pokud jim zbude čas dobře učit. To, že dělají výzkum, se pak promítne do toho učení. To je důležité. Jinak by to znamenalo, že jedni bádají a druzí jen čtou skripta. To pak není žádná univerzita.

Co akademické senáty – ti volí kandidáty na rektory a na děkany. Nebude jejich pravomoc omezena?

Ono se to všelijak mění, posouvá, myslím, že v té poslední verzi bych neštěstí neviděl. Myslím, že zákon začínal s představou, že senát je zdroj zla. To si snad mohou myslet jen děkani a rektori, kteří neumějí jednat. Pro mne byl senát vždycky velká opora. Samozřejmě někdy byl proti mně, a pak se často ukázalo, že má pravdu. Naopak když jsem měl nějaké obtížné rozhodnutí, šel jsem s ním vždycky do senátu. Poněvadž senát vám může poradit, a v každém případě se máte o co opřít. V návrhu zákona se to sice trochu zlepšilo, ale vůbec ta představa – rektor proti senátu, děkan proti senátu – a koho posílit proti tomu druhému, to považuji za hloupost a správná rada by tomu příliš nepomohla. Právě proto, že je jakoby vnější.

Říkal jste, že by se vám líbilo, kdyby ve správní radě byli lidé, kteří mají nějaký vztah ke škole, aby nebyli jenom „najmenovaní“.

Ano. V Americe to mají tak, že se správní rada reprodukuje sama. Když někdo umře, tak členové sami hledají koho kooptovat nebo přibrat. Nejsou to jenom absolventi té školy, třeba jsou to významní lidé ze sousedních škol, ale je to grémium, které hledá, jak to udělat, aby ta škola byla co nejlepší. A považuje to za velkou čest. Je pravda, že v USA to má trochu jiný charakter, oni hrozně dbají na to, aby studenti nebyli ňoumové, aby o nich bylo slyšet, aby se prosadili.

Takže když nastoupil prezident Obama a najmenoval svou vládu, tak byl v Bostonu ohromný jásot, že to jsou sami absolventi bostonských univerzit. Na to bych řekl, že už ty studenty vybírají. Nejenom, že ti studenti potom něco umějí, ale musí také být čiperní.

Občas slyšíme, že univerzity by neměly vychovávat jenom úzce specializované odborníky, „fachidioty“, ale skutečné vzdělance. Jaké vlastnosti by podle vás měli absolventi mít?

Odborné vzdělávání je ovšem důležité, ale není to všechno. Obory se přece rychle mění a i absolventi se musí dál vzdělávat sami. Kdo z nás před dvaceti lety tušil, co potřebujeme umět dnes? Ubývá příležitostí, kde by člověk byl zaměstnaný až do penze a už dnes mnozí dělají něco jiného, než co vystudovali. Potřebují tedy samostatnost a určitou pružnost.

A pak jsou tu i obecné, nespécifické dovednosti, které potřebuje úplně každý: umět se rozhodovat a spolupracovat, jasně a přesně se vyjadřovat, kriticky číst, a to i v cizích jazycích. Vsadil bych se, že to budou naši studenti potřebovat ještě víc – ať už vystudovali cokoli. A nakonec to nejdůležitější: z práce by měli mít radost a na nové věci by se měli těšit.

Marie Fleissigová

Autonomie a decentralizace v podstatě univerzit

Autonomie univerzit je základním předpokladem úspěšného působení těchto vrcholných vzdělávacích a vědeckých institucí. Je nejspíš nejvýznamnějším faktorem, který po staletí jejich nepřetržitě existence způsobil, že jsou zdrojem nových poznatků a impulzů pro společnost, nesou významnou část její kulturní identity a předávají nashromážděné poznatky dalším generacím.

Výbor ministrů zemí Rady Evropy to na zasedání ministrů konaném 26. září 2007 shrnul v deklaraci *Akademická svoboda a autonomie univerzit*, která se stala závaznou i pro Českou republiku. „Autonomie univerzit leží v základech evropské akademické tradice,“ zní jedna ze základních tezí tohoto dokumentu.

Vzdělání podřízené průmyslu?

Přesto se z problému autonomie vysokých škol a míry skutečného uplatnění samosprávy při jejich řízení stává jeden z ústředních sporných bodů. Svaz průmyslu jako vlivný lobbista s dobrým propojením na politické činovníky prosazuje výrazné sešňorování vlastních pravomocí vysokých škol a jejich téměř přímé zapojení do průmyslových firem.

Může to být od jeho funkcionářů jen projev parazitismu, u kterého lze těžko odhadnout, nakolik se s ním skutečně identifikuje většina manažerů, kteří rozumí předmětu svého podnikání a dělají ho poctivě. Ve veřejně financovaném vysokém školství nicméně zbývá jeden z posledních zdrojů, kde jsou zatím veřejné prostředky vynakládány téměř výlučně ve prospěch bytostně veřejného poslání vysoké školy. Mnozí průmyslníci si zjevně neuvědomují, že by při úspěchu přesměrování peněz nebo univerzitních aktivit, souvisejících s podstatou rozvíjení vědeckých poznatků a rozšiřování vědy jako takové v mezinárodním měřítku, zničili samou podstatu univerzit a v dlouhodobé perspektivě by prodělali i oni.

Z malého pochopení pro zvláštnosti univerzitního uspořádání a velmi specifickou vnitřní strukturu, kombinující moc s odpovědností ve strukturách připomínajících živý organismus, plyne snaha změnit vysoké školy v manažersky řízené společnosti a nahradit decentralizovanou a relativně demokratickou vnitřní strukturu větším, téměř absolutním posílením pravomocí rektora vysoké školy i podřízením vysoké školy nově formovaným radám škol sestavených z externistů. Těžko lze však v takových snahách vidět méně než ohrožení samého charakteru vysokých škol.

Proti tlaku na vnější manipulaci řízení univerzit

Reformní snahy ve vysokém školství odstartovala Topolánkova Bílá kniha obsahující líbivě znějící cíl „do řízení a činnosti vysokých škol zapojit vnější aktéry, zajistit

kvalitnější zpětnou vazbu a podpořit manažerské prvky řízení včetně posílení odpovědnosti a efektivity“.

Zatímco s nedávným příchodem evidentně nejpovolanějšího a problematiky věcně znalého náměstka ministra prof. Ivana Wilhelma se příprava nového zákona dostala do věcně snesitelné podoby, kdy také ministerstvo se skupinou složenou ze zástupců delegovaných Radou vysokých škol a Českou konferencí rektorů skutečně komunikuje, přetrvávají snahy politických aktérů do zákona tuto výchozí představu vnutit. Společným rysem těchto návrhů je posílení správních rad na úkor stávajících orgánů akademické samosprávy i posilování postavení vnějších členů těchto řídicích struktur – zejména průmyslníků bez reálné vazby na vzdělávací systém, ale se zájmem z něj těžit – na úkor orgánů konstituovaných zevnitř akademickou obcí.

Podobně trvá politický tlak na oslabování autonomie akademických senátů a zmenšování počtu studentských zástupců v senátech, přestože to jsou právě studenti, kteří na problémy vysoké školy dokáží velmi operativně a účinně zareagovat – stačí vzpomenout třeba začátků kauzy na plzeňských právech.

Rozhodovací pravomoce externistů nejsou obvyklé

Vnější rady ovlivňující práci univerzit sice v některých zemích s příslušnými politicko-kulturními tradicemi fungují, politická nebo polopolitická jmenování, ke kterým dochází u některých typů veřejných institucí v ČR – vzpomeňme rady veřejnoprávních médií nebo politicky ustanovených ústavů – však nedávají důvod k přesvědčení, že je to bez rizika uplatnitelná cesta i pro naše podmínky.

Reálné opodstatnění změn zde není a vynikne to nejlépe při srovnání se zahraničím. Nejčastější řídicí strukturou evropských univerzit je duální systém, do kterého spadá i český systém akademického senátu a rektora, a vcelku běžné je zastoupení vnějších aktérů, podobně jako je tomu ve správních radách v českém zákoně. Mezinárodní srovnání obsahují i pozorování o problematičnosti působení externích členů v řídicích orgánech nebo externích radách s ohledem na jejich malý skutečný zájem o univerzitní záležitosti a neúměrně velké pravomoci.

Malý zájem je pochopitelný, protože manažeři na trhu působících firem mají zájem především sledovat vlastní výsledky a kromě toho specifickým problémům spojených s vývojem evropského školství v širším měřítku mohou dost dobře věnovat jen malou pozornost. V evropských zemích je spíše výjimkou, aby se orgán složený jen z externích členů podílel na správě vysoké školy jinak než pouze v roli dozorčí nebo poradní.

Prospěšnost decentralizace řízení

Specifickým rysem univerzitního uspořádání je decentralizace rozhodovacích pravomocí mezi rektora a fakulty. Výrazným omezením fakultní autonomie, resp. možnosti fakult rozhodovat v mezích daných rozumným způsobem současným zákonem zezdola o otázkách týkajících se podstatně vnitřních poměrů na fakultách

včetně personálního obsazení, směřování fakult se zřetelem na vědní disciplíny na nich pěstované i volbou fakultních činovníků, by došlo k potenciálně škodlivé koncentraci moci a vlivu tak, že by jimi disponovala malá skupinka exekutivního vedení schopného různými cestami přijímat řešení jednostranná i řešení dlouhodobě posilující vliv omezených vlivových skupin.

Pro zdravý vnitřní vývoj vrcholných akademických institucí by to reprezentovalo vážnější rizika, než je hypotetický krátkodobý přínos větší operativnosti rozhodování v důsledku koncentrace větších formálních i příkazových pravomocí do rukou rektora jako představitele akademické instituce. Pokud má ostatně někdo z rektorů potíže působit tak, aby dokázal s patřičnou samostatností vybavenými fakultami vyjednat svým příkladem i autoritou společný postup za univerzitním cílem, měl by působení ve funkci rektora raději nechat a jít se věnovat něčemu, co zvládne. Změna v rektorských pravomocích potřebná reálně není, i když posílením těchto pravomocí může ministerstvo získat na svou stranu rektory, kteří na své působení jinak nestačí.

Jediná právní subjektivita není překážkou

Politici zastánci změn argumentují tím, že z právní subjektivity vysokoškolské instituce jako celku vyplývá nutnost nedělené pravomoci pro jediného vrcholového statutárního reprezentanta. To ale není ani korektní, ani vhodné.

Univerzity jsou s tzv. kolegiální formou vnitřní organizace jedněmi z nejdéle trvale existujících institucí a již toto specifikum opodstatňuje hledání právní formy sui generis pro jejich uspořádání.

I v současném právním stavu lze ostatně nalézt nejméně čtyři příklady organizačních struktur s různou mírou samosprávnosti částí vůči celku, ke kterým by bylo možné vnitřní uspořádání univerzit jako speciální úpravu připojit.

Občanská sdružení s odbory, oddíly, sekcemi apod., které nemají podle stanov právní subjektivitu, byť je zde zákonná úprava relativně primitivní (zákon 83/1990 Sb.), praxe velmi rozmanitá a jenom částečně zmapovaná či testovaná v kritických situacích před soudy.

Obchodní společnosti či družstva s tzv. odštěpnými závody s provozním a obvykle též hospodářským oddělením a samostatnými statutárními orgány, kde navzdory jisté primitivnosti úpravy v obchodním zákoníku 513/1990 Sb. existuje určitá praxe včetně soudní reflexe souvisejících problémů.

Městské části statutárně členěných měst, které se univerzitám podobají tím, že části jsou předem určené ke spolužití i správě nezanedbatelného majetku a hospodaření s velkými obraty.

Posledním příkladem je *stát* a jednotlivé resorty (ministerstva) nebo státní organizace jako organizační složky státu s vlastní pravomocí v organizačních a personálních věcech bez negativních dopadů na odpovědnost představitele státu jako takového.

Proč vadí vnitřní demokracie ve stylu Cambridge?

Žádoucí zákonná úprava by měla zásadně z modelu kolegiální univerzity vycházet a případně umožnit odchylky vnitřní organizace posilující pravomoci rektora jako statutárního reprezentanta. Takové posílení by však mělo být výhradně výsledkem rozhodnutí přijatých vnitřními orgány vysoké školy.

Podobně tomu ostatně bylo např. u často citovaného případu vnitřní změny na univerzitě v Cambridge, kdy zevnitř ustanovená pracovní skupina došla k doporučením, která byla posléze na základě dosaženého konsenzu přijata jako východisko pro další činnost. Nejednalo se o mocenský zásah zvenčí, kterým by byla změna, se kterou by přišel zákon, nebyly ani výsledkem vnějšího tlaku politiků, kteří potřebovali prosadit svoji agendu, ani práce akademiků, které tyto politici zainteresovali pro práci na svých projektech.

Univerzita v Cambridgi může ostatně sloužit jako výborný příklad toho, že se ani při ustanovování univerzitního vedení není třeba bát plné univerzitní autonomie anebo se opíčet po způsobu, kterým jsou vybírání firemní ředitelé: Po srpnové rezignaci prince Filipa jako vrchního šéfa univerzity (anglické „chancellor“) došlo v Cambridgi 14. a 15. října t. r. k volbám ze čtyř kandidátů, kterých se jako hlasující mohli zúčastnit všichni minulí absolventi Cambridge, co dosáhli titulu vyššího než jen bakalář.

Hlasujících k těmto volbám přišlo celkem 5558, mírnou nadpoloviční většinou 2893 hlasů (potřebných bylo 2779) je vyhrál nominačním výborem navržený lord Sainsbury, někdejší labouristický ministr vědy po dobu osmi let. (Je také majitelem obchodního řetězce a byl to plán zřídit nový obchod v Cambridgi, který podnítil prvního z protikandidátů, aby do voleb vstoupil.

Když občas vcelku neškodně na některém z tuzemských akademických senátů jedná o problému, který se týká provozu studentské menzy, objeví se to hned na talíři jako příklad nekompetentně stávajícího zákonného uspořádání. Univerzitu v Cambridge za to, že volbu vrchního představitele s významným slovem ve strategickém směřování univerzity vyvolal problém místních zelinářů, nekritizuje z podobných pozic nikdo.)

Naši „reformátoři“ často a bez bližších konkrétních zdůvodnění operují tím, jak jsou nevhodné pravomoci akademických senátů. Příklad Cambridge dobře ukazuje, že cesta ke kvalitním vysokým školám nevede přes jejich podřízení politiky jmenovaným orgánům, nýbrž naopak přes větší autonomii stavějící na rozhodování akademické obce v měřítku, kterému se ani stávající akademické senáty našich vysokých škol nemohou rovnat. Univerzita v Cambridgi je univerzitou financovanou britským systémem veřejného financování vysokých škol i výzkumu na nich, přesto není nikdo tak bláhový, aby tím odůvodnil větší potřeby politiků do univerzit „zájmově“ zasahovat, jako tím argumentují zastánci posílení role správních rad v připravovaném zákoně.

Společenským zájmem je rozvoj autonomie, nikoli politické nebo ekonomické područí univerzit

Poslání vysokých škol nelze omezit jen na službu poskytující vzdělání občanům státu, který tyto školy financuje. Univerzity jsou základním zdrojem rozvoje nových znalostí ve vědních oborech, které rozvíjejí lidské poznání. Poskytují rozhled a znalosti potřebné k všestrannému rozvoji společnosti. Výchovou ke kritickému myšlení a k žádnými vnějšími faktory neusměrněné diskusi nad různými názory jsou vysoké školy zdrojem tvůrčí energie, která není mocenskými nebo zájmovými mechanismy nahraditelná.

Výchova tímto směrem je důležitým motorem fungování demokratických mechanismů ve společnosti, nejen ekonomickým faktorem zlepšujícím postavení nositelů vzděláním získané kvalifikace na trhu práce. Z hlediska veřejného zájmu rozvoje společnosti je dobré držet na paměti, že odpovědně a poučeně jednajících občana si ze zahraničí nedovezeme, zatímco odborníka v nějaké konkrétní disciplíně bez větších problémů ano.

Historické situace, kdy stát nebo jeho autoritativní panovník uplatňoval svůj vliv k omezení univerzitní autonomie, lze přímo spojovat i se situacemi, kdy docházelo k nežádoucím společenským jevům, společenskému zaostávání a úpadku v oblasti rozvoje vědění. Rozvoj vědění, který univerzity poskytují, je pro dlouhodobý rozvoj společnosti podstatný. V něm také velmi jistě spočívá základní dlouhodobá odpovědnost univerzit vzhledem ke společnosti, která ovšem není vrchnostenským přístupem vynutitelná – regulace a příkazy shora nejsou s potřebami svobodného prostředí rozvoje vědění slučitelné.

Aktualne.cz 4. 11. 2011

Anežka Česká v katedrále sv. Víta

QUOD BONUM

OD MATRIKULACE
PO ČESKOU NÁRODNÍ CENU

Noví studenti 3. LF UK

Studijní program	Studijní obor	Počet přihlášek	Dostavilo se	Přijato celkem	Zapsalo se
Všeobecné lékařství		1406	1110	182 + 80 bez PP + 9 z doplňovacího řízení	172
Ošetrovatelství	Všeobecná sestra (prezenční)	132	114	24	20
Ošetrovatelství	Všeobecná sestra (kombinovaná)	236	195	71	63
Specializace ve zdravotnictví	Fyzioterapie	333	302	42	20
Specializace ve zdravotnictví	Veřejné zdravotnictví (prezenční)	44	37	26	16
Specializace ve zdravotnictví	Veřejné zdravotnictví (kombinovaná)	29	24	24	24
Specializace ve zdravotnictví	Dentální hygienistka	220	191	29 + 14 z doplňovacího řízení	29
		2400	1973	478	344
Všeobecné lékařství – studium v Aj		429	264	117	80

Zdroj: Studijní oddělení 3. LF UK

Martin Prudký

Studentům na cestu

Proslov prorektora UK při imatrikulaci studentů 3. LF

Zápis přijatých studentů do univerzitní matriky a s ním související složení imatrikulačního slibu je na vysokých školách tradičně vnímán jako **chvíle slavnostní** – podobně jako závěr studia, promoce při udělení titulu a předání diplomů absolventům. Slavnostní chvíle, která má svou noblesu a vážnost; patří k ní zvláštní místo, zvláštní ceremonie, zvláštní rituál (sváteční oděv, taláry a zlaté řetězy, varhanní hudba a státní hymna); slavnostní chvíle, která jako akademický přechodový rituál odděluje čas na stav předtím a stav potom.

Zápisem se stáváte studenty a studentkami, tj. členy akademické obce univerzity se všemi právy a povinnostmi, se všemi možnostmi a výhodami, se všemi radostmi studentského života – a ovšem i se všemi povinnostmi a vší odpovědností, jež k roli studentů patří.

Vstupujete-li na půdu **Univerzity Karlovy**, je dobré si připomenout, o jak starobylou a jedinečnou instituci se jedná.

Jaké je *poslání* univerzity, kterou roku 1348 založil český král a římský císař Karel IV., a co patří k jejím **fundamentům**, názorně vyjadřuje nejstarší dochovaná **univerzitní pečeť** (která pochází z doby vlády Karla IV. a dodnes slouží jako logo univerzity).

Je to pozoruhodný obraz: Vidíme zde mocného vladaře, krále a císaře Karla IV., jak klečí před svatým Václavem, zemským patronem, a předává mu zakládací listinu univerzity. – Zvláštní motiv! – Symbolicky se tu vyjadřuje, k čemu je zacílena a jak je strukturována moc a autorita, na níž univerzita stojí, na níž byla založena a jíž má sloužit. Mocný vladař a donátor zde klečí a svěřuje úděl univerzity postavě, která symbolizuje vyšší autoritu, zacílení k hodnotám, jež přesahují všechnu světskou úspěšnost a slávu, a mohou orientovat naše směřování – jak říkával T. G. Masaryk – „pod zorným úhlem věčnosti“.

Ostatně **logo vaší fakulty**, jímž jsou značeny její oficiální dokumenty a které můžete znát z fakultního webu, odkazuje svou symbolikou k podobnému přesahu. Užívá motiv **Asklépiovy hole**, kterou ovjílí had. Tento symbol pochází už ze starověkého Řecka a jeho mýtických tradic. Stal se výrazem lékařského poslání, služby lidskému zdraví; je symbolem hojení a uzdravování ve všech rozmanitých aspektech, co jich medicína zná. Tento symbol zde můžete vidět i na hlavici děkanského žezla lékařských fakult UK – žezla, na něž budete za chvíli skládat svůj imatrikulační

slib. Vaše fakulta se tímto symbolem označuje, protože se hlásí k tomuto poslání a jeho ctihodné tradici. Současně je ale tento motiv v logu vaší fakulty pojat velmi moderně; je ztvárněn tak, že má docela dnešní konotace. – Hadí křivka vypadá jako grafická linka na displeji moderního lékařského přístroje; jakoby vám pohled na záznam EKG či jiných měření měl pokaždé připomenout, co je základem vašeho poslání a smyslem vaší práce.

Pod těmito znaky a symboly vyrostla v minulosti na Karlově univerzitě již řada slavných lékařů, vynikajících odborníků, vzdělaných a moudrých mužů i žen, k nimž mnoho lidí chovalo a chová vděčnost za jejich um a za jejich péči. Nemálo takových osobností má vaše fakulta i v současnosti – a vy se můžete těšit na to, že v nadcházejících letech budou vašimi učiteli.

Patřit k takové komunitě ovšem zvláštním způsobem **zavazuje**. Od každého člena akademické obce se očekává, že si osvojí její poslání, že přijme dědictví předchůdců a že je bude svou prací pilně a zodpovědně rozvíjet. – A to nejen k vlastnímu růstu, k osobnímu prospěchu, ale pro obecné dobro či jak se říká ve formuli imatrikulačního slibu, který máte za chvíli skládat: **k přinášení „všestranného užitku“**.

Vy jste si zvolili pro svou studijní cestu oblast **lékařství**, medicíny a budete se jí věnovat v různých oborech a zaměřeních. Ať už se ale budete specializovat jakkoli, bude vás ono základní zacílení – působit k dobru a prospěchu lidskému – napořád provázet. Při promoci vám to za několik let vyjádří Hippokratova přísaha; již nyní vás ale tímž směrem orientuje imatrikulační slib.

Tento **zřetel k obecnému dobru a univerzálnímu horizontu poznávání** je něco, co dělá univerzitu univerzitou a co ji odlišuje od profesního učiliště. Proto by se měl tento zřetel promítnout do každého studijního programu, do curricula každého studenta a do profesní charakteristiky každého akademického učitele. U současné, vysoce specializované medicíny to platí obzvlášť. – Nesmí jít o žádné pěstování „fachidiotismu“! Idiot (jak vědí znalci řečtiny mezi vámi), je člověk, který je soustředěn pouze na vlastní věci (řecky: τα ιδία), pouze jimi se zabývá a pouze jimi žije; omezenec na „své vlastní věčičky“. Univerzitní vzdělanec oproti tomu vždycky má mezioborové přesahy, široký rozhled; zajímá se jak o jasné vymezení a poznání vlastního pracovního pole, tak o dění v jeho širším kontextu; usiluje nejen o vytvoření vlastního odborného pohledu na věc, ale také o poznání toho, jak zkoumanou věc vidí druzí a jak ji kriticky hodnotí ze svých pozic...

Chtěl bych vás – milé studentky, milí studenti – povzbudit, abyste prostředím univerzity s její bohatostí oborů a půdou vlastní fakulty s jejím potenciálem pilně a s chutí využívali; abyste se během svého akademického studia důkladně **rozhlédli po současném světě poznání, umění a věd**. Abyste se neuzavřeli jen v domácích laboratořích svých specializačních oborů, jakkoli jistě zajímavých, vydatných a krásných. – Každý dobrý student a každá dobrá studentka musí samozřejmě jít ve svém oboru „na hlubinu“, studovat pořádně a poctivě, se vši důkladností,

nezůstávat jen na povrchu a postupně se stát vynikajícím odborníkem, vynikající odborníci ve svém oboru. – Ale současně musí nezbytně získat a stále prohlubovat také přehled, který není omezen hranicemi vlastní disciplíny. Musí se orientovat v současném pluralitním světě i mimo vlastní oblast medicíny, neztrácet se v jeho obecnějších trendech a dynamických proměnách. A ovšem, musí vnímat zásadní výzvy a problémy dnešního lidstva v univerzálním pohledu ... a s tímto širokým rozhledem pak kriticky přemýšlet, kde, jak a čím na tyto problémy a výzvy v rámci svého povolání odpovídám...

Univerzita Karlova a lékařská fakulta, na níž vstupujete, má smělou ambici vám takto pojaté studium – **takto pojaté vzdělávání** – nabízet. Využijte toho! A podílejte se tak na utváření náročného a krásného prostředí naší akademické obce. Jako studenti máte budoucí kredit a pověst univerzity také ve svých rukou. V mnohem větší míře, než je tomu u škol středních či základních, patří k univerzitnímu studiu to, že vzdělávání není žádné jednosměrné působení od učitele k žákům, nýbrž **společně hledaná a společně utvářená cesta poznání**. To se netýká jen nejvyšších stupňů studia (postgraduálních doktorských programů), ale všeho učení na univerzitě. Bezprostředně to poznáte zejména v klinických předmětech svého studia, ale nejen tam. Proto na vašem přístupu, na vaší aktivní práci, kritické upřímnosti, náročnosti velice záleží – jak kvalita vzdělání, jehož se vám zde dostane, tak kvalita a dobré jméno školy, kterou společně vytváříme.

Proto zde také mluvím o naší univerzitní obci, do níž vstupujete, jako o celku. – **Communio magistrorum et scholarium** („společenství učících a učících se“), to je **akademická obec**. Tato komunita a život v ní zajisté také zná rozdělené úkoly a odpovědnosti, rozdělené role, ale ty slouží jedné věci. Mají společného jmenovatele, jedno poslání, společné směřování, společný étos, a ovšem také mnohé společné starosti i sdílené radosti. Toto „společné“ je v životě univerzity to podstatné; rozdělené role mu jen slouží a vytvářejí vnitřní dynamiku onoho jedinečného útvaru, jímž je univerzitní akademická obec. – Jsem přesvědčen, že na 3. lékařské fakultě,

kteřá se nyní stává *vaší* fakultou, toto pojetí studia poznáte a budete je spoluutvářet.

Stáváte se členy akademické obce UK a budete se nyní několik let podílet na jejím životě. Každý, každá si jistě najdete své místo, svou „parketu“ v mnohotvárném životě akademické obce. Neopomeňte přitom oblast **akademické samosprávy**.

Už je tomu přes dvacet let, co vaše fakulta a univerzita (spolu se všemi vysokými školami v této zemi) získala svobodu rozhodovat o svých věcech sama; svobodně si volit své představitele a suverénně utvářet svou cestu. Studenti naší univerzity tehdy před dvaceti lety sehráli důležitou roli. Nejen historická vzpomínka nás ovšem dnes varuje, že svobodný akademický život – svobodné poznávání, svobodné učení, autonomní hospodaření a svobodné rozhodování o vlastních věcech – není vůbec nic samozřejmého ani něco trvale zaručeného. V rámci diskusí o nutných reformách vysokoškolského vzdělávání padají v současnosti také návrhy, které by znamenaly výrazné omezení samosprávného charakteru vysokoškolského vzdělávání a vědeckého bádání. Jako členové akademické obce dobře sledujte, jaká řešení se navrhuji a kriticky je zkoumejte. A nedejte si přitom vmluvit, že zde běží pouze nebo hlavně o peníze. Nedejte si namluvit, že celá reforma je hlavně o školném. Vstupujete do akademické obce naší univerzity – **buďte tedy odpovědnými a sebevědomými „akademickými občany“**. A nedejte si podsunout, že *cives academici* jsou jen zvláštním poddruhem klientů, kteří jsou tu prostě jen od toho, aby v komoditně tržní logice nakupovali výukové produkty, ... a univerzita že je jen účelově vzdělávací agenturou na způsob profesního institutu, jehož úkolem je na objednávku vyškolit budoucí zaměstnance. – Svou tradicí i svou současností **vaše univerzita** dosvědčuje, že zde běží o podstatně více! A právě proto mají její absolventi výborné předpoklady ke kvalitnímu uplatnění.

Přeji vám všem, ať už se nakonec zaměříte na kterýkoli obor a ať už to dotáhnete ke kterémukoli z možných stupňů vzdělání, aby se vám na naší univerzitě a na 3. lékařské fakultě dařilo; aby se vám zde dostalo kvalitního vzdělání, abyste nabyli vysoké odbornosti i širokého rozhledu. – A také (v neposlední řadě) vám přeji, abyste mezi studentskými i učitelskými kolegy našli přátele, inspirující a orientační osobnosti, dobré lidi, jichž si budete vážit a za něž budete v budoucnu vděční, že jste s nimi šli kus společné cesty životem.

Přeji vám, aby se vám splnila vaše předsevzetí; aby se vám co možná naplnily vaše sny... A tam, kde se ze svého snění budete muset probudit, což vás nepochybně v mnoha ohledech potká, abyste i tím obohatili svůj život a prospívali tak nejen ve studiu, ale i ve svém osobnostním zrání.

Přeji vám všem, aby vás studium na naší univerzitě obohatilo pro život – i aby vás (docela prostě řečeno) bavilo a těšilo...

– Dixi.

Karolinum 7. 10. 2011

Seznam absolventů 3. LF UK – podzim 2011

Magisterský studijní program Všeobecné lékařství

Studium v českém jazyce

Basáková Mirka

Čtrnáctá Petra, roz. Eisnerová

Dvořáček Boris

Fontana Josef

Hamplová Anna

Hankeová Adriana

Ivák Peter

Jandurová Aneta

Janoušková Pavlína

Klaban Bořek

Košnerová Jitka

Laco Jozef

Minaříková Eva

Novotná Martina

Novotná Veronika

Olefirenko Kateryna

Prievozníková Michaela

Radová Jaromíra

Stejskal Martin

Svobodová Lina

Šmelcová Petra, roz. Pešičková

Šteflová Alena

Trunečka Michal

Třmínková Nela

Včelák Jan

Wilková Jana

Studium v angličtině

Ahmed Anees (*pozn. Ahmed je příjmení*)

Nost Elizabeth

Ormen Thomas

Steinert Anette Svensgaard

Bakalářský studijní program

Zdravotní vědy

Janalíková Petra

Pencová Magdalena

Fyzioterapie

Burianová Kateřina

Dvořáková Lenka

Gregor Mgr. David

Hospodková Eliška

Hubertová Ivana

Jánská Eva

Kočová Mgr. Kateřina

Kotek Jiří

Langová Marie

Muráňová Jana

Petrovická Barbora

Petržilková Zuzana

Pospíšilová Hana

Sedláčková Klára

Sládková MUDr. Petra

Strejcová Hana

Švehlová Iveta

Vachková ing. Jana

Vencelová Štěpánka

Vocílková Martina

***Veřejné zdravotnictví
prezenční forma***

Abertová Jana
Dudová Blanka
Enkhbayar Purevsuren
Ganzurkh Maral-Od
Háková Eva
Horáková Petra
Hrušková Alice
Josková Jitka
Kissová Petra
Klimeš Jan
Kozáková Lucie
Nováková Terezie
Průšková Lenka
Švecová Zuzana
Vondráčková Zdeňka

***Všeobecná sestra
prezenční forma***

Boržiková Martina Kateřina
Brunátová Nikola
Brunnerová Martina
Císařová Romana
Dandová Anna
Grundzová Markéta
Hornátová Petra
Hurčiková Stanislava
Charvátová Lucie
Jeníčková Kateřina
Kačírková Olga
Kesmanová Veronika

Ladická Lenka
Makovičková Daniela
Martincová Iva
Michlová Anna
Mračnová Monika
Ostradická Lucie
Pavlíková Jana
Personová Aneta
Plhoňová Tereza
Přeučilová Vendula
Sipplová Alena
Svitálková Táňa
Szymiková Kateřina
Šnajdrová Lenka
Štecherová Zdeňka
Veselá Adéla
Zdvihalová Olga

Dentální hygienistka

Hlaváčková Marie
Hoffmanová Nikola
Kaunová Kristýna
Krumpholcová Markéta
Kurucová Soňa
Kynclová Tereza
Ladányiová Lubica
Malknechtová Klára
Matoušková Blanka
Sádovská Diana
Švorcová Zuzana
Volková Kateřina

*Anežka Česká
v Oseckého lekcionáři*

***Veřejné zdravotnictví
kombinovaná forma***

Beránková Svatava
Černá Petra
Daniš Robert
Doubková Kateřina
Holý Jakub
Horčicová Jeanette
Hubená Kristýna
Jirásková Jana
Jurzykowská Lucie
Kasalová Petra
Králová Markéta
Kroupová Zdeňka
Kusá Edit
Kuzdasová Veronika
Lankašová Andrea
Mannová Linda
Moravcová Eva
Olšáková Markéta
Pytlíková Kateřina
Skýbová Dagmar
Šípková Alena
Vaňová Jiřina

***Všeobecná sestra
kombinovaná forma***

Albrechtová Šárka
Bauštein Milan
Benešová Monika
Boučková Ivana
Burková Martina
Fantová Blanka
Fraňková Ludmila
Hardtová Silvia
Homolková Vladěna
Hovorková Jaroslava
Hozáková Lenka

Hricová Věra
Hůlková Tereza
Hynková Lenka
Chalabalová Zdeňka
Jelínková Ivana
Johnová Tereza
Kazilovská Jitka
Kostrunková Zuzana
Kucejová Andrea
Kulhánková Jana
Kupková Zdeňka
Lalíková Šárka
Menšíková Alice
Motlová Dana
Mudrová Barbora
Nebřenská Kateřina
Patková Jitka
Pohorská Dana
Rousková Jana
Rubalová Jana
Růžičková Věra
Seidelová Helena
Slobodníková Jana
Solomová Jitka
Šafářová Renáta
Šalandová Hana
Šamonilová Radka
Švihovcová Markéta
Talašová Dana
Trnková Jana
Ullíková Libuše
Valašiková Lenka
Vaňová Simona
Vilímová Petra
Vörösová Šárka
Wolfová Jana
Zadáková Michaela

Psychiatrické centrum Praha

Psychiatrické centrum Praha oslavuje letos půlstoletí existence

K této příležitosti se 9. listopadu 2011 v Karolinu konala vědecká konference Centra neuropsychologických studií, na níž navázalo ve Velké aule slavnostní shromáždění s udělením pamětních medailí a přednáškou ředitele PCP prof. MUDr. Cyrila Höchla, DrSc., FRCPsych.

PCP vzniklo jako Výzkumný ústav psychiatrický v roce 1961. Je příspěvkovou organizací v přímé působnosti Ministerstva zdravotnictví ČR a je součástí zdravotnických zařízení.

Základním úkolem ústavu je vědecká a výzkumná činnost a vysoce odborná léčebná péče v oboru psychiatrie. PCP je celostátním pracovištěm pro výzkum v oblasti psychiatrie a hraničních oborů. Provádí základní a klinický výzkum, zavádí a ověřuje nové metody, podílí se na klinickém hodnocení léčiv a ověřování prostředků zdravotnické techniky s cílem prokázat jejich účinnost, bezpečnost a kvalitu. Získané výsledky šíří prostřednictvím výuky a publikováním.

K dalším úkolům PCP patří vzdělávání se zaměřením na klinickou psychiatrii (klinickou psychologii, klinickou neurofyziologii), zavádění výsledků výzkumu do praxe, reprezentace české vědy v zahraničí a úzká spolupráce s mezinárodními organizacemi, znalecká činnost stejně jako knihovnická, bibliografická, informační a odborně publicistická činnost.

Cyril Höschl

Proměny Psychiatrického centra Praha

Projev ředitele PCP na oslavě 50. výročí založení ústavu

V životě každého z nás, i celých národů, je staré převrstvováno novým nikoli výměnou, ale způsobem, jenž by se dal popsat jako aktualizace. Ostatně i ve vědě nové paradigma v sobě uchovává část starého, obnova zahrnuje i kus tradice, naše mysl, emoce a paměť podléhají změnám roubovaným na prastaré základy, jež umožňují vnímat směr, kterým se ubíráme. Probíhá tak i střídání generací, kdy „Junge Hochverräter – alte Hofräte“. Počítače nevytěsnily zcela videa, videa nevytěsnila televizi, televize nevytěsnila kino a kino nevytěsnilo divadlo, bytproporce a významy těchto forem jsou změněny k nepoznání. Ačkoli v posledních pěti letech došlo v Psychiatrickém centru Praha z hlediska vědecké produktivity, pedagogického nasazení i perspektiv snad k nejrychlejším změnám, došlo k nim způsobem, jakým pracuje naše paměť: vyvoláním (recall), aktualizací (update) a znovu uložením (save). Tento způsob zajišťuje jak adaptaci na nové podmínky a ohled na nové skutečnosti, tak zachování tradice a hodnot, jež snímají existenciální úzkost z neznáma, určují smysl našeho snažení a jsou nám kompasem při řešení každodenních starostí.

Když jsem před více než 37 lety nastupoval jako lékař po promoci do Psychiatrického Centra Praha, tehdy Výzkumného ústavu Psychiatrického, byl jsem okouzlen jeho liberální atmosférou, jeho výjimečným ředitelem a zakladatelem Lubomírem Hanzlíčkem, jeho již tehdy skvělou tradicí založenou těmi, kdož v něm pracovali a z nichž mnozí vinou sovětské okupace a těžko snesitelného komunistického režimu opustili tehdejší Československo a proslavili se v cizině, a především s řadou mimořádných osobností.

Mnozí jsme podlehli čarovnému kouzlu bohnického parku s jeho vzácnými jilmy, javory, kleny, buky, dubisky a pozoruhodnou dominantou kostela a prozkoumávali jsme i jeho okolí s divukrásným údolím Vltavy, kde zjara rašily sněženky a petrklíče, kde léto sálalo z rozpálených skal, podzim ohnivě barvil švestkové aleje a kde zimu vítal sněhobílý příkrov. Někteří z přítomných pamatují bohnický areál ještě jako tradiční rurální léčebnu s rozkvetlými sady před branou. Cesta z Prahy do práce, to byl výlet za město.

Klinická psychiatrie tehdy znala jen několik diagnóz. Žádné PD, žádné OCD, žádné ADHD, žádné dyslexie, žádné sociální fobie, žádný heroin. Psychózy se prakticky vešly pod schizofrenii, parafrenii, paranoii, maniodepresivitu a schizo-

afektivní poruchu. Univerzální a téměř jediná nepsychotická diagnóza byl anxiózně-depresivní syndrom. Alzheimerova nemoc byla považována výlučně za vzácnou presenilní demenci a ve všech ostatních případech se šmahem určovala „sclerosis cerebri“. Deprese se paušálně léčily kombinací nortriptylin-amitriptylin v dávkách 2-1-0 a 0-1-2, celkem tedy 150 mg na den, psychózy stovkami miligramů chlorpromazinu, někdy i gramem, elektrokonvulzemi a mnohde i inzulínovými šoky a všechno ostatní diazepamem či meprobamatem, tolik rozšířeným po celé medicíně. Mimochodem během dvacátého století se původní **počet 22 psychiatrických diagnóz z r. 1917 znásobil více než třináctkrát, na 297** ve čtvrtém vydání Diagnostického a statistického manuálu Americké psychiatrické asociace z r. 1994.

Neurózové oddělení na pavilonu 19, kde jsem začínal, tehdy vedla Věra Fischeřová, dodnes působící jako psychoanalytička. V ambulanci byl uklizen nepohodlný Zdeněk Dytrych. Pěstovala se eklektická psychoterapie silně ovlivněná školou v Palo Alto a doplňovaná četbou Sigmunda Freuda, Friedy Fromm-Reichmannové a Stanislava Kratochvíla. Okolo zuřila normalizace, avšak ve svobodné atmosféře ústavu bylo oddělení vedeno liberálně, pacienti neukáznění, personál svobodomyšlný a dokumentace z dnešního pohledu pouze rudimentární. Neurózové oddělení bylo vždy tak trochu trnem v oku pořádkumilovné vrchní sestře, soudruhovi předsedovi místní organizace KSČ, kterým byl místní údržbář, jakož i úzkostnějším kolegům. Řekl bych, že i dnes je z hlediska industrializované medicíny a byrokratického papírového alibismu postavení psychoterapeuticky zaměřených oddělení pekuliární, což zřejmě vyplývá z povahy věci. Po několika málo letech k nám na oddělení přibyl Jiří Šimek, pozdější vedoucí Ústavu lékařské etiky na 3. LF UK, kterého jsem přivedl z interního oddělení profesora Oty Gregora z Nemocnice Pod Petřínem. Primářem kliniky byl dnes již zesnulý Jaroslav Baštecký a působil na ní také známý psychofarmakolog Oldřich Vinař.

V ústavu se tehdy zdatně rozvíjela behaviorální fyziologie a antropologie v laboratořích Jaroslava Madlafouska, kde také pracoval mj. Michael Žantovský, a Josefa Láta, šarmantního vídeňského Čecha, se kterým spolupracovala také Anička Yamamotová, dnes docentka fyziologie na 3. LF UK. Autor ojedinelého slovníku lidských gest, znalec semiotiky, etolog, antropolog, dermatoglyfik Zdeněk Klein byl v té době již politickým vězněm. Za šíření necenzurované literatury si odseděl několik let na Borech a až do léta roku 1990 pracoval coby pomocný dělník v Modřanech. Když jsem ho v létě r. 1990 přijímal, nemohl jsem mu tehdy podle platných tabulek nabídnout víc než tuším 2.700 Kč měsíčně. Cítil jsem se velice trapně, když tu Zdeněk zareagoval: „Prosím tě, k čemu já potřebuji tak velké peníze, neblázni, dej mi míň, ještě to naštvě lidi, a to nestojí za to.“

Tehdy jsem propadl kouzlu *etologie a sociobiologie* a dokonce jsem se pokusil spolu s Michaelem Žantovským do těchto oblastí experimentálně zabrousit. Instruovali jsme dvě studentky medicíny, jak mají předstírat duševní poruchu a nechali

jsme je inkognito hospitalizovat na klinice VÚPs. Měly za úkol pozorovat chování spolupacientů v polopřirozených podmínkách, mapovat „pecking order“, čili pořadí, ve kterém se spontánně dostávají pro jídlo nebo pro léky, a další proměnné. Jedna byla hospitalizována na otevřeném oddělení, druhá na uzavřeném. Obě byly vystaveny obrovskému tlaku na odhalení nikoli ze strany personálu, který o ničem nevěděl, ale ze strany spolupacientů. Odolávaly asi týden. První z personálu pojal vážné podezření psychoanalytik Václav Mikota, nemylím-li se. Ten se také zapsal do srdcí mé generace svým hrdinným vystoupením na veřejné stranické schůzi v psychiatrické léčebně, kde byl v nepřítomnosti veřejně tupen profesor Hanzlíček, jehož dny ve funkci ředitele byly už tehdy sečteny. Když se Václav Mikota dostal za řečnickým pultem ke slovu, k údivu všech začal profesora Hanzlíčka chválit a předkládat přítomnému davu ke zvážení etický aspekt onoho shromáždění. Z ústavu nakonec vyletěli oba: jak Hanzlíček, tak Mikota.

A ještě k oněm medicám. Přišly na to, že postavení v hierarchii dominance vyjadřované jako „pecking order“ by mohlo u některých pacientů korelovat s mírou jejich psychopatologie a také to, že u některých diagnóz by stálo za to zjišťovat velikost osobního prostoru. Jednou z nich byla Yvonna Hendrychová, tehdy Adamcová, pozdější vedoucí naší ambulance, nyní ambulanti lékařka.

Etologie, za silné podpory Hanzlíčkova metaforického výraziva, mi přinesla přírodovědně odtážitý pohled na *lidské rituální chování*, stranickými schůzemi počínaje a náboženskými rituály konče. Mnohé rituály kanalizují agresi a některé ji pacifikují. Rituály fixují sociální řád, strukturují čas, jaksi zevně vyztužují naši existenci, signalizují životní fáze, manifestují vyšší zájem, řád věcí, poskytují odměnu i trest, iniciují, smývají hříchy, propouštějí nás branami světskými, nebeskými i pekelnými, utužují naše svazky, zpevňují naši identitu. Vytvářejí pouto žáka se školou, školy s historií. Však proto je po nich každé bytosti vrozena taková poptávka. Mají svůj mohutný evoluční význam. Náš úsměv či mávnutí rukou na tom nic nezmění. Rituál přijde sám, ať chceme či nikoli, ať se nám líbí nebo ne. Proto jsme dnes zde, v těchto staroslavných prostorách, kde se počátkem devadesátých let můj skeptický vztah k obřadům začal bezděčně lámat. Pod tímto goblénem, na němž zakladatel tohoto staroslavného učení, král český a císař římský pokorně klečí před Svatým Václavem, stávaly zástupy studentů, jež naše staroslavná univerzita vypouštěla do světa za burácení varhan. Rok co rok jsem si zde v děkanské kóji uvědomoval nezastupitelnou úlohu emoce pro tvorbu paměťové stopy. Engram a řád, to je Velká aula Karolina.

Sešli jsme se zde nyní tedy proto, abychom zopakovali, že tu jsme již 50 let, že naše práce nám přináší kromě starostí také vnitřní uspokojení, že pracujeme v instituci se skvělou reputací a s tradiční orientací na všechno nové, co přinášejí neurovědy a příbuzné disciplíny, že v mezích podpory, kterou vědě a výzkumu poskytuje tento stát, máme dříve neslychané možnosti badatelského uplatnění. Sešli jsme se také

proto, abychom se *poohlédli zpátky a nadechli před cestou dál*. To je chvíle, kdy nemůžeme nevzpomenout s úctou a vděčností těch, kteří s námi šli kus cesty po boku, a kteří s námi dnes již nejsou. Na fyziologa Josefa Láta, na dr. Prokopce a Schüllera, na elektrofyziologa Milana Morávka, na kamaráda Zdeňka Kleina, na surrealistu Ludvíka Švába, na spoluzakladatele VÚPs Jiřího Roubička, na Josefa Vaňu, na nestora sexuologie Kurta Freunda, klinického psychofarmakologa Honzu Kabeše, na profesory Vladimíra Haškovce, Jána Grosse a Václava Pithu, na Svetozára Nevole, na pozdějšího ředitele beřkovické léčebny Františka Hájka, na klasika psychoanalýzy Otakara Kučeru, na profesorku farmakologie Olgu Benešovou, na nestora sociální psychiatrie Ctirada Škodu, na dětského psychologa Zdeňka Matějčka, na obětavého primáře Pavla Baudiše, na fylogeneticky orientovaného behaviorálního fyziologa Jaroslava Madlafouska, na psychologa Václava Břicháčka, na kamaráda Arnošta Paslera a na všechny lékaře, psychology, přírodovědce, sestřičky, spolupracovníky a kolegy, kteří už nežijí a nemohou tu fyzicky s námi být.

Tato chvíle je však také dobrou příležitostí vzpomenout na ty, kteří se vinou komunistického režimu rozutekli po širavách světa a přímo či nepřímo šíří dobré jméno PCP i české psychiatrie dál, ať v Kanadě jako Pavel Grof, v USA jako Vojta Volavka, Richard Balon či Standa Grof, v Anglii jako Hana Laingová, v Německu jako Olda Volšan, ve Švédsku jako Míla Matoušek i jinde. Mnozí z nich se k nám stále vracejí, k PCP se hlásí a vydatně se zasloužili o jeho obsahový i formální rozkvět a mezinárodní reputaci. Pavel Grof mimochodem významně přispěl finanční částkou k založení Fondu Mogense Schou, z něhož by časem měl být podpořen výzkum dětí bipolárních pacientů. Míla Matoušek po revoluci postavil na nohy naši skomírající EEG laboratoř, vybuodoval z ní prosperující laboratoř spánkovou a uvedl na profesní dráhu své úspěšné nástupce.

Odliv mozků však pokračuje i po pádu komunismu. Naši vědecky brilantní kolegové působili a působí úspěšně v Kanadě, v USA a ve Švýcarsku. Potěšitelné je, že se většinou po čase vracejí a v tom je pro rozvoj aplikovaných neurověd u nás jistá naděje.

V neposlední řadě chci *poděkovat* všem, kteří v PCP pracují a spoluvytvářejí hodnoty, jež v posledních letech významně zvýšily mezinárodní prestiž a zapojení ústavu. Pouze úsilím *všech* významně stoupl podíl PCP na publikačních výstupech v renomovaných impaktovaných časopisech, v PCP každoročně někdo úspěšně ukončí postgraduální studium, na tak malém pracovišti jsou nyní tři profesoři a pět docentů, 2× se nám podařilo uspět v soutěži o výzkumná centra, podílíme se na mezinárodních projektech, pracovníci PCP přivázejí ze světa ocenění a výhry v soutěžích a jako snad jediné samostatné psychiatrické pracoviště v zemi jsme se ocitli mezi nejlepšími nemocnicemi v hodnocení pacientů.

I tak vnější atributy jako bylo prezidentství Evropské psychiatrické asociace, Evropské federace lékařských akademií či členství v European Brain Council vyrostly

na bedrech doslova všech členů naší velké rodiny v PCP, bez výjimky. Za to vám všem patří dík. Troufám si říci, že **PCP udává v oblasti psychiatrického výzkumu a aplikovaných neurověd v této zemi tón. PCP stálo na počátku revoluční změny v devadesátých letech**, kdy do psychiatrie zásluhou tehdejšího primáře Jana Libigera vstoupily zobrazovací metody, i později, kdy se u nás zavedla rTMS a kdy v etiopatogenezi psychóz začalo hrát rozhodující roli studium patofyziologie mozku. PCP svými výstupy určovalo metodologickou úroveň psychometrických studií v našich zemích. Pracovníci PCP a psychiatrické kliniky 3. LF UK svými přednáškami po Čechách indukovali a nepřímo tak způsobili skokové zlepšení formální úrovně ústních sdělení prakticky na všech setkáních v Čechách, na Moravě a na Slovensku. PCP stálo u zrodu nejen psychoedukace, ale též inovativního preventivního programu na snížení prevalence relapsů schizofrenního onemocnění ITAREPS, který z nepochopitelných důvodů naráží na nezájem pojišťoven a resortu, ačkoliv by prokazatelně přinesl do systému významné úspory. Vkrádá se podezření, že úspory zde nejsou žádoucí, což je patrně celospolečenský problém.

Nepůjdu v tomto výčtu dál, mohlo by to zavánět nemístným uspokojením, které věru nechovám. Chci však být v hodnocení svých spolupracovníků spravedlivý. Víím, že to nikdy není úplně možné, ale lze se tomu přiblížit. Abych se vyhnul bezděčnému opomenutí některých, rozhodl jsem se jmenovat v tomto proslovu pouze ty, kteří už v ústavu nepracují nebo kteří už nežijí a vyhnout se výčtu zásluh těch, kteří jsou u nás stále v plné práci, a o jejichž výsledcích se můžeme denně přesvědčovat.

Přesto mi dovoluje výjimku. Na základě konzultací s mnohými kolegy jsem se rozhodl veřejně ocenit ty spolupracovníky, kteří buď Psychiatrickému centru Praha zasvětili většinu svého života nebo kteří v klíčové pozici přispěli svým nadprůměrným nasazením k současné vědecké prosperitě. Pamětní medaile nese text ocenění a doplňuje ji vysvětlující diplom - není možné ji získat jinak než při této nebo podobné příležitosti.

Karolinum 9. 11. 2011. Kráceno

Diplom a uznání spolu s pamětní medailí k 50. výročí založení PCP dostali:

Jaroslava Borovičková, pracovnice informačního střediska

Stanislava Duchanová, zdravotní sestra

Prof. MUDr. Jiří Horáček, Ph.D., náměstek ředitele PCP pro vědu

Karel Mádr z oddělení výpočetní techniky

Ing. Michal Prokeš, vedoucí oddělení výpočetní techniky

PhDr. Alena Palčová, vedoucí informačního střediska

RNDr. Daniela Řípková, CSc., vědecká tajemnice ústavu

MUDr. Dagmar Seifertová, CSc., bývalá primářka kliniky PCP

Helena Vrubelová, zdravotní sestra

Prof. Petr Widimský

Česká Nobelovka letos zamířila do Vinohradské nemocnice

Přednosta III. interní – kardiologické kliniky FNKV a 3. LF UK prof. MUDr. Petr Widimský, DrSc., získal letošní Národní cenu Česká hlava. Udělila mu ji vláda ČR za to, že se výrazným způsobem zasadil o změnu způsobu léčby akutního infarktu myokardu.

Mezinárodně uznávaného vědce vybrala mezi devíti nominovanými odborníky Rada pro výzkum, vývoj a inovace. Předsedkyně poroty Eva Syková prohlásila, že se díky práci profesora Widimského stala aplikace koronární angioplastiky rutinní záležitostí. Laureát k tomu řekl, že cenu bere jako výraz ocenění českým kardiologům, a připomněl, že se o používání metody zasloužili lékaři z celé republiky.

Výsledky soutěže Česká hlava byly vyhlášeny a předány v pátek 18. listopadu v Praze.

Do nejužšího kola postoupila kromě oceněného také imunoložka prof. RNDr. Blanka Říhová, DrSc., jejíž výzkum onkologických onemocnění se zaměřením na možné terapie bez vedlejších účinků klasické chemoterapie je oceňován i v zahraničí. Nakonec se však rada přiklonila k Widimskému.

Ocenění je spojeno s projektem Česká hlava, vyhlášeným v roce 2002 na podporu vědecké a technické inteligence. K laureátům patří například chemik Antonín Holý, který se podílel na vývoji léků proti AIDS, žloutence a karcinomu.

O TEMPORA O MORES

EXODUS – EXITUS

A

ETIKA

Etická konference o akci „Děkujeme, odcházíme“

V návaznosti na protestní akci nespokojených nemocničních lékařů „Děkujeme, odcházíme“ uspořádala 3. LF UK ve dnech 21. – 22. října 2011 etickou konferenci, nazvanou „Změna paradigmatu vztahu lékař – pacient v soudobé společnosti“.

Jednání nejprve v Modré a pak Zelené posluchárně pražského Karolina modeloval přednosta Ústavu lékařské etiky Mgr. **Marek Vácha**. Úvodní slovo z pověření děkana fakulty prof. M. Anděla měl doc. **Milan Kment**, CSc., z II. interní kliniky.

Poté hovořil docent bioetiky na 1. lékařské fakultě UK doc. MUDr. **Jan Payne**, PhD., který se mj. zabývá se otázkami rozhodování, smyslu života, dobra a zla, smrti a vztahu mentální činnosti k mozku. Na konferenci se mj. zamýšlel nad otázkou, proč by vlastně doktoři měli dostávat více peněz.

Další přednášející byla klinická psycholožka PhDr. **Ingrid Strobachová**, která na 2. LF UK vede Ústav lékařské etiky a humanitních základů medicíny; povšimla si mj. toho, jak se vztah lékaře a pacienta mění už od listopadu 1989.

Poté následovalo téma „Potřebují instituce nějakou etiku?“, v této excelentní přednášce, pronášené spatra, srozumitelně i s vtipem se český filozof prof. **Jan Sokol**, Ph.D., CSc., zamýšlel nad problémem ne zcela autonomního pacienta a nad závazky lékaře vůči pacientovi, zaměstnavateli i lékařské profesi. Obojí se podle jeho slov nedá přesně předepsat a vyžaduje odpovědné jednání.

První den jednání vyvrcholil vystoupením zahraničního hosta – otázkou práv lékaře se zabýval prof. **Alfred Tauber**, Boston university, Philosophy Department, Center for Philosophy and History of Science.

Seriál přednášek druhého dne zahájil MUDr. **Martin Havrda**, odborný asistent I. interní kliniky 3. LF UK a FNKV, který ve své pečlivě připravené prezentaci hledal odpověď na otázku, zda akce „Děkujeme, odcházíme“ byla spíše znakem destrukce nebo budování. V závěru vyslovil názor, že protesty měly význam jak pro změny v postgraduálním vzdělávání, tak pro zvýšení platů lékařů a v neposlední řadě znamenaly i tlak na omezení korupce.

Dalším hostem byl filozof, teolog a publicista, katolický kněz, člen jezuitského řádu MTh. **Václav Umlauf**. Působí na katedře filozofie Fakulty přírodovědně-humanitní a pedagogické Technické univerzity v Liberci a jako externista i na Fakultě humanitních studií UK v Praze. Na konferenci se zabýval vztahem mezi lékaři a občanskou společností.

Poslední mluvčí, MUDr. **Petr Pavlíček** z Ambulance pro diagnostiku a léčbu mnohočetného myelomu (FNKV), hovořil o tom, jak akci „Děkujeme, odcházíme“ viděl jako nezúčastněný sympatizant.

Konferenci uzavřel děkan 3. LF UK prof. **Michal Anděl**, CSc. Mj. poukázal na nutnost všimát si v takových případech všech souvislostí – rozdíl je např. v hodnocení nemocničních a ambulantních lékařů. Jak řekl, v nemocnicích jsou vůbec

lékaři hodnoceni podle nejasných pravidel, a přitom podle jeho názoru není ochota o takových pravidlech vůbec jednat. Pan děkan varoval i před neuváženým nálepkováním ať zprava nebo zleva, vyzval k odpovědnosti za věci veřejné a v souvislosti s názvem konference pak konstatoval, že paradigmaty ve vztahu lékař-pacient se mění stejně jako se mění paradigmaty celé naší společnosti.

Milan Kment

Změna paradigmatu vztahu lékaře a pacienta

Kvalita vztahu pacienta a lékaře provází lidstvo celou jeho historií, neboť on je ten, který může odvrátit naši smrt. Je tedy oním ultimum refugium naší existence. Původně kněz v roli lékaře, dále lidové empirické léčitelství, posedlost ďáblem a uhranutí, příchod křesťanství a budování špitálů pro chudé a nemocné a konečně osvícenství a pozvolný krok od empirie k vědě. Takový je ve zkratce průběh lékařství. Od trestání špatných lékařů přes perzekuci všech až k jejich adoraci. Jak jsme na tom nyní dnes? Na žebříčcích obdivu a vážnosti stojí vždy lékaři na jednom z prvních míst. Je to ale výraz důvěry a obdivu k nim, nebo spíše strach, protože určitě je někdy budeme potřebovat?

V zásadě dosavadní tradiční paternalistický vztah lékaře a pacienta, založený na důvěře v moudrost lékaře, jeho filantropii a odpovědnosti pro jeho konání pod historickým heslem *Salus aegroti suprema lex* byl narušen a nahrazen vztahem jiným, do jisté míry partnerským, i když partnerství je poněkud nerovnoměrné. Ptáme se tedy, proč k tomu došlo a zda-li je to tak dobré a správné.

Příčinou změn vztahu lékař-pacient je jistě mnoho. Podle mne jsou dvě podstatné: nebývalý rozvoj vědy a techniky a změna osobního vztahu ke smrti.

Jen za svůj život mohu zaznamenat mnoho medicínských změn, které se díky vědě a technice udály. Dnes můžeme vidět každý orgán i s jeho nemocí na obrázku rentgenovém, na hledáčku endoskopu a mikroskopem zjistíme další podrobnosti. Nádorová onemocnění již nejsou konečnou pohromou, ale mnohé se dají úspěšně a dlouhodobě léčit a některé i vyléčit. Srdeční infarkt přestal být strašidlem dlouhodobé neschopnosti. Ovšem každý úspěch má i svá negativa. S rozvojem invazivních diagnostických vyšetřovacích metod se objevily i jejich závažné komplikace, někdy i smrtelné. Nemocnice přestaly být útlukem nemocných, ale staly se také obávanou izolační stanicí mikrobů rezistentních na antibiotika.

Věda začala se zabývat i cestou, jak ovlivnit dosavadní přírodní zákony. Ženy již nemusejí otěhotnět, ale mohou regulovat tyto pochody podle svých představ. Dítě již nemusí být zplozeno přirozenou cestou, ale pomocí techni-

ky, biologie a chemie. Když orgán doslouží, nahradí se jiným. Intenzivní péče dovede zachránit od smrti téměř každého. Zůstávají však po ní často nemocní s terminálním stadiem rakoviny, zástupy dementních a apalíků, o které se musíme dále starat, avšak naděje na uzdravení je téměř nulová a mohou tedy žít vlastně věčně.

Protože náklady na provádění medicínského pokroku jsou značné, nemůže si žádný stát dovolit je poskytnout každému. Proto byl vytvořen obor lékařská etika, která by měla pomoci v rozhodovacích procesech, komu a jakou péči poskytnout. Do hry ovšem musíme započítat i peníze, které jsou k provedení těchto novinek nezbytné. A tak peníze, nejvíce vzývaná modla naší společnosti, všechny tyto úvahy regulují a ovlivňují, a to zásadním způsobem.

Druhou závažnou otázkou vztahu lékaře a pacienta je narušení vztahu ke smrti. Smrt už přestala být normální součástí života, ale je jeho nepříjemným atributem, který se snažíme odstranit nebo alespoň oddálit. Za smrt může vždycky někdo jiný, jednou lékař, jindy havárie, droga či rodiče špatnou výchovou. Avšak převzít vlastní odpovědnost za nevyhnutelnost smrti odmítáme. Proto své mrtvé neradi pohřbíváme. Záměrný útlum pohřebního ceremoniálu jen demonstruje hlavní chorobu naší civilizace, kterou je trvalý strach ze všeho, co je, co bude, a tedy i strach z nemoci a ze smrti. Proto na něj reagujeme depresí a počet uživatelů antidepresiv trvale stoupá.

Součástí našeho sympózia je i reflexe akce „Děkujeme, odcházíme“, která vzbudila tolik pozitivních i negativních vášní v celé republice – a nejen v ní – od naprostého nesouhlasu až k nadměrnému obdivu. Dnes se nabízí prostor k tomu, abychom sine ira et studio tuto akci zhodnotili, vybrali z ní to dobré a poučili se, jak se má lékařský stav nadále chovat a co má pro sebe požadovat. Poslední zpráva o tom, že v nemocnicích budou zavedeny píchačky, nám nedávají příliš velkou naději.

Karolinum 21. 10. 2011

Ingrid Strobachová

Odpovědnost v krizi nebo krize odpovědnosti

Medicína je v moderní době až neuvěřitelně zajímavým a důležitým polem, kde můžeme zahlédnout v čitelné podobě celou řadu jevů současné společnosti i sebepochopení jedince v ní stejně tak jako jeho vztahu k druhému.

Nachází se v jakémsi „průsečíku“ mezi vědami, které jsme si zvykli řadit do „přírodních“, a tedy zvažujeme a oceňujeme především jejich exaktnost (vnímáno jako přesnost, spočitatelnost, experimentální ověřitelnost - se všemi výhradami, které k těmto pojům můžeme vznášet) a vědami (či snad možno mluvit o přístupech) humanitními, které jí připomínají odkaz k individuálnímu živému člověku s celou

(velmi neexaktní) problematikou jeho bytí ve světě, bytí s druhým, odpovědností, svobodou, mocí, nemocí, tělesností atd.

Diskuse, zda je medicína vědou nebo uměním, technologií nebo vztahem, ovládajícím mechanismem (Faucoult) ohrožujícím lidské zdraví (Ivan Illich), nebo naopak úžasnou „vědou“, která zachraňuje a kterou je dokonce možno označit jako „medicínu vítěznou“ (jak připomíná tuto možnou charakteristiku medicíny po 2. světové válce prof. Haškovcová) nebo „heroickou“, nabývá v posledních letech znovu na intenzitě. Odkaz na to, že jde o špatně položenou otázku, nic nezmění na složitosti jejího rozpětí, které musíme brát vážně.

Je třeba se nebát zdůraznit, že obrovské množství zcela zásadních etických otázek, ke kterým je třeba se postavit, je bez zkušenosti člověka jako lékaře a pacienta téměř nepoložitelných.

Můžeme souhlasit s tím, že právě medicína má vcelku oprávněné ambice legitimovat sekularizaci v sekularizující se společnosti a „stává se přímo exemplárním symbolem pokroku“. Zároveň se musíme zeptat, co za to platíme: pacient, lékař, lékařská profese výrazně se mění ve svých strukturách, požadavcích, rizicích. Je-li totiž pochopen úspěch medicíny jako úspěch exaktní vědy bez odkazu k přesahujícím skutečnostem, jako výsledek racionálního snažení moderního člověka, bude jen nelehké dotázat tu část, která z exaktních věd nepochází a nikdy nemůže u nich ani hledat dostatečný zdroj. Nelehké, ale přitom nepochybně nezbytné je, aby hranice, na které „vítězná medicína“ stále více naráží a nadále bude narážet, byly zváženy a případně i posunuty, aby se technologií zasunuté situace vztahů, člověka v jeho světě, spirituálních přesahů, znovu tematizovaly.

I ve značně sekularizované společnosti, jako je společnost naše, hledá člověk naději, naději svého konečného života. Hledá ji možná o to obtížněji, oč méně je mu nabídnuta (nebo oč méně přijímá) nesmrtelnost, nekonečnost, spása věčná.

To, co je mu předvedeno, je naděje nabízená vědou. Věda nabízí naději, která neumí najít souvislosti, neumí najít svými prostředky odpovědnost spojující přítomnost a budoucnost a paměť připomínající minulost i přítomnost. Jde cestami dál a neohlíží se – přitom však stále nabízí, dává svádívou naději, neví sama na co, a chce, aby toto její nabízení bylo bezpodmínečně přijato.

Naděje nabízená vědou tak selhává tam, kde se prosadí jako „Naděje“, to jest jediná, bezpodmínečná, jasná, vševysvětlující, všedávající. (Vždyť „jednou“ přece vše objevíme, zjistíme, vysvětlíme.) Cena takové naděje – tedy ztracenost v osamocení, ztracenost v bezsmyslnosti – je příliš velká, nesplnitelná jinak než absurdní ztrátou našeho času.

Medicína, či spíše lékařství jako znalost a umění, je polem, kde se tato „exaktní“ věda potkává s jinými přístupy a pochopením.

A tam, kde se potkávají dva lidé, ale i technologie a člověk, kde se potkává naděje a smrt, kde se potkává exaktní věda a rozumění, filozofie, tam je znovu třeba položit základní otázky. A čekat, co uslyšíme.

Poprvé v dějinách (tedy oním již zmíněným pojetím medicíny jako „medicíny vítězné“) zazněla možnost chápat smrt jako „organickou chybu“ (Jonas) a zvažovat naši smrtelnost a její smysl jako by to bylo něco v kompetenci našeho rozhodnutí.

Naděje a odpovědnost v medicíně napovídá nám o spojení naděje a odpovědnosti obecně. Je naděje vůbec bez odpovědnosti, bez odpovídání?

Tak se vracíme k základnímu vztahu lékař – pacient. **Samotná změna vztahu lékař – pacient je v našich podmínkách jen obtížně respektována a uváděna v život. Zatímco paternalistický vztah byl srozumitelný, oběma stranami akceptovatelný a akceptovaný (protože zcela odpovídající společenskému konsenzu, technickým podmínkám atd.), je partnerský vztah obtížný pro obě strany, i když pochopitelně vždy v jiných aspektech.**

Pro pacienta znamená partnerský vztah mnohem výraznější aktivitu, znamená přebírat odpovědnost za průběh léčení, za vztah samotný, za vlastní zdraví, a to vše v míře, na kterou nebyl zvyklý, a tedy připraven. V našem kontextu zde nutno opět připomenout přímo cílený tlak – po několik generací probíhající – na zvýšený respekt před institucemi (jejíž je lékař nepochybně představitelem), na pasivitu, dokonce jisté potlačování osobnosti a individuality.

Lékař přijímá s partnerským vztahem odpovědnost jiného řádu, než byla odpovědnost ve vztahu paternalistickém. Přitom má zcela jiné možnosti a prostředky k „realizaci“ této odpovědnosti. Chybí mu ona jednoznačná přímočará možnost mocenská, kterou mu dával vztah paternalistický, ale zůstává povinnost dovést vše – ovšem společně s pacientem – do nejlepšího možného řešení, ke kterému právě on je díky svému vzdělání kompetentní zcela jinak než laický pacient a z hlediska „vědecké, vítězné“ medicíny jednoznačně více.

Z pohledu autonomie pacienta, jeho svobody a odpovědnosti, je ale naopak kompetentní více pacient. – Připustit a uznat tuto vzájemnou rovnost i nerovnost je proces, vyžadující čas, ale také ochotu celé společnosti se takovým vztahem zabývat. To u nás zatím nenastává.

Zvažme nyní obecněji základní pojem **Odpovědnost v medicíně**. Takto obecně položené téma předpokládá především několik základních otázek:

Co je odpovědnost? Musíme ji vnímat vždy v nějakém konkrétním historickém okamžiku, pokaždé poněkud jinak, s jinými významy a dosahy – sem by příslušela otázka po „nové etice“, „etice dneška“ ap., která se tak často objevuje především v ekologicky laděných úvahách (morální ekologie)? Nebo je odpovědnost vždy táž, v čase neměnná, existuje vůbec ještě jiná odpovědnost než etická?

V odpovědnosti nestačí jen odpovídat ve smyslu pouhého zachování kontaktu a jeho pokračování. Je třeba chápat souvislosti, chápat významy a smysl, abychom se mohli pokusit „převzít odpovědnost“, „nést odpovědnost“. Přitom však odpovídání, odpověď nesmí být významy a smysly přehlušeny, ona vzájemnost je nejpřísnějším trvalým požadavkem.

Kde jinde takováto situace probíhá v celé nahotě, kde přímo nabízí pochopení, když ne ve vztahových situacích lékaře a pacienta či obecněji léčeného a léčícího? Nemocný přečasto „mlčí“, neodpovídá, z neschopnosti i z neochoty, z nemoci i z nevěle. Vztah se tedy nezdá vyrovnaný. Přesto jsem však neodvolatelně a stále odpovědný, jsem dokonce vždy vtažen do společného světa tak, že teprve neustálým dáváním se druhému – odpovídáním, rozmluvou – vytvářím svět společným i pro sebe.

Jak to tedy s odpovědností v medicíně vlastně je?

Odpovědnost je možno vnímat ve třech polohách, dimenzích, kterých si nejsme vždy vědomi, ani v reflexi je nespojujeme. Přesto jsou neustále společně přítomny a představují ve své trojjedinnosti obrovskou nabídku medicíny, ale také obrovskou možnost pro ni samotnou.

1. *Vztah dvou jedinců.*
2. *Etické problémy* otevírající se v medicíně jako specifikum, s odkazem mimo medicínu (genetika, eutanázie ap.).
3. *Obecné otázky*, které právě v medicíně nabízejí své hloubky, nová pochopení, nové horizonty světa, ale i stále prohlubující se otázky (smrt, konečnost, utrpení, čas atp.).

Snažíme se pohybovat v poloze vztahové (lékařská psychologie), v poloze specifických etických problémů (lékařská etika) často bez uvědomění polohy třetí, nejobecnější, která ale osvětluje celek a bez které není možno hodnotně uchopit ani jeden okamžik vztahu, ani jeden problém, vyžadující specifické úvahy a řešení. Bojíme se této polohy, bojíme se zdánlivé vzdálenosti od každodenních nezbytností, bojíme se „ztratit čas“.

Neoddělitelnost, ale nezaměnitelnost všech těchto tří poloh se nám dává poznat v základních otázkách stejně jako v momentech setkání:

Jestliže máme každý okamžik setkání prožít jako jedinečný, vnímat jeho krásu, být jím zaujati, to jest plně do něj vstupovat, nedokážeme to bez dotyku se smrtí, utrpením, časem. Dotýkat se přitom musí znamenat vnímat, chápat i rozumět. Jestliže máme jako lidé mít smrt, utrpení, čas, nemůžeme je nemít v každém setkání, stejně jako v každé etické rozvaze.

Právě na lůžku, v nemoci, nám dává utrpení a blízkost smrti zakoušet otázku po možnostech naší vůle, naší svobody. Nemohu uniknout, jsem připoután – a jsem stále svoboděn(?) – jak jinak ta otázka zní, přitom zůstává táž. Neměníme tedy základní otázky, ale necháváme je znovu zaznít. Jsou to „privilegované situace“, ruší samozřejmost našeho pohledu vlastní nesamozřejmostí.

Nesamozřejmost a samozřejmost v rozpětí, které nám umožňuje snahu rozumět naší každodennosti, se v oněch privilegovaných situacích teprve předvede. Pochopit a přijmout každodennost značí srovnat se se samozřejmostí.

Samozřejmost jako nezbytnost a velké nebezpečí zároveň je pro nás náhle přehlédnutelná a uchopitelná, její hranice se zaostřují, můžeme se jí vzdalovat i blížit.

Nahlédnutí neoddělitelnosti tří poloh hledání a nacházení odpovědnosti v medicíně nesmí ani v nejmenším znamenat jejich zaměnitelnost: Vznesení základní otázky po smrti je nezbytné k mému hlubokému vnímání okamžiku setkání s druhým a k jeho odpovědnému přijetí, ale není jeho nahrazením. Vznesení téže základní otázky (i všech dalších) musí být předpokladem při všech úvahách o genetice, eutanazii apod., ale nezastupuje jejich specifické zkoumání. Zpětně ale jak okamžiky setkání („privilegované situace“), tak specifická zkoumání lékařské etiky jsou nenahraditelné při pokládání právě oněch základních otázek, i když je nezastupují a nenahrazují.

Nevyužití možností:

Nevyužití možností, které se nám tedy v medicíně nabízejí, je typické pro celou její historii, ale v naší době neodpuštělné.

ad 1. Odpovědnost ve vztahu dvou jedinců.

Nejsme stále vybaveni lidsky, nebyla prostě vykonána práce v každém, nebyl na to vytvořen tlak a atmosféra. – To nijak neznehodnocuje báječné lidství těch, kteří dokázali i v neosobních zařízeních často zázraky.

Dimenze časová se zde ukazuje jako dlouhodobá – noví lidé přicházejí do kolektivů se zažitými návyky, s lidmi, kteří prožili celý život bez potřeby se v těchto oblastech angažovat atd.

„Nová doba“ přinesla s sebou pro každého jednotlivce také zaměření na výkon, spěch, svět reklam, automatů, počítačů (obrovská nebezpečí skrytá za obrovskými možnostmi), komerčních televizí a jejich seriálů, hamburgry, drogy. Neprůhlednost vztahů mezi politikou a ekonomikou, nezaměstnanost atd. – a to vše do společnosti zcela nezralé, padesát let ničené po všech stránkách, do společnosti, která nemá čas vytvořit si alespoň některé obranné mechanismy – to je zátěž k neunesení.

Dnešek tedy s často podivnými lidskými vztahy, které delegují na ekonomické struktury více než je únosné. Dnešek s nedůvěrou, plynoucí z těch stran, kde jsme to nečekali. Dnešek s důrazem na práva, ale neschopností vnímat dostatečně povinnosti vůči druhému, neschopností zvážit vlastní svobodu i nesvobodu (přijatou i vnucenou).

ad 2. Odpovědnost ve specifických oblastech a konkrétních etických otázkách medicíny.

Chybí znalost, obor lékařské etiky se léta nepěstoval. Některé otázky nebyly vůbec žádoucí. V posledních letech se dohání, co se dá, ale především širší působení a rozsah vlivu je zatím omezený. Perspektiva je však přece jen snad poněkud lepší a snaha řady lidí má dobré předpoklady.

Nejsou prostředky, bez nichž jen amatérská snaha brzy najde své hranice. Není čas, protože jeho spotřeba je zatížena jinde až nadbytečně v marné snaze zmnožovat a rozšiřovat škálu znalostí. Naopak je tlak ekonomicky využít nové možnosti bez ohledu na důsledky, etika je jen závažím při ekonomické rozvaze. Závažím, které je snad již alespoň neopominutelné, ale jako každé závaží považováno za brzdu. Brzdy jsou potom k překonání nebo postupnému překonávání, obcházení či zlehčování.

ad 3. Odpovědnost medicíny při řešení obecných otázek.

Není nejen poptávka, ale cítíme někdy přímo protitlak. Námitky, které to či ono z medicíny vylučují, mohou být na vědomé úrovni vysvětlovány obavou ze zavedení do oblastí nepatřičných „vědě“, zavádějících, zdržujících atp.

V pozadí musíme však vidět jednak nedostatečné vzdělání a rozhled zdravotníků, kteří si tak neuvědomují postavení medicíny v průsečíku přírodních a humanitních věd (s obrovskou složitostí a zároveň nevidanými možnostmi tohoto pohledu), jednak pochopitelnou obavu z opětné ideologizace medicíny.

Hříchy minulosti se neruší, ale sčítají, ne-li násobí či umocňují. Udělat stejnou chybu jako generace před námi: totiž v odmítavém zhodnocení minulosti se zaměřit na budoucnost a ponechat přítomnosti mlčením svého kritického myšlení a citu otevřenou cestu k jejímu znehodnocení, by bylo nejspíše již chybou smrtelnou.

V tomto smyslu je protest lékařů, který tak významně oslovil celou společnost, pokusem o naplnění povinnosti a převzetí odpovědnosti. Odpovědnosti v krizi. – Jestliže jsme slyšeli dokonce slova o nezdařené druhé revoluci (v radikálnějším prostředí studentských spolků se zřejmě toto slovní spojení používá dosti běžně), můžeme si zřetelně uvědomit váhu tohoto kroku. Proto reakce – někdy odmítavé, až hysterické – je nutno chápat jako víceméně adekvátní. Bylo toho hodně zvaženo, zneváženo, ohroženo.

Odpovědnost je třeba převzít trvale a zdatněji, s větší znalostí možností svých i společnosti. Politická pasivita lékařů jako stavu (ve zvláštním a zajímavém kontrastu s angažovaností politickou lékařů-jednotlivců) byla u nás proslulá celá desetiletí (vzpomínka na rok 1968 a následující roky to dokumentuje).

Tím, co proběhlo, jí byl učiněn konec – pokud ovšem zkušenosti budou zhodnoceny, tj. především najdou se silnější osobnosti, které dokáží ostatní společnosti předložit náměty a vysvětlit své činy.

Zdroje reflexe přicházejí náhodně i nenáhodně. Je na nás, zda zůstaneme stát v sebeobraně až jakémsi zárazu z obavy o znehodnocení vlastní minulosti (myšlenkové i žité), nebo tento zdroj přijmeme.

Tak se odpovědnost v krizi, o kterou se pokusili lékaři ve své akci, může stát ne-li hrází, tak alespoň poukázáním na krizi odpovědnosti obecně.

Karolinum 22. 11. 2011

Alfred I. Tauber

On the Question of Physicians' Rights

Do doctors have the *right* to strike? Physician unions have begun to appeal, but most eventually expired (Budrys 1997). Impetus to form most unions came from dramatic changes in working conditions, typically fostered by managed care.¹

For instance, in 1972, Canadian doctors went on strike against a universal health care system that was being introduced. The Canadian government brought in physicians from other countries and the strike failed.

While the question of strikes has simply not arisen as a practical matter in the United States, there is a dominant sense that strikes are not justified. The influential American College of Physicians issued a statement in their Ethics Manual that makes the general moral issue explicit: „Physicians should not participate in a strike that adversely affects access to health care. In general, physicians should individually and collectively find alternatives to strikes to address workplace concerns.“

Sometimes doctors ostensibly strike for the welfare of their patients, arguing that the conditions of health care are unacceptable, and because they see opportunities for improvement, they justify the strike for the benefits of their patients and not just for themselves (Frizelle 2006). The basic ethical problem rests with whether doctors have the right to strike for their own benefit. And that question raises the interesting issue as to whether doctors have specific rights as physicians?

The Hippocratic Physician

We seek a singular definition, one that underlies all the others, the one that gives form to their professionalism, the obvious answer is in service to the Patient, and the moral obligation to the patient as defined by the Hippocratic Oath. Accordingly, the ethics governing patient care is a subset of a much larger moral universe, where the ethics of ordinary clinical life encompasses different domains with interlocking, yet distinct sets of interests. The call of the patient is dominant, but not entirely.

Consider the formalized code of professional behavior presented in the 2002

¹Today the most prominent doctor union in the United States is the Union of American Physicians and Dentists, which is affiliated with other government employee unions, AFL-CIO and AFSCME, and functions exclusively in California, with a "no-strike" clause in its latest contracts. In New York, the Doctors Council is a similar organization, which elaborates on physician rights as follows: "In 1975 the United States Supreme Court decision, *NLRB v. J. Weingarten, Inc.*, the Supreme Court ruled that bargaining unit members represented by a recognized labor organization are entitled to certain legal protections and rights. These rights are called WEINGARTEN RIGHTS. These rights apply if you are called into a meeting with a supervisor which you reasonably believe will result in disciplinary action. As a member of Doctor Council, the following rights apply and are legally protected (you can not be disciplined for utilizing your WEINGARTEN RIGHTS): Every employee, upon request, has the right to Union representation in any investigative interview for which he or she reasonably believes could be used as a basis for or that could lead to discipline. The employer may but is not required under law (but may be required by our Union contract) to inform an employee of his/her legal right to Union representation. Therefore, it is best to always request Union representation" (<http://www.doctorscouncil.com/TakeAction/OurRightsatWork/Default.aspx>).

Charter on Medical Professionalization, whose three fundamental principles are (1) primacy of patient welfare, (2) patient autonomy, and (3) social justice. Accompanying these basic precepts are ten professional responsibilities, which include commitments specifically designed for individual patients (i.e., maintenance of honesty, confidentiality, and appropriate relations with patients), and a second group addressing a physician-advocacy role for improved quality and access of care, just distribution of finite resources, and maintaining trust by managing conflicts of interest. This charter, jointly sponsored by American and European medical academic societies, has been widely endorsed and criticized.²

Physicians no longer dominate health-care delivery policy and have instead become subordinate partners to corporate health institutions such as insurers, managed care providers, and government-run health systems.³ Physician identity is changing as a result of split responsibilities to patients and corporate employers, with resulting challenges to the trust characterizing the doctor-patient dyad. The charter thus reflects a dual professional agenda for physicians: a traditional role of healer and, firmly placing professional allegiance with the patient, a new assignment of agent for social change. No comment is made on the rights of physicians themselves.

This position rests in its moral authority, which is oriented towards maintaining the relationship of trust that holds patient and physician together in a common cause.

If physicians are playing diverse roles with differing rules and goals, no wonder moral confusion might reign. So at one pole, let us place the Hippocratic physician identity, where, irrespective of all the other contending personas, is formed in response to the physician's obligation to the patient. Most would designate this constellation of values as the "ethics of care," but an "ethics of responsibility" better addresses the moral intimacy of the doctor-patient relationship.

Trust emerges when the patient recognizes that the doctor is focused on his or her care and the other contending matters competing for attention are subordinated, even the doctor's financial self-interest. This message, enacted by explicit actions and more subtle messages, aligns the doctor with the patient to form a couplet that then moves confidently within the clinic and hospital. When the patient recognizes this bond and the promise it signifies, trust emerges.

From this general position, if a strike is enacted, patients are placed in potential

²A widely held belief is that professional self-interest is often confused with service for the public good: "Professionalization is the social mechanism by which physicians institutionalize themselves as the ultimate source of healing power, and unite with other physicians in an effective and profitable social and economic organization... According to the basic contract, the medical profession is surrogate protector for the public, and public interest becomes easily confused with self-interest. The change occurs in the development of the physician with the unrecognized, unspoken, and barely perceptible transition from being patient-oriented to being profession-oriented" (Preston 1981, p. 93).

³The balance between "professional autonomy" – the ability of physicians to maintain professional (i.e., clinical) authority – against the claims of "corporate autonomy" – the political power of the organized profession to define the political and economic context of professional work – has a rich literature, where descriptions of sustained clinical authority (Freidson 1993), even in socialized societies, have been disputed by showing how the larger political-economic context of health care dominates the choices available for clinical practice (Hoffman 1997).

jeopardy and thereby the trust in the physician's commitment is placed in doubt. From the professional point of view, strikes then are morally indefensible, because no moral calculus can balance the financial gain of a doctor against the danger that action places the patient. The first dictum of the Hippocratic physician is "to do no harm" and a strike, which essentially withdraws care, is ethically indefensible from this Hippocratic moral perspective. Also, such action is politically disastrous inasmuch as the public would no longer regard the medical profession as fully committed to its welfare. In the long term, to strike not only endangers patients, but undermines the long-standing self-interest of the profession, as well.

Physician Rights

In this corporate context, does not a physician have individual rights as a principle of social justice? Clearly, the institutions, which engage them, cannot abuse doctors; doctors cannot, for instance, be expected to work such long hours that their cognitive faculties are compromised and thereby put their patients at risk; they cannot see so many patients that proper care cannot be administered. But note, these last two work conditions relate to the care of the patient and thus the welfare of the physician is coupled to the welfare of the patient. So let us look for a situation where the doctor's self-interest alone is the matter at hand:

The most obvious, and simplest example presents a physician demanding an increase in salary or benefits. Does physician have a *right* to strike for improvement in his financial standing?

As already mentioned, the answer to that question depends on the question of identity. If the doctor is regarded as an *employee*, she/he no longer is responsible for the care of the patient. The government or the corporation has stepped into that moral role, and in the institutional contract with the patient, a legal promise has been made to provide health care. Simply, the ethics of care has shifted from the doctor to the corporate entity. The doctor is then free to strike as an employee like any other worker; but does he have such right as a physician. As a *physician* he is identified as one who serves a patient, not a corporation, so perhaps he is not primarily identified as an employee. Just like the army cannot go on strike, the doctor is commissioned to care for others and not put them into jeopardy. If withholding care places his charge in danger, then he is committing a breach of a more ancient *moral* contract, one that is disallowed by the Hippocratic imperative.

So the question seems to revolve around the question, *Who* is the doctor, an employee or something else? And that 'something else' has a contract: care for the other. It does not come with a financial guarantee; it does not include the manner in which one is employed; it fails to specify the status of being a doctor. All it does is demand a commitment to care for another, and from that vantage, all the rest follows: usually good compensation that is commensurate with the training and expertise of

the skill required to administer sophisticated care; the prestige associated with such expertise, but more, the respect for the devotion given to others. To be a physician seems to me to include the desire to *be* a doctor, foremost, one who is devoted to the profession, not because of the direct financial benefits, but rather because of the enactment of a moral role. That must be the primary basis for medicine and when it is not, when medicine is just another job, then it seems to me that it is no longer medicine in its most fundamental calling. A job is a job; medicine is a life. If a doctor is dissatisfied with his compensation or his working conditions, then he can find another job. If he wants another life, then he will find one.

So, do doctors have a right to strike? No. Do they have the prerogative to strike in the context of better serving their patients, yes. Can the distinction be made, usually. And if a person regards himself as an employee, who also happens to be a doctor, then the moral calculus shifts: as an employee he can strike like anyone else.

Further Considerations

One might object to this argument by asserting that the Hippocratic physician has been replaced. The older moral relationship no longer holds; with the realities of mass society, the commodification of care, and the displacement of an intimate doctor-patient relationship with a technologically oriented mode of medical practice, all these factors conspire against the older ethic.

The moral identity of the Hippocratic physician in the contemporary world is unchanged by the technology at hand, nor the social requirements of being a caregiver. Because of the corporate structure of health care, the physician may find that patient advocacy is required to fulfill the professional mandate, namely, the doctor must be prepared to defend the patient's interests against the restrictions imposed by the government or corporation.

In a contract model, the health care provider, now the government or corporation, agrees to provide certain services. Those services are restricted by decisions driven by financial concerns. Not to argue against the necessity of such economic considerations, but just looking at how such constraints affects the doctor-patient relationship, the physician is no longer in charge of the care of the patient in any final sense. she/he no longer makes clinical decisions free of corporate supervision. At times then, the doctor finds herself advocating services for the patient against regulations, which dictate the refusal of such options.

And when the contract is modified in this way, the doctor compromises his status as an employee: The doctor, in shifting his allegiance from his primary contract with the employer to the patient, has undermined his own rights as an employee. One of those rights is the right to strike. How can her/his claim all of the rights of an employee when she/he has transgressed her commitments to the government?

Compromising her/his own allegiance, she/he has altered her/his 'contract' with the employer.

A doctor who divides her loyalties has changed her moral identity. If s/he is identified as an employee, presumably a good one, then s/he can strike like anyone else.

Conclusion

Obviously some choose one role and others choose another. Within the identity selected, the ethics that operate follow a logic that is both consistent and justified. The choice is precisely that, a choice. And in this sense, the ethics of whether to strike or not depends on a prior moral selection. *Who am I?* And how that question is answered is individually determined. That physicians have the option to choose seems to me a challenge requiring moral self-reflection, and for better or worse, is an important part of the privilege of being a doctor. Those who reject the employer identity may be thought to pay a high personal price, one that is idealistic in the extreme and unjustified. I personally believe that too little idealism operates in our world, and to be a doctor offers one of the few avenues in which idealism still operates. It would be a pity to lose that battle as well.

Acknowledgements

I gratefully acknowledge the critical comments and helpful suggestions offered by Lydia Fialova, Paula Fredriksen, Shimon Glick, and Sylvia Tessler-Lozowick.

Karolinum 21. 11. 2011. Kráceno

Václav Umlauf

Reformy: privátní zisk, vytunelovaná res publica

1. Kdo vlastně píše reformní zákony ve zdravotnictví?

Reformy mají stejný základ na Slovensku, v Maďarsku, v Polsku a v České republice. Pravděpodobně za nimi stojí americké zdravotní pojišťovny prostřednictvím Americké obchodní komory, případně lidé ze Světové obchodní banky. Jedná se o souhrn obdobných zákonů, které mají zdravotnictví co nejvíce odstátnit a umožnit maximální privatizaci, včetně nemocnic a zdravotních pojišťoven. Cílem je vytvořit podmínky pro to, aby zdravotní péči ovládl pokud možno jeden poskytovatel tzv. „služeb“. Zprivatizovaný systém je vybudovaný jako obchodní concern, jehož primárním cílem je produkovat zisk pro své akcionáře.

2. Slovensko aneb ekonomicky výnosný debakl zdravotní péče

Tzv. „reforma“ se dostala nejdále na Slovensku, kde byly prosazeny zákony nejdříve, včetně privatizace zdravotních pojišťoven. Okamžitě následovalo zvýšení režijních nákladů. Nastupující vláda Roberta Fica omezila obchodním společností zdravotních pojišťoven výši režijních nákladů na max. 4 %. Následovalo zahájení arbitráže o 15 mld. slovenských korun. Ztráta zdravotních pojišťoven za rok 2005 činila 2,2 mld Sk. Zisk zdravotních pojišťoven za rok 2006 představoval 2 mld Sk, které pochopitelně chyběly v systému péče. Slovenská reforma nezlepšila ani kvalitu poskytované péče, ani postavení pacienta ani lékaře. Přinesla pouhou změnu vlastnictví a monopolizaci celého financování do rukou jediné(!) finanční skupiny. Chybí zprivatizovat poslední článek celého systému, tj. nemocnice.

3. Etapy tunelování systému péče v České republice

1. Předetapa – řešení krize VZP z důvodu nedostatku finančních prostředků v roce 2006. Tehdejší ministr David Rath navrhl zvýšení dlouhodobě stagujících výdajů státu za státní pojištěnce o 16 %. Sněmovna návrh schválila. V Senátu tehdy opoziční senátor Tomáš Julínek navrhl ještě větší zvýšení – celkem o 25 %. Zatímco ještě na konci roku 2007 měla VZP ztrátu 10 mld., pak na konci roku 2008 měly všechny zdravotní pojišťovny přebytek 40 mld. korun. Zdravotní pojišťovny měly být privatizovány. Vybrané pojistné mělo být jejich majetkem stejně jako na Slovensku.

2. Po získání těsné většiny v Poslanecké sněmovně za pomoci přeběhlíků vláda Mírka Topolánka prosadila bez diskuse vládní prohlášení a chtěla se vydat slovenskou cestou transformace a privatizace zdravotních pojišťoven a zařízení. Nemocenská pokladna byla v přebytku z našich daní, mohlo se začít privatizovat.

3. Nejdříve v srpnu 2007 prosadila vláda první balík reformy veřejných financí. Jednalo se o snížení daní vyšším příjmovým skupinám, zavedení tzv. stropů pro odvody sociálního a zdravotního pojištění na odvody ze mzdy ve výši max. 80 000 Kč. VZP tím přišla o několik miliard ročně. Dále šlo o změny v sociální oblasti: snížení rodičovských příspěvků a dalších dávek, zavedení regulačních poplatků jako příjmu zdravotnických zařízení. Naprosto netransparentním způsobem byl k této části zákona přilepen i významný pozměňovací návrh k jinému pozměňovacím návrhu: přinesl nový způsob stanovování cen léčiv a jejich úhrad ze zdravotního pojištění, který ze zdravotnictví odebral miliardy korun.

4. Na podzim roku 2007 schválila vláda plán legislativních změn ve zdravotnictví, který předpokládal transformaci a privatizaci zdravotních pojišťoven; změny ve zdravotním pojištění; vznik univerzitních nemocnic jako akciových společností.

5. Na jaře 2008 vláda představila 7 reformních zákonů ve věcných návrzích: zákony o zdravotních pojišťovnách, o veřejném zdravotním pojištění, o univerzitních nemocnicích, o úřadu dohledu na zdravotními pojišťovnami, o zdravotních službách, o specifických zdravotních službách a o zdravotnické záchranné službě.

6. Tehdy se však studenti a profesori lékařských fakult postavili na odpor proti novému zákonu o univerzitních nemocnicích jako akciovkám. V květnu také poslanci přinutili premiéra Topolánka zastavit privatizaci zdravotnických zařízení státu včetně fakultních nemocnic a učinit o tom veřejné prohlášení ve Sněmovně. Díky odporu studentů, rektora UK prof. Václava Hampla, menších koaličních partnerů a z obav o výsledek krajských a senátních voleb se nakonec Topolánkova vláda rozhodla balík zákonů rozdělit a kontroverzní zákony odložit na dobu po volbách.

7. Do připomínkového řízení se tak nakonec dostaly jenom zákony o zdravotních službách, zdravotnické záchranné službě a novela zákona o veřejném zdravotním pojištění. I tyto zákony byly rizikové pro pacienty, lékaře i zdravotnictví jako celek.

8. Naštěstí pro lékaře i občany vznikla na podzim 2009 vládní krize a předčasné volby. Reforma však jela dál. Menším koaličním stranám se nejdříve podařilo 2× odsunout projednávání navržených zákonů z pořadu jednání sněmovny a v březnu před hlasováním o důvěře premiér Topolánek návrhy raději stáhl.

9. Přesto náměstek Marek Šnajdr úspěšně prosazoval další kroky směrem k privatizaci. V květnu 2009 ministerstvo zdravotnictví povolilo sloučení miniaturní zdravotní pojišťovny Agel s Hutnickou zaměstnaneckou pojišťovnou. Ministerstvo povolilo ještě sloučení Agelu, HZP s Českou národní zdravotní pojišťovnou. Nová Česká průmyslová zdravotní pojišťovna tak má 730 tisíc pojištěnců a obrát 15 mld. korun. Koncern Agel vlastníci řetěz nemocnic a lékáren tedy ovládá velmi silnou zdravotní pojišťovnu. Tím vzniklo neformální propojení plátce a poskytovatele zdravotní péče se všemi negativními důsledky.

10. Průběžně byly omezovány rozpočty krajských hygienických stanic a zdravotních ústavů. Systematicky byli likvidováni odborníci i odborné týmy, řada lidí byla propuštěna. Cílem je pravděpodobně privatizace laboratorních činností a zajímavých nemovitostí a likvidace primární prevence nemocí. Nebudou-li zdravotní data ani kontroly, pak budou ani nepříznivé zprávy o zdravotním stavu obyvatel.

11. V červenci 2009 ministerstvo zdravotnictví v rozporu se zákonem rozhodlo o odnětí skladování a distribuce očkovacích látek KHS a pověřilo tím konsorcium soukromých firem Phoenix-Avenier. Další možností k tunelování nemocnic je vedle předražených nákupů i podivný outsourcing služeb a lékařských výkonů mimo vlastní nemocnice do privátních zařízení.

12. Jen 4 dny před tím, než vláda Mirka Topolánka předala žezlo úřednické vládě premiéra Fischera, schválila nákup akcií v podivných firmách Národní tkáňové centrum, a.s., Brno, a Centrum buněčné terapie a diagnostiky, a.s., Ostrava. Firmy mají rozvíjet tkáňové inženýrství a výrobu tkání. Dalším příkladem lobbistického pozměňování zákonů a tunelování prostředků VZP je známá IZIP-karta s „investicí“ VZP za miliardu a čistým ziskem pro privátní společnosti se sídlem ve Švýcarsku.

13. Po volbách 2010 vybírá Miroslav Kalousek do čela ministerstva zdravotnictví člověka s kreditem ve zdravotnické veřejnosti, MUDr. Leoše Hegera. Ministr dekla-

ruje, že nechce revoluci, jenom kultivaci systému. Odvolává neschopnou ředitelku odboru vzdělávání, a tím jeho veškerá snaha o kultivaci systému končí. Je přitlačen ke zdi poslanci Šnajdrem a Tluchořem a poradcem ministra Kalouska, panem Zajacem, úspěšným privatizátorem slovenského zdravotnictví pro Pentu.

Akce „Děkujeme, odcházíme“ byla možným nejsilnějším reformním hnutím, které mohlo poměry v našem zdravotnictví změnit k lepšímu. Bohužel se původní rozumné požadavky vypařily. Vinou médií a chybných kroků ČLK zůstal v očích veřejnosti pouze požadavek mzdový, což degradovalo tuto akci v očích veřejnosti. Co se stalo s plněním reformních požadavků? Tam byla a je skutečná odpovědnost lékařů vůči občanům. Tato akce však donutila ministra Hegera, aby se konečně začal zabývat systémovou korupcí ve zdravotnictví, což do té doby bylo nevídané. Jediná dosud uznávaná forma korupce byla mezi farmaceutickými firmami a lékaři. Bohužel, i tato minimální snaha ministra vyšuměla do prázdna.

Akce vyšuměla do neurčita, lékaři se spokojili s nezávaznými sliby, systémová korupce zdravotnictví vesele pokračuje.

Minulé ani současné „reformy“ nejsou psány ani pro pacienty, ani pro lékaře, ani pro zdravotnictví jako dobře fungující úsporný systém. Zákony jsou psány pro zisk zdravotnických koncernů. Pokud se odborníci a lékařské komory hlasitě neozvou, pak za několik let budeme mít jednoho jediného poskytovatele péče jako na Slovensku. Na Slovensku to bude Penta, v Česku Agel. Ve svém důsledku tzv. „reformní“ zákony:

- ohrožují fungující zdravotní systém v České republice;
- snižují kvalitu poskytování zdravotní péče;
- zásadním způsobem omezují ústavní práva občanů na kvalitní hrazenou péči;
- ohrožují soukromí a bezpečnost občanů;
- ohrožují svobodné povolání lékaře a malé lékařské praxe;
- nepokrytě podporují velké koncerny zdravotnických zařízení.

Po zničení veřejnoprávního zdravotnictví bude dostupnost a kvalita péče pro stát a především pro občany čím dál dražší.

Je načase, aby se politicky a s vynaložením osobní práce a peněz spojila menšina rozumných a přemýšlivých občanů.

Z hlediska zdravotnictví se jedná o zásadní debatu nad sociálním charakterem státu v 21. století a jeho vitální funkce. Útok na sociální stát ve skutečnosti nevznikl tím, že by byla nějaká zásadní krize uvnitř systému welfare state. Příklad úspěšně fungujících skandinávských zemí to ukazuje jasně. V současné době se o nich vůbec nemluví a krizi procházejí nejlépe ze všech. Základní problémy způsobilo jednak selhání ekonomiky po ropné krizi (70. léta) a zejména nástup neoliberalismu v 90. letech (Thatcherová, Reagan). Privatizace veřejnoprávního sektoru, trvale nízké daně pro 1 % těch nejbohatších a odstranění vládní kontroly nad spekulativním

podnikáním bank a fondů vedly ke krizi v celém systému veřejnoprávních služeb. Současný welfare state ničí vnější síly, ze své podstaty funguje dobře už od konce 19. století.

Komu prospěje legální rozkradení českého zdravotnictví?

Podívejme se z hlediska dopadů nových zákonů na fiktivní obchodní registraci budoucí české firmy se zdravím.

Jméno firmy: České zdravotnictví, a. s.

Druh akcií: anonymní akcie na doručitele, akcionáři neznámí

Sídlo firmy: Marshallovy ostrovy

Generální ředitelství: Kaiser Permanente, New York

Pobočka: Česká průmyslová pojišťovna – Agel

Podřízený orgán: Ministerstvo zdravotnictví, Praha

Druh činnosti: obchod se smrtí, celoplošné vydírání obyvatelstva

Důvod zřízení firmy: nezřízená hrabivost několika mocných jedinců a masivní lhostejnost českých občanů

Způsob fungování firmy: občané se prostřednictvím svých volených zástupců rozhodli pro nejhorsí zdravotní péči v západní Evropě. V konečném součtu za ni mohou zaplatit jako v USA, tj. v poměru k HDP asi 2× více než ve vyspělých zemích EU.

Karolinum, 22. 11. 2011. Podstatně kráceno

Petr Pavlíček

Pohled nezúčastněného sympatizanta

Děkuji organizátorům tohoto setkání za možnost podělit se o svůj pohled na akci „Děkujeme, odcházíme“. Není to pohled ze zákulisí a kuloárů, není to ani pohled člověka, který se aktivně celé akce účastnil a který podáním výpovědi akci aktivně podpořil. Je to pohled jednoho z těch, kteří s mnoha aspekty celé akce sympatizovali, v mnoha rozhovorech důvody akce obhajovali, a přesto si uvědomovali a netajili, že celá věc má i stránky, které vzbuzují spíše rozpaky a brání tak bezvýhradnému souhlasu.

Spravedlivé rozhořčení, či chcete-li – poukaz na nespravedlnost – bylo asi jediné, co spojovalo účastníky i přihlížející na obou stranách barikády. Lékaři si stěžují na závažnou skutečnost, že v mnohých zdravotnických zařízeních je jejich provoz umožněn pouze za cenu soustavného a setrvalého překračování přesčasových hodin, a tím porušování zákoníku práce – jeho litera je snad zachována složi-

tým systémem dohod o pracovní činnosti, ale duch a záměr zákona je ignorován. Mnohdy extrémní zatížení lékařů vede k větší chybovosti a řešení této neutušené situace by mělo být v zájmu všech. Je otázka, jak přesvědčivě se organizátorům akce podařilo seznámit veřejnost s těmito skutečnostmi. Požadavek navýšení platů brzo mediálně překryl související návrhy reorganizace systému zdravotnictví a vzdělání. Lékaři (alespoň někteří) však nechtěli více peněz. Požadovali stejný plat bez nutnosti porušovat zákon.

Lékařům je – vcelku pochopitelně – upřeno právo společné většině ostatních zaměstnání, totiž právo na stávku jako krajní formu protestu proti neúnosným pracovním podmínkám. Povinnost lékaře zajistit v případě stávky akutní provoz znamená de facto nemožnost stávkovat vůbec. Ač tedy mnohá média a s nimi mnozí odpůrci akce se spravedlivým rozhořčením protestovali proti tomu, že si lékaři berou pacienti jako rukojmí, lékaři více či méně zřetelně upozorňovali na skutečnost, že i oni jsou rukojmími systému, jenž na opakované stížnosti již dvě desítky let nereaguje a vůči němuž nemají možnost účinně protestovat. Společná a organizovaná výpověď z pracovního poměru se tedy jevila jako jediná legální forma extrémního nátlaku na řešení situace, která byla rovněž extrémní. V tuto chvíli se věc začala komplikovat.

Lékaři se rozhodli řešit situaci sami za sebe.

Ač je tento postup pochopitelný a nelze se mu divit, přesto nelze nevidět skutečnost, že ve společnosti jsou další skupiny zaměstnanců, jejichž pracovní podmínky jsou neúnosné. Nejen mladí lékaři, ale i mladí učitelé a mladí vědecktí pracovníci jsou nuceni z existenčních důvodů opouštět své pracoviště. Jejich situace je mnohdy ještě dramatičtější a jejich možnost aktivního odporu vůči stávajícím podmínkám je nepatrná. Mladý vědec dobře ví, že žije ve státě, který se stávkou vědců dlouho trápit nebude. Přesto by lékaři – a oni především – měli mít zájem na tom, aby ustal odliv talentovaných lidí z oborů i pro medicínu tak důležitých, jako je školství či základní výzkum. **Otázkou zůstává, zda by veřejná podpora akce „Děkujeme, odcházíme“ nebyla výraznější, pokud by lékaři projevili jakousi společenskou solidaritu a velkorysost** a upozornili i na nespravedlnost, která je sice přímo nepálí, ale není o to méně nespravedlivá.

Motto – slogan celé akce – „Děkujeme, odcházíme“, totiž „*Náš exodus, váš exitus*“, byl možná zkratkou a nadsázkou, zároveň však na mnoho lidí i z řad sympatizantů působil poněkud cynicky. Autoři sloganu byli možná hrdí i na jeho jednoduchost a ráznost, nepostřehli však, že si hrají s otevřeným ohněm. Výraz „exitus“ jako synonymum pro úmrtí pacienta zní v uších laika cize, možná evokuje i další, veskrze nepříznivé asociace medicíny odosobněné, medicíny odtažitě nadřazené a necitlivé.

Tento slogan všechny zúčastněné upozorňoval na reálnou možnost, že v případě nedohody a skutečného odchodu lékařů může dojít k zhroucení zdravotní péče a v důsledku i k úmrtí pacientů. V zahraničí při obdobné akci k úmrtí pacientů skutečně došlo.

Každý z lékařů, který se rozhodoval, zda se k akci připojí, či nikoli, musel sám sobě odpovědět na otázku, jak se zachová onoho 1. března 2011. Musel odpovědět, zda jeho požadavky – jakkoli oprávněné, jakkoli spravedlivé – mají cenu lidských životů. Ano, lékaři jsou ti, kdo jsou postaveni před toto tragické dilema, nikoli politici, jejichž činnost vedla k vytvoření neúnosné situace. I to je nespravedlivé. Byli pacienti rukojmími lékařů, kteří odchodem hrozili, či politiků, kteří dlouhá léta věc odsouvali a spoléhali, že lékaři od lůžka pacientů neodejdou? Zním lékaře, kteří - byť podali výpověď – prohlásili, že 1. března 2011 přijdou do práce zajistit potřebné. Zním lékaře, kteří slibovali, že ve stejný den zůstanou doma a budou klidně sledovat, jak se prohnílý systém hroutí. Předpoklad, že mnoho lékařů se to-muto rozhodování nebude chtít vystavit, nebo že v poslední chvíli dá jejich svědomí přednost pacientům před svými oprávněnými požadavky, byl zbrání v rukou politiků a tuto zbraň museli lékaři vnímat jako nízkou a nečestnou. Karel Čapek v jednom ze svých fejetonů píše: *„Je nás dosti, kdo necháváme politiku jiným, protože děláme něco jiného; děláme svou práci a věříme, že to nejlepší, co můžeme, vydáváme všem právě ve svém povolání. Není to politická netečnost; říkáme-li, že chceme mít pokoj od politiky, znamená to něco velmi vážného: že chceme, aby politika byla v pořádku; aby nás neotravovala nad našimi pracovními stoly; aby nás neponižovala.“*

I tato krize odhalila skutečnosti, které bývají skryté. Byli jsme svědky hrdinských činů i činů charakteru právě opačného. K nejsmutnější části celého příběhu se dostáváme až teď. Mnoha různými způsoby lze dokumentovat, jak korupce a nepoctivost proniká naší společností. Zdravotnictví je vším jiným, jen ne výjimkou. V rozvířených dnech akce *„Děkujeme, odcházíme“* se na denní světlo začala dostávat i taková svědectví, která v posluchači probouzela pocit bezmoci. Pocit, že korupce nepostihuje zdravotnický systém jako infekce, ale daleko spíše ho prorůstá jako nádor, který jednou nahradí tkáň celého orgánu a jeho radikální odstranění bude nemožné. Pocit, že **splnění požadavků akce není principiálně možné již pro tu drzost, s jakou váhavým prstem ukázala směrem k temným mocensko-mafiánským baštám**, které se sice pochopitelně ani neotřáslý, přesto se však cítily uraženy. Mezi lékaři kolovala jména vysokých politiků, placených soukromou zdravotní pojišťovnou, kteří do poslední chvíle bojovali za zájmy soukromého sektoru, nikoli za zájmy svých voličů. Přál bych těm, kteří vědí více než já, kteří byli u důležitých jednání a pochopili, co stojí v pozadí politických rozhodnutí, aby měli odvalu a nemlčeli, ale řekli veřejně to, co je třeba říci.

V závěru již citovaného fejetonu Karel Čapek píše: *„Jsme velmi bezmocni; ale je nás mnoho. Nemáme nic než ten svůj hlas, pokud i ten nám koaliční demokracie nevezme; avšak i ten bezmocný hlas znamená mnoho, neboť jím dáváme mravní souhlas, aby věci zůstaly při starém nebo aby se přese vše zkusilo změnit je.“*

Přeji vám i sobě, aby tento hlas zazněl naší společností; i naším prostřednictvím.

Karolinum 22. 10. 2011

Rytina z knihy J. F. Beckovského *Milá choť nebeského Miláčka blahoslavená Anežka Panna*

Vydírají lékaři společnost či společnost lékaře?

Probíhající diskuse o požadavcích lékařů a jejich možném odchodu do zahraničí se bezprostředně dotýká etiky a příspěvek nabízí některé etické argumenty převážně v jejich prospěch.

Od různých autorit se snaší kritika na lékaře za to, že hromadně ukončují pracovní poměr, přičemž se objevují dokonce silná slova o „nepřijatelném vydírání“ s tím, že „smiřovat“ se s tím údajně nelze. Chvilku se u tohoto hrubého výrazu zastavme; pokud bychom ho totiž pokládali za přiměřený, dospěli bychom brzy k tomu, že například zaměstnanci jsou vydírání svými zaměstnavateli na základě jejich potřeby vydělat si na jídlo: „jíst se přece musí a oni mě nutí kvůli tomu chodit do práce ... jsem rukojmím svého hladu“. Važme tudíž slova!

Kdybychom přece jen chtěli výraz „vydírání“ použít, nabízí se daleko spíš tvrzení, že je to česká společnost, kdo vydírá: vydírá lékaře již 21 roků na základě toho, že lékaři investovali nejméně 10 roků svého života (tak dlouho zhruba trvá, než se člověk s přiměřeným nadáním vzdělá tak, aby byl s to samostatně poskytovat lékařskou péči) a kromě toho při promoci přísahají na některé hippokratovské mravní požadavky. Zavazuje je pak obojí k tomu, aby svou profesi vykonávali po celý život a velmi svědomitě (svědomití jistě nejsou lékaři všichni, avšak to je otázka jiná, kterou v tomto svém příspěvku řešit nechci – nechám si to na jindy).

Ve hře je tak zde etika a cítím tudíž jistě pověření se k těmto věcem vyjádřit. Požadím nastíněné veřejné rozpravy jsou dva etické pojmy: pojem povinnosti a pojem práva. Zdá se, že jasno v nich má každý; každý si tudíž hned bere slovo a všem přes hlavy hrne svůj názor. Názor je ovšem něco, o čem proslulý vynikající filozof Soren Kierkegaard praví, že jde o přepych, který si nemůže dovolit. Opusťme tudíž hotové pravdy a zkusme se zamyslet nad argumenty pro a proti!

Od Immanuela Kanta se ve filozofické etice rozlišují povinnosti imperfektní a perfektní s tím, že perfektní povinnosti se vyznačují právy komplementárními k nim. Zde je tomu pak tak, že pouze tehdy, když se napřed stanoví (argumentem) povinnost jisté osoby či skupiny ke skupině jiné, dají se pak této jiné skupině přisoudit práva na korespondující věc. Bez tohoto předběžného určení povinnosti žádná práva nejsou. Nemám tudíž například právo na to, abych létal jako pták; nikdo totiž nemá povinnosti přičinit mi křídla. Stejně je tomu se zdravím či blahobytem. Jiným případem jsou pak imperfektní povinnosti spočívající výslovně v tom, že žádná jim korespondující práva nejsou. Sem spadají povinnosti náboženské, vztahující se k ochraně přírody či, a to se týká také tématu našeho, lásky k bližnímu. Každý křesťan má povinnosti „milovat bližního svého“ a při tom jej nikdo nemůže vybízet k tomu, aby na základě toho miloval zrovna jeho. Jde o ryze etickou věc čili vyplývá

to výhradně ze svědomí věřícího samotného. Do svědomí jiného zasahovat nelze. Něčeho takového se dopouštějí pouze teokratické a totalitní společnosti (každý, kdo takto uvažuje, prokazuje přetrvávající totalitní způsob myšlení).

V pozadí těchto úvah je základní etický předpoklad autonomie čili doslova „samozákonodárství“ vyžadující samostatnost každého v tom, který princip si vybere a bude pak dodržovat.

Uvedené souvislosti jsou analogické a platí i pro **povinnost lékaře poskytovat péči chorému. Jde výhradně o povinnost etickou a pouze v etické rovině se o ní dá vést diskuse.** Argumentovat tak, že lékaři porušují svou přísahu, se sice dá, avšak jinak je to věc vposledku pouze jejich svědomí a do jejich svědomí nemá kdo co zasahovat. Ovšem vyvozovat odtud, že lékaři svým chováním „vydírají“ společnost, je již za hranicemi vkusu: uvedená povinnost je totiž vysloveně imperfektní čili žádná práva na ni vázat nelze. Jistě se o právech v této souvislosti uvažovat dá potud, pokud jsou lékaři zavázáni také právně čili kontraktem se zdravotnickým zařízením. Ovšem vtip je právě v tom, že onen kontrakt ti lékaři zcela podle práva rozvazují.

Vypadá to nyní tak, že jsem na straně odborářů a snažím se jim v jejich boji pomoci. Opak je pravda. Nikdy jsem odboráře rád neměl. Vždycky jsem tvrdil, že spíš než bojovat za zvýšení mezd či platů je žádoucí naučit se něco tak, že to neumí nikdo jiný, díky čemuž je pak možné najít si zaměstnavatele jiného, který nabídne mzdu či plat vyšší. (To ovšem platí za předpokladu konkurence; konkurence je nejvýznamnějším rysem kapitalismu a dokonce demokracie samotné; ničí tudíž demokracii ten, kdo udržuje monopoly v podobě privatizace okresních nemocnic, rozvodných sítí, letišť, drah a podobně.) Mezi ekonomy se ostatně to, že někdo zná něco, co nikdo jiný, jmenuje „komparativní“ výhoda.

Ukazuje se, že přesně toto jsou okolnosti odchodu lékařů do ciziny. Mají určité dovednosti a společnost se bez nich sotva obejde. Zbývají tudíž pouze dvě možnosti: buď jim společnost přiměřeně zaplatí jejich práci, anebo si najdou zaměstnání jinde. Na tom není proti etice naprosto nic. Také přece potřebujeme jíst a potřebujeme to spíš než lékařskou péči (všichni). A šetříme! Proč tudíž nežádáme pekaře, aby prodávali chleba se slevou? Také nyní v zimě potřebujeme topit (všichni). A šetříme! Proč tudíž nežádáme Rusko o snížení cen plynu?

Žasnu nad tím, že věrozvěstové trhu se nyní na lékaře obořují. Namítají například, že požadavky lékařů jsou přehnané. Výhrada tohoto rázu spíš připomíná komunistické plánovače, a nikoliv ekonomy tržně zaměřené. Přiměřená cena se přece stanoví na základě nabídky a poptávky, čili nikoliv v mocích vyvolených národních hospodářů. V zahraničí jsou pak mzdy či platy tolikrát vyšší než zde, že je to i přes překážku cizího jazyka a jiného způsobu života nutně velmi lákavé. Lékaři potud, pokud nakonec přece jen odejdou do zahraničí, rozhodně svou přísahu neporuší: docela prostě budou léčit pacienty ve své nové vlasti.

Maně se mi v této souvislosti připomínají slova jednoho našeho minulého prezidenta o tom, že „naše hranice přece není žádné korso“. Fakticky ten, kdo nyní vytýká lékařům jejich odchod do zahraničí, zůstává v zajetí onoho totalitního myšlení.

Jednu výtku k lékařům pak přece jen mám: měli tuto akci rozvinout dříve, totiž v době, kdy peněz bylo poměrně hodně. Je mi to líto o to spíš, že splnit požadavky lékařů má nyní pan ministr Leoš Heger, skvělý člověk, kterého si velice vážím a kterého po mém soudu zdravotnictví na svém ministerstvu dlouho nemělo. Když ovšem on a zejména někteří další politici tvrdí, že peníze na zvýšení mezd či platů nejsou, pak se ptám, kde se berou peníze na všechny ty prohrané arbitráže, sanace bank či předražené státní zakázky ve všech oborech.

K načrtnutým úvahám cítím mít mandát spočívající v tom, že žádný konflikt zájmů nemám; nemám žádnou praxi a dokonce ani v České lékařské komoře již řadu roků nejsem. Avšak zároveň práci lékaře dost zevrubně znám: deset roků jsem praktikoval neurologii na různých místech. Mám tudíž pozici označenou významným filozofickým etikem Adamem Smithem „impartial observer“ čili „nezaujatý pozorovatel“.

Blog Aktualne.cz 1. 1. 2011

Historie medicíny

„Bolí mě v krku.“

2000 před Kr.: „Zkus tyhle kořínky.“

1200 po Kr.: „Kořínky žerou divoši, zkus tuhle modlitbu.“

1500 po Kr.: „Ty modlitby jsou pověry, vypij tenhle elixír.“

1800 po Kr.: „Elixíry jsou strašný dryjáky, ber radši pilulky.“

1900 po Kr.: „Ty pilulky moc nepomáhaj, vem si antibiotika.“

2000 po Kr.: „Antibiotika jsou strašná chemie, proč nevyzkoušíš tyhle kořínky?“

Magazin.ceskenoviny.cz

STOPY MINULOSTI

PAMÁTKY

VYKOPÁVKY

V ochraně památek má stát nezastupitelnou roli

Jak se, pane profesore, absolvent střední zemědělské školy v Roudnici nad Labem stal v naprosto jiném oboru univerzitním profesorem na jedné z nejstarších univerzit? Měl jste odjakživa lásku k umění, nebo se ve vás probudila až posléze, třeba na Vysoké škole zemědělské, kterou jste také absolvoval?

Už od osmé, deváté třídy jsem navštěvoval roudnickou galerii výtvarného umění. Byl to můj jediný a jedinečný koníček, ale okolnosti rodinné i jiné byly takové, že jsem dějiny umění vystudoval teprve později a mohl jsem jít za hlasem svého srdce. Dlouhá léta jsem pracoval v nakladatelství Odeon, v redakci výtvarné literatury, kde jsem řídil některé edice a byl jsem u zrodu některých knih. Na filozofickou fakultu jsem byl přizván až po roce 1990.

Od té doby jste vydal stovky monografií i dalších publikací z dějin umění, například letos je to kniha „Katedrála sv. Víta, Václava a Vojtěcha“, kterou jste napsal s Jiřím Kuthanem. – Katedrála byla nedávno v centru pozornosti, spekulovalo se o tom, komu vlastně má patřit. Když se vás na to optám, asi řeknete, že má patřit sama sobě.

Slouží samozřejmě církvi, protože je to chrám, ale je zde připomenuta i světská moc. Připomeňme si například hrobku českých králů, busty Karla IV. a jeho příbuzných na triforiu katedrály a také barokní znakové galerie nad triforiem, kterou pořídili Habsburkové a která poukazuje na korunní země Habsburků. Je tam ale také velký znak Československé republiky, který navrhoval František Kysela. Vlastně každý z významných panovníků se snažil katedrále něčím přispět a dokonce i prezident T. G. Masaryk jí věnoval obraz sv. Máří Magdalény od italského malíře Luiniho.

Nesouvisí vlastnictví katedrály s církevními restitucemi?

S těmi nesouvisí ani tak katedrála, jako spíš některé objekty v nejbližším okolí – jako např. Nové proboštství, či objekty, které spadaly pod náboženskou matici, jako je bazilika svatého Jiří. Ve hře o církevní restituce je ale i určitá skupina domů v areálu Pražského hradu.

Když jste před dvěma lety poskytl České televizi rozhovor, pochvaloval jste si, že se lepší vzhled kostelů v českých městech. Platí to i dnes?

Myslím, že ano. Skutečně nejen ve větších městech, ale i v obcích menších – třeba když projíždíte jižní Čechy, vidíte snahu opravovat kostely, a to velmi citlivě. Za to bych chtěl pochválit kolegy z památkové péče, že se tak velmi o to starají, i když to není jednoduché.

A kdo to platí? Církev, nebo někdo jiný?

Církev se v tom samozřejmě angažuje také, hlavně ale to hradí ministerstvo kultury nebo obec. Právě funkci obcí bych chtěl vyzdvihnout; církev se některých objektů vzdává a přebírá je obec, a potom ten objekt opraví. Tady bych zvýraznil i roli státu, respektive výkonné orgány kultury, jako je památková péče.

Kdyby byl majetek vrácen církvím – nejenom katolické – pak by se o to musely starat samy?

To je otázka právě tak jako s těmi památkami. To je otázka nedořešení takzvaného patronátního práva; i když majetek patřil oficiálně církvi, měl téměř každý významný kostel svého patrona. Patronem – třeba katedrály – byl císař, nebo patronem mohl být šlechtic, který přispíval na opravy a zároveň měl právo rozhodovat, co bude třeba s interiérem. Takže i v minulosti tady bylo – ve formě patronátního práva – placení z jiných zdrojů než vlastních církevních. Proto existuje i takový názor, že dědicem patronátního práva, když nebyla provedena odluka církve, je vlastně stát. Myslím, že by bylo dobré, kdyby se stát z této povinnosti nevyvázal, protože v ochraně památek má nezastupitelnou úlohu. To církev vlastně také zdůrazňuje – památky užívá, ale stále je tam problém nákladných oprav.

A když církev ty památky má, ale nemá tolik věřících, k čemu jí vlastně kostely slouží – nebo jaké je pro ně uplatnění?

Je tu snaha církve kostely užívat především k bohoslužbě a v některých oblastech, jako v jižních a východních Čechách, není situace s počty věřících zase tak špatná; problém je to třeba tady ve středních nebo západních Čechách a v pohraničí. Některých objektů se církev vzdává, přenechává je obcím, ale obce jí pak mohou ty kostely i pronajmout. Tady je totiž samozřejmě ještě další otázka památkové ochrany kostelů, protože jejich interiéry, hlavně oltáře, není možno odstranit, neboť tvoří jeden celek. Není naštěstí možno to udělat jako v Amsterdamu, kde je z kostela obchodní středisko, neřku-li jiný podnik pochybné pověsti.

Například kasino?

To u nás je těžko možné, ale co není, může být. Musíme proto bedlivě sledovat všechny kauzy ohledně nevhodného využití památek.

Ochrany teoreticky užívají i jiné památky, myslím starobylé domy -

– ale i technické památky. Dnes je třeba snaha na Ostravsku nebo na Kladně vybrat a zachovat jádra fabrik; to je další kategorie památek, která má ukázat vývoj průmyslu a proměny, kterými prošel.

To, co říkáte, vypadá, že tu nemáme žádné problémy. Ale proč jste potom – vy, univerzitní profesor – v létě řečnil na demonstraci, kde chtěli Pražáci zachránit před demolicí rohový dům na Václavském náměstí?

Protože zvláště v Praze je plno peněz a developeři mají jediný zájem – vydělat. A jim jdou na ruku orgány městské – a na ministerstvu taky nic moc, a proto je třeba tady zvednout prst. Víme, že pro peníze jsou někteří schopni řadu památek zničit. Přitom máme tady plno prázdných kanceláří a není nutné stavět nové budovy, to jsou často jen spekulace, pro praní špinavých peněz.

Co říkáte takzvaným rekonstrukcím starých budov, kdy se ponechá jenom štít domu nebo čelní stěna?

To je praktika, se kterou nelze vůbec souhlasit. Tím ten dům zničí, fasáda je potom jen kulisa. V architektuře je důležitý prostor. Památka jsou i klenby, chodby, atmosféra, a to se vlastně zničí.

Ale jak v té památce žít – a jak ji využít?

Podívejte se na Řím nebo Florencii – to jsou všechno stará města, a lidem se tam žije dobře. V Praze je ten problém, že lidé ve středu města již nebydlí, stavby se nerekonstruují v obytné domy, ale v kanceláře.

A není to škoda?

Je, večer jsou některé čtvrti Prahy mrtvé, neboť lidé se přestěhovali do okrajových částí města a potkáváme zde pouze turisty. Podívejte se, jak to dnes vypadá na Malé Straně, kde komplexy budov patří parlamentu a ve velkých palácích jsou vyslanectví: tam už nejsou ani obchody ani školy, stává se z toho jakýsi skanzen. Na druhou stranu je tu snaha vše zase trošičku vrátit.

Možná jsme se toho mohli vyvarovat, kdybychom dali na cizí zkušenosti. Slyšela jsem, že po Listopadu sem jezdili odborníci a varovali nás před takovým vývojem.

To je pravda, byli tady třeba odborníci z německých zemí a říkali nám: „Podívejte se, to co u nás často vidíte, jsou jenom skořápky, není to nic, co byste měli napodobovat.“ Podle „vídeňské školy“ je nutné ctít u památek „hodnoty stáří“. Lépe je konzervovat stávající stav, zastavit rozklad památky, než ji radikálně zrestaurovat, což je mimochodem i dražší. Ostatně i antický fragment je krásný.

Kdybychom ovšem tady všechno nechali v původním stavu, pak se nám asi těžko bude žít. Vybavuje se mi Bestia triumphans z konce 19. století – kdyby v Praze naši předkové nevybourali židovské město, tak jsme tu teď neměli tu krásnou Pařížskou třídu.

Bohužel právě ta Pařížská třída vypadá sice na první pohled velmi dobře, ale je to tak trochu historizující kulisa, staré židovské město mělo právě tu již zmiňovanou „hodnotu stáří“. Pokud moderní architektura, která nijak brutálně nezasahuje do historického jádra města, proč ne. Ovšem když je opravdu hodnotná, a ne jako tady ty developerské stavby – jen aby byly co nejlevnější a měly co nejvíc kancelářské plochy. Historici a památkáři se nebrání moderní architektuře, ale musí být opravdu tvůrčí a hodnotná.

Jenže ne všichni, kteří o tom rozhodují, dbají na rady odborníků a na názor nebo přání veřejnosti. Nebo si dají už říct?

Nedají. To vidíme na pražském magistrátu, jak to tam funguje, tam někteří architekti prosazují své projekty velmi razantně, hovoří se obecně o korupci, a tak to podle toho vypadá.

Zmínil jste se o tom, že rozhodují peníze; neměli bychom ale my všichni myslet na léta daleko dopředu, jak na to asi myslela katolická církev, když budovala kostely? Věděla přece, že katedrálu nemůže rychle dokončit, že to potrvá generace a skutečně se katedrála stavěla tisíc let.

Máte pravdu, že by měl existovat nějaký plán, který pracuje s trochu delším výhledem. Vidíme ale, jak to dneska vypadá – co se naplánuje na jaře, je do zimy jinak, přichází krize – už kolikátá, na památky nejsou peníze. Bohužel je to nekonceptní fungování, řekl bych „po nás potopa“. Tady má právě povinnost naše alma mater, aby vychovala lidi, kteří se takovým věcem budou vzpírat. K tomu je důležitá i univerzitní svoboda, aby panu rektorovi někdo ze správní rady, v níž podle šléných ministerských představ o reformě školství mají zasednout také politické figury, nějaký inteligentní člen politické strany, která je právě na magistrátu „u lizu“, neřekl: „Pane rektore, vy tam máte takového člověka, který nás kritizuje, ale jestli chcete naši přízeň, tak se s takovým člověkem rozlučte.“ To by nastat mohlo – proto je tak strašně důležitá svoboda bádání a samospráva univerzity.

Teď, když spolu mluvíme (3. listopadu), se už asi připravujete na mezinárodní konferenci o svaté Anežce, je plánována na konec listopadu.

Ano, chystáme mezinárodní konferenci, ale připravujeme také výstavu „Svatá Anežka Česká – princezna a řeholnice“, která bude v Anežském klášteře a potrvá až do března. Bude tam přehled zobrazení svaté Anežky, úcty k ní. Z nejvýznamnějších památek bych chtěl připomenout známou Puchnerovu archu z konce 15. století s vyobrazením sv. Anežky, barokní celý cyklus od J. J. Heintsche zobrazující život a zázraky svaté Anežky – zakladatelky křižovnického špitálu i řádu samotného. Vystavena budou i významná díla 20. století, jako např. Myslbečkův model k soše sv. Anežky, která je součástí pomníku sv. Václava na Václavském náměstí. Připomenuty

budou i další svaté královny a princezny té doby. K nim patřila příbuzná sv. Anežky sv. Alžběta Durynská, častá patronka špitálů, nebo další patronka špitálů sv. Hedvika Slezska. Pohybujeme se totiž ve 12. a 13. století, kdy se lidé vraceli z křížových výprav, bývali těžce nemocní, zejména nevyлéčitelnou leprou. Proto jsou ve větší míře zakládány špitály a vznikají řády, které pečovaly o nemocné, jako lazariáni nebo maltézští rytíři.

Proč mají Češi Anežku tak rádi?

To je myslím dáno jednak její kanonizací v roce 1989, ale hlavně pro její činnost – byla to žena, která pocházela z královského rodu, a sklonila se k nemocným a umírajícím. To znamenalo a znamená hodně – podívejte na korupci, která proniká dnes státní správou, podívejte se na asociální jednání zbohatlíků, pak proti nim stojí příklad Anežky české, ženy zbožné a vznešené, ženy z dobrého rodu.

Prof. PhDr. Ing. Jan Royt, PhD. je český historik umění, odborník na staré umění (gotika – baroko), který publikuje jak v České republice, tak v zahraničí. Nejprve vystudoval (1979) Vysokou školu zemědělskou v Praze, poté Filozofickou fakultu UK (1984). Pracoval v nakladatelství Odeon, po revoluci v roce 1989 nastoupil na Ústav pro dějiny umění FF UK, kde se habilitoval a v roce 2004 byl jmenován profesorem. Je držitelem ceny Josefa Krásy, kterou uděluje Uměleckohistorická společnost. Kromě FF UK působí dále na KTF UK Praha.

Ondřej Vaculík

Prolomení limitů

... Ono zatracitelné prolomení těžebních limitů by správně nemělo být otázkou hospodářskou či věcí energetické koncepce státu, ale je to téma zásadnější, o němž by měli rozhodovat lidé kulturnější, s poznáním světa hlubinnějším, než je třeba geologické nebo elektrárenské. Vždyť energetiky se týká pouze tím uhlím, vše ostatní, co má být kvůli uhlí zničeno, souvisí s jinými a podstatnějšími obory našeho vědění a poznání. Nikoho by přeci nenapadlo hodnotit Svatovítskou katedrálu toliko podle kvality pískovce, jenž by bylo možno použít a přetesať pro jinou stavbu, kde se nám tak dobrého kamene nedostává. O něčem takovém by mohli rozhodnout jedině velice, velice hloupí lidé.

A to je právě úskalí naši veřejné, demokratické správy. Jakmile se v lidsprávných orgánech seskupí více lidí, kteří nerozeznají dub od buku, sasanku od petrklíče, sýkorku od kosa a pro přírodu nemají ani estetické pochopení, je odsouzen k zániku, když na to přijde, každý les, v němž nejsou cyklostezky a sjezdovky, nebo jenž nemá hospodářské využití. Pak nepomůže ani sto besed, kde by přírodovědci a ochránáři snesli třeba tisíc závažných argumentů, proč by se takový les neměl vykácet. Ten posun vnímání, že věda a poznání není ku prospěchu celé společnosti, ale je to elitářská záliba uskřínuté menšiny, která pěstuje svou vědu k tomu, aby bránila pokroku, je pro mě největším rozčarováním našeho polistopadového vývoje. Problém Šumavského národního parku je přesně týž: Přestali jsme uznávat, že by ochrana přírody, vědecky, odborně podložená, byla v zájmu přírody i společnosti. Rezervovaných oblastí nemusíme želet, měly by nás těšit. Když ne citem, tak kulturní, či dokonce jenom prostou hospodářskou úvahou: ten přísněji chráněný přírodní statek bude v prostředí ohlodávaném momentálními potřebami stále větší hodnotou. Jestliže chceme takové dílo vytvářet, měli bychom se na něm shodnout jako na axiomu, aby to, co kdosi s rozmyslem, odpovědně vytvářel, dal tomu svůj život, nebylo posléze zničeno nějakým politickým rozhodnutím, člověkem, který náhodou ve slabé politické chvíli získal nepatřičnou moc bez základního pochopení pro to, o čem rozhoduje. Politickému ničitelství, založenému na špatné vůli lidu, je třeba uvědoměle bránit v každé době, nejen za totalitních režimů.

Po zkáze Libkovic jsme se domnívali, že určité statky coby výsledek naší práce a poznání budeme schopni sdílet a uznávat jako vyšší hodnotu, chráněnou neprolomitelnými hranicemi a limity. Žádná politická moc nebude mít jiného práva, než ji udržovat a zvelebovat. Nezdálo se ani možné, že by nějaká moc o tom mohla vésti spor.

Současný režim bezproblémově ctí pouze nedotknutelnost soukromého majetku. S veřejnými statky začíná zacházet velmi bezohledně, opíraje se o podobně pochybnou vůli lidu, o níž se opíral i režim minulý. Místo „zájmů pracujícího lidu“, zužovaných na spotřební zájmy, hájí zájmy lidu velice podobné – a to je hmotný prospěch, který je jediným politickým cílem, jako by jedinou vůli lidu.

A k tomu se zneužívá krizových poměrů pro politicko-společenský diskurz: že nám jde o holé přežití v co největším blahobytu. Naplňují se pesimistická slova geologa, historika a myslitele Martina Langa z Mirošova u Rokycan: ***Vše, co budeme moci spotřebovat, také spotřebujeme, a nezabrání nám v tom žádné ideály a žádný stupeň vzdělané ochrany.***

Otázka pochopitelně je, kdo za to může a jestli opravdu nám nezbyvá nic jiného, než se s tím smířit.

Realistické zobrazení tří jedinců z hrobu odkrytého v roce 1986. Autorem obrazu je akademický malíř Milan Med, fotografoval Zdeněk Thoma.

Jiří Ramba

Kosterní nálezy jako pomocníci historie

Dokončení z VNR 3/2011

Osmdesátá léta minulého století byla pro archeology pod Pavlovskými vrchy doslova honičkou. Probíhala zde stavba velkého vodního díla na řece Dyji a k utěšňování sypaných hrází sloužila spraš odebíraná z míst, které osidlovaly dávné lovecké společnosti. Na počátku května 1986 zachytil bagr v délce 30 metrů a hloubce 4–5 metrů pravou sídlištní vrstvu skutečného tábořiště s mísovitě zahluobenými ústředními ohništi a s velkým množstvím kamenných nástrojů, ozdobných předmětů a kostí ulovených zvířat. Absolutní stáří naleziště bylo stanoveno radiokarbonovou datovací metodou z uhlíků ohnišť na 27.660 plus minus 80 let př. n. l. Připomeňme, že žena Dolní Věstonice III žila v období 25.820 plus minus 170 let př. n. l.

14. června byla odkryta lidská lebka muže bez obličejové části (Dolní Věstonice XI), o čtyři dny později byl nalezena část čelní kosti (Dolní Věstonice XII) snad patřící témuž asi čtyřicetiletému muži. Zajímavostí je široká a plochá jizva nad pravým nadočnicovým obloukem způsobená tupým předmětem. Úder prolomil celou stěnu kosti, což se projevilo mírným vyklenutím na vnitřní straně. Hrany vpáčené kosti jsou zaoblené, což svědčí pro zhojení a pozdější spontánní úpravu defektu. Znamená to, že muž své zranění přežil.

Trojhrob – Dolní Věstonice XIII, XIV, XV

K dalšímu velkému překvapení došlo 13. srpna 1986, kdy byl objeven hrob tří dospělých jedinců. Těla zemřelých byla vložena do mělce proti svahu zahluobeného hrobového lůžka a byla překryta smrkovými poleny a větvemi, které byly při pohřebním obřadu zapáleny a po něm uhašeny nahrnutou zeminou.

Ve společném hrobě spočívaly kostry téměř dospělých jedinců. Obě postranní patřily mladíkům ve věku 16-18 let a prostřední slabé tělesně postižené ženě, asi ve věku kolem 20 let (DV XV). Žena spočívala v klasické poloze na zádech, stejně jako mladík po její pravici (DV XIII). Druhý muž (DV XIV) ležel na břiše s hlavou odvrácenou do strany.

Horní část koster a zvláště jejich lebky, u ženy i pánev, byly obaleny červeně zbarvenou zeminou. U odvráceného muže byl místy přítomen povlak bílé barvy. Vyvolává to dojem, že pevná forma hliněného červeného obalu nabývala významu posmrtných masek, užívaných častěji v pozdějších dobách.

Polohy koster prokazují, že zemřelí nebyli do hrobu jen volně pohozeni a že uspořádání jejich těl a zvláště určitých jejich částí nebylo nahodilé. Vypovídají naopak přesvědčivě, že bylo záměrné, aby uchovávalo svědectví o vzájemném vztahu

Lebka Dolní Věstonice XVI. Deformace střední třetiny obličeje vlevo a vertikální postavení vzestupného ramene dolní čelisti a deformace lícního oblouku a samotné kosti.

pohřbených a o určité, okamžitě vzniklé situaci, která měla v představě režiséra a aktérů v hrobě rekonstruované scény, plynulé pokračování v posmrtném životě.

Z celkové sestavy koster vyplývá, že ústřední postavou pohřbu se stala nepochybně žena, která zaujala místo v hrobovém lůžku jako první, pak ji bezprostředně následovali oba muži.

Zdá se nepochybné, že žena zemřela za tragických okolností. V ústech měla vložený zlomek ožehnutého koňského žebra. Šlo patrně o prostředek, který sloužil k pevnému sevření mezi zuby pro snadnější překonávání bolesti. Co se tehdy mohlo odehrát? Zřejmě se zde prováděl chirurgický zákrok, pro což by svědčil ostrý kamenný nůž a červené barvivo mezi stehny zemřelé. Jak prokázaly nálezy na kostrách mužů, oba zemřeli násilným způsobem.

U ženy bylo navíc nápadné zkrácení levé horní končetiny, prohnutí pravé stehenní kosti, chybný vývoj pánve a acetabula, zakřivení páteře i odklon celé horní části těla do levé strany.

Když jsem shlédl kostru dívky, vyslovil jsem názor, že by mohlo jít o syndrom, který charakterizují deformity horních i dolních končetin, tzv. FFU syndrom. Proto jsem požádal našeho klinického genetika MUDr. Miloslava Kuklíka, CSc., o jeho názor.

Doktor Kuklík ve své studii dochází ke zjištění, že zřejmě jde o sourozence, a u ženy navíc o „proximální femorální hypoplazii označovanou zkratkami FFU (femur-fibula-ulna syndrom).

Tento často používaný termín zdůrazňuje především převážnou lokalizaci chybného vývoje (defektu) na proximální konci femoru, ale i chybný vývoj pánve a acetabula. Jde zřejmě o jeden z nejstarších nálezů vrozené vývojové vady typu FFU syndromu či jiné podobné vady skeletu. Zkřížené postižení (zkrácení levé horní končetiny – zkrácení pravé dolní končetiny) je neobvyklé.“

Co se tady před více jak 27.000 lety př. n. l. odehrálo? O jako scénu se jednalo, když měla zůstat navždy zachována? Možná to mělo být poselství těm, co přijdou po nich, aby lehčeji porozuměli dávné minulosti, tělesné stavbě svých předků, jejich fyziologickým funkcím, způsobu života i umírání.

I tento zcela unikátní nález koster tří mladých lidí dává jednoznačnou odpověď lidem, kteří dodnes nedovedou pochopit, proč zkoumáme své dávné předky a pátráme po způsobech jejich života.

Nálezy nekončí – muž Dolní Věstonice XVI

Bagrování pokračovalo i v roce 1987. V bezprostřední blízkosti velkého ohniště s nadměrnou koncentrací dřevěného uhlí a spáleného dřeva odkryli další rituální pohřeb dospělého muže (DV XVI) uloženého ve skrčené poloze na pravém boku. I jeho kostra byla zasypána červeným barvivem. Opodál hrobu byly nalezeny jednotlivé lidské kosti a volné zuby.

*Dolní čelist muže Dolní Věstonice XVI.
Poúrazová deformace kloubních výběžků.*

Znáznornění lomných linií a osteolytických ložisek na modelu lebky

Na čelní kosti byly patrné dvě jizvy, stejně jako u muže Dolní Věstonice XIII dobře vyhojené. Muž utrpěl velmi těžké zranění kostí obličeje. I když byla lebka postmortálně poškozená, přesto bylo patrné, že zlomenina postihla horní čelist a lícni kost na levé straně. Lomná linie procházela dolním okrajem nosního vchodu na pravé straně, sbíhala na levou polovinu alveolárního hřebene a doslova rozpoltila tvrdé patro. Nárazem došlo k oddělení kostního bloku levé strany zahrnujícího horní čelist, lícni kost a lícni oblouk, čili šlo o dislokovanou zlomeninu zygomaticomaxilárního komplexu, která srostla schodovitou deformací. Ta se po vstřebání otoku projevila propadnutím lícni krajiny. Muž musel mít diplopii v důsledku poklesu spodiny očníce i očního bulvu, a proto nestejnou výšku obou zrakových rovin.

Při pohledu na lebku zesponu je dobře patrná deformace lícni oblouku a samotné kosti, nápadné je i umístění obou kloubních jamek. Měličí a širší pravá jamka je posunuta dopředu na kloubní hrbolek a tvarem odpovídá zobákovitému vytažení kloubní hlavice. Takovouto změnu nacházíme u rozlomených hlavice, kde vnitřní úlomek je tahem zevního křídlového svalu posunut směrem dovnitř.

Asymetrické je i levé vzestupné rameno dolní čelisti, které se napřímilo tahem svalů, což je typické pro zlomeninu v čelistním úhlu, hlavice chybí a k jejímu oddělení došlo v místě její báze, tj. těsně nad kloubním krčkem.

Soudím, že k takto rozsáhlému zranění nejspíše došlo přenesením velké síly zesponu přes zubní oblouk dolní čelisti na protilehlý zubní oblouk. Úder či náraz pak musel být veden z pravé strany a ze spodku dolní čelisti. Její zubní oblouk se stal klínem, který rozpoltil tvrdé patro a současně došlo k odtržení protilehlého zygomaticomaxilárního komplexu a jeho dislokaci.

Nárazem se v jamkách zaklínily obě kloubní hlavice, pravá se rozlomila, levá se dislokovala a ještě k tomu se čelist zlomila v úhlu. V důsledku přerušenoého cévního zásobení se levá hlavice po čase rozpustila. Roztrštěné zuby nejspíše byly součástí úrazu, jak bývá u tohoto typu poranění typické.

Je však nutno připustit, že úraz mohl vzniknout i přímým úderem na samotnou lícni kost a rameno čelisti vlevo. Je s podivem, že muž svůj těžký úraz přežil.

Také trpěl dlouhodobými bolestmi, neboť měl poměrně rozsáhlá a vícečetná zánětlivá ložiska u kořenů zubů (obr. 5, 6, 7). Prudkým nárazem zubů o sebe došlo totiž k odumření zubní dřevě. Největší zánětlivé ložisko, nacházející se pod kořeny prvního dolního moláru vpravo dole, vzniklo rozpuštěním okolní kosti, a pro našeho zraněného bylo dobře, že hnis si našel cestu, kterou se vyprazdňoval do úst. V opačném případě hrozilo, že zánět se bude šířit měkkými tkáněmi krčními podél velkých cév až do mezihrudí. Stále se tvořící hnis svým tlakem způsobí zástavu srdce – mluvíme o srdeční tamponádě. Lze soudit, že muže pronásledovaly opakující se otoky měkkých tkání kolem čelistí. V dalších ložiscích tvořící se hnis mohl perforovat okostici a sliznici a vytékat do úst, případně vytvořenou kožní píštělí.

Závěr

U muže Dolní Věstonice XVI jde o následek kominutivní zlomeniny obličejového skeletu po nepřímém nárazu na dolní čelist zespodu. Jde o úrazy maxilo-faciálním chirurgům důvěrně známé.

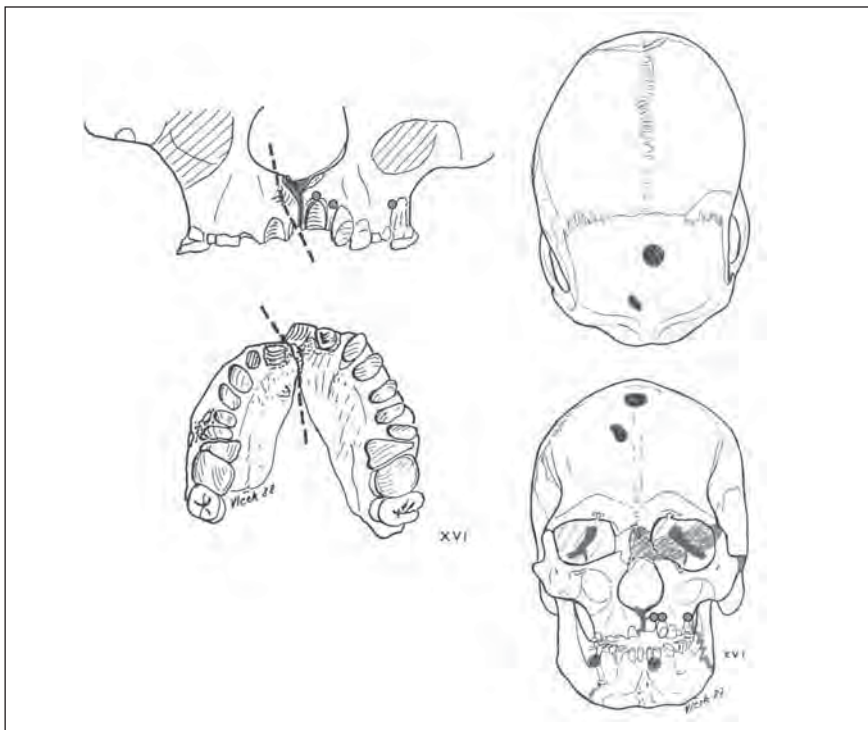
Naše povídání o lovcích mamutů na jižní Moravě ukončíme hodnocením zdravotního stavu nalezených jedinců. Měl jsem vzácnou příležitost účastnit se výzkumu nalezených mladopaleolitických jedinců. Díky specializaci v čelistní a obličejové chirurgii jsem mohl přispět k objasnění některých dosud nevyjasněných postižení.

U některých jedinců šlo o zranění, která nebyla smrtelná, i když zásadně poznamenala kvalitu jejich beztak těžkého života. Zranění dalších skončila smrtí a u jiných šlo o choroby, jejichž následky se zjistily na zachovaných kostrách.

Není nic známo o léčebných možnostech té doby, ale nejspíše se léčitelstvím zabývali šamani, kteří uměli komunikovat s duchy (s přírodními silami) a uměli je i ovlivňovat za pomoci nejrůznějších rituálních obřadů (tanců, hudby, masek či magických zpěvů), obětin a přípravků z léčivých bylin. Svá tajemství si pak předávali z generace na generaci. Vše bylo založeno na víře tehdejších lidí, že přírodní jevy a úkazy jsou dílem duchů.

Z období paleolitu jsou známy nálezy nejrůznějších zranění (zlomeniny, vykloubení) nebo kloubních onemocnění (artrózy páteře, krčních obratlů a zejména kyčlí) a v neposlední řadě vrozené vývojové vady.

Bylo by chybou se domnívat, že překvapením je konec. Není tomu tak. V loňském roce, po odvysílání povídání o dolnověstonickém nalezišti v pořadu Meteor (Český rozhlas 2), jsem obdržel informaci od posluchačky, že v nedávné době došlo k přehodnocení kosterních pozůstatků týmem anglo-amerických paleoantropologů. Výsledkem grantového úkolu byla rozsáhlá publikace: „Early Modern Evolution in Central Europe. The People of Dolní Věstonice and Pavlov“ (Oxford, 2006). Když jsem se seznamoval se závěry uvedené publikace, nevycházel jsem z údivu.

Lomné linie v obličejové části muže Dolní Věstonice XVI. Orig. E. Vlček

U ženy Dolní Věstonice III autoři uzavírají, že jde o „kongenitální deformaci obličejového skeletu, (hemifaciální mikrosomie)“. A vzhledem k tomu, že vyšetřující „neměli k dispozici rentgenový snímek“ (?!), tak jen „z hladkého povrchu alveolárního výběžku dolní čelisti usoudili, že třetí levý dolní molár není založený.“ (?!) – viz VNR 3, obr 5.

U jedince Dolní Věstonice XVI mají autoři dvě rozdílná vysvětlení. Za prvé je možné, že muž měl rozštěp patra, druhou možností je čelistní trauma. Je pravděpodobné, že defekt zhojené horní čelisti prohloubilo postmortální stlačení lebky a pozdější restaurace odloučených částí obličejového skeletu.

Jak lze hodnotit ono „přehodnocení“ zahraničními vědci, kteří ve valné míře nevzali v úvahu ty výsledky, které byly na tomto poli zjištěny a publikovány? Dokonce ani ty práce uveřejněné v jejich rodném jazyce. Odborně by netápali, ale naopak by zjistili, jak je důležitá multidisciplinární spolupráce při takovém výzkumu. A také by se přesvědčili o úrovni vědění v oblasti posttraumatického vývoje obličeje v ČR.

TEXT

VÁNOČNÍ APOKRYF

Antonín Rašek
Je to váš bratr, Ježíš

Ukázky z knihy

Antonín Rašek: Ježíšův bratr, vydání první, Praha, Mladá fronta, 2005

Jakub se k ránu přitulil blíž k Anně, dvojčata se tak každou noc vzájemně zahřívala. Ten rok sice jaro přišlo dřív, jitra přesto byla mrazivá. Měli pod sebou otep slámy a přes sebe přehozenou surovou ovčí kůži. Ta je před dolézávým chladem chránila jen chatrně. Z jedné strany od oslů a volků se rozlévalo teplo zároveň s jejich ostrým pachem, na který už si pomalu zvykli.

Museli vydržet blízko vedle sebe než vzejde slunce, k polednímu bude i tady žár připomínající léto. Jakub stále nechápal, jak se v tom bědném chlévě ocitli. Dlažba tu byla věčně studená, škvíry mezi kameny zanesené trusem, zbytky obilí a prachem. Hovada stála jen na holé udusané zemi, žlab měla vylízaný do posledního stébka slámy a sena.

Josef musel z jejich dřívějšího domova odejít, protože ubylo tesařských prací. Možná kočovali neustále, dvojčata si teď stačila uvědomit ten rozdíl jen nezvyklou zimou a nepřívětivým prostředím. Předtím prošli dlouhou pouť.

Marie se s nimi vlekla s velkým břichem, připravovali je s Josefem na překvapení. Anna se zajímala o Mariin stav víc než Jakub. Ten pokud mu stačily síly, nesl chvílemi Josefovu sekyru. Měli jediného oslíka, který byl jejich láskou. Teď stál mezi ostatními zvířaty, nejbliž k nim, přáli si ho mít vždycky poblíž.

Anna se pohnula a vzdychla, jeden z volků se k ní náhle otočil a zabučel. Miminko ležící na konci žlabu se zavrtělo. Marie jen zdvihla hlavu a zase ji unaveně položila.

Nad spícím nemluvnětem byl kus rozbité střechy. Venku začalo svítat. Z díry mezi krovy se nad kojencem rozlévala zvláštní záře. Jakub vnímal první záblesk světla hřejivě, bylo mu snesitelněji, vzpomněl si, jak se jim Josef snažil oběma nové místo zpříjemnit: Budete bydlet se zvířátky!

Mimino se znovu pohnulo a zavrtělo. Jakub se zvedl ze země a přikryl spící Annu, zastrčil jí konce kůže za ramena a šel pomalu na konec žlabu. Tiše našlapoval po chladné dlažbě a šustící slámě, Čím byl blíž otvoru ve střeše, záře sílila, dopadala nyní na oba sourozence.

Jakub se bál bratrova těla třeba jen lehce dotknout. Díval se na něho dlouhé vteřiny s pocitem svátosti, nevšiml si ani blížící se Anny. Našlapovala po špičkách tišeji než před chvílí on. Jako by se vznášela nad zemí, nehmotná, netělesná, pohla-

dila mimino po bříšku a přikryla je kusem plátna. Byla zvyklá hrát si s panenkou. Sotva začala vnímat, dostala ji od Josefa. Měla ji až neuvěřitelně ráda, daleko víc byla spojena jen s Jakubem. Oba byli dvěma stranami jedné mince, pupeční šňůrou nebyli spojeni jen s Marií, i mezi sebou, po porodu nepřestříhnutou, sotva začali mluvit, ptali se i po sebekratším odloučení po sobě.

Nedokázali sníst cokoli, co neměl ten druhý, dostat něco sami. Až na tu Anni-
nu panenku a Jakubovu sekerku, symboly jejich různosti. Dokázali se mezi sebou prát jak zdivočelí psi, ne hyeny, hned se usmířovali, objímali, zvyklí zpočátku jen na sebe. S jistým ostychem se proto přibližovali k ostatním dětem a dospělým, jak měnili domov a prostředí.

Nad koncem žlabu už svitlo zcela, možná to dokonce byly paprsky slunce, nejen svítání, chlév kromě díry ve stropě byl temný, neměl okna, jen dveře, na noc zapřené kulem před chladem a nevíтанými hosty.

Stejně jako Jakub zprvu nepozoroval Annu, oba nyní nepostřehli, že za nimi stojí Marie s Josefem. Byli jen v dlouhých košilích, Marie již utlá, s plošším břichem, jak si té změny všiml překvapivě i Jakub. Zároveň i s tušením, že miminko je z jejího těla. Josef byl zarostlý, vlasy rozčežené, nevyspalý, utrápený. Ale jen do chvíle, než se podíval na děti, nový přírůstek do rodiny, nad kterým se usmál.

Jakub a Anna se ve stejném zlomku vteřiny otočili hlavami za rodiči. Vysloužili si za to pohlázení. Jakub byl po každé pochvle přece jen zjihlejší, dokonce se červenal. Ve srovnání s Annou byl citlivější, zároveň i zarputilejší, jen tak lehce již od útlého dětství nedokázal cokoli lehce hodit za hlavu, dokonce se při nezdarech vztekal. Anna byla bystřejší, rychleji do všeho pronikala, dokázala jednat, pamatovala si, s čím se v životě setkal. Jakubovo pomalejší vnímání bylo hlubší, trvalejší, nad vším déle přemýšlel, někdy při tom ani neslyšel, neviděl, zabrán do sebe, mimo svět a tím mu i blíže, měl šanci nezůstat jenom na povrchu.

Anna se znovu věnovala nejmladšímu bratříčkovi, upravovala mu nezvyklé jesličky, ten se nepřítomně díval kolem, zdálo se, že krčí nos a mrká očima rychleji než je obvyklé, našpuloval rty, možná měl hlad, ne ještě takový k rozbrečení. Možná ho ti lidé nad ním na chvíli rozptýlí, než se prázdný žaludek přihlásí.

Marie lehkým dotykem oddálila Jakuba a Annu od sebe a šla k miminku. Josef dvojčata otočil a přitáhl k sobě, sedli si nejdříve na slámu, pak s nimi začal dovádět. Marie si zatím sedla na kraj žlabu a začala kojit. Po celou tu dobu se dívala a usmívala na Josefa, všechno se tu po ránu odbývalo beze slov, jen pohledy a dotyky. Jak Marii zploštělo břicho, o to víc se jí nalila prsa. Teď se usmál i Josef, díval se na ni, ale nepřestal se kočkovat v Jakubem a s Annou.

Annu skotačení s Josefem omrzelo dřív, nebyla tak trpělivá, nebo spíš měla rozmanitější zájmy, pravděpodobně i postřehla, co se děje za jejími zády, zatímco Jakub se při hře nenechal odlákat ničím. Anna šla k Marii a dívala se, jak kojí. Matka se na ni usmála, pro Annu to bylo znamení, že se může dívat, vnímala ten úsměv jako

ženské spojenectví, snad i spiklenectví, dokonce se víc přiblížila k Marii a hladila bratříčka hřbetem ruky po tváři, odhrnula cíp Mariiny košile padající mu na čelo. Musela už vědět, že i ji jednou to poslání čeká, zatím mohla ten rituál jen pozorovat, bratr po ní blesknul pohledem a chvíli přestal sát, po kratičké chvíli se znovu pustil do Mariina prsu s větší vervou, než se sám těmi pohyby unavil a pomalu usínal.

Jakub se po urputném zápolení s Josefem překulil nejen na záda, ale i čelem na druhou stranu, teprve teď si všiml, jak Marie drží mimino v ruce a na cosi trpělivě čeká. Anna se na ni toužebně dívá, byla by určitě šťastná, kdyby mohla mimino držet v rukou, asi jí přání bylo vidět na očích, na Marii zase, jak se rozmýšlí. Když Josef otevřel dveře a s čerstvým vzduchem se do chlěva prodraly na práh i sluneční paprsky. Anna se ještě prosebněji podívala na Marii, postřehla, jak váhá, je rozpačitá, až se konečně dočkala. – Tak si sedni, Anno! řekla Marie a podala jí celé šťastné opatrně do náručí bratříčka.

Jakub se díval na Annu se sotva postřehnutelnou závistí nebo spíš se žárlivostí dvojčete. Bude se muset o svou sestru dělit s novým bratříčkem, zároveň si s ním také v budoucnosti hrát, až trochu vyroste. Hra s kluky byla přece jen zajímavější, ačkoli si život bez Anny nedokázal představit, teď šel k ní, nechtěl si od ní vzít do ruky bratra, stále se ostýchal se ho dotknout, měl strach, že by mu mohl ublížit.

Teď už Jakub vnímal, že jeho nový bratr patří do rodiny, která se na dlouhé cestě kvůli němu zastavila, aby se mohl narodit. Ani Josef možná nevěděl, co bude dál, budou-li v cestě pokračovat, nebo se tu na delší dobu v Betlémě zastaví.

Marie zatím přinesla chléb a čerstvě nadojené mléko. Jakub sotva dojedl, šel k jejich oslíkovi a podával mu hrsti slámy a sena. Oslík žral pomalu jako by na nic nespíchal, pravděpodobně nevnímal, že je jinde. Po těch letech snad ani nepocítoval chlév jako zvířecí vězení a lopocení po cestách s nákladem na hřbetě jako otročením lidem. Sloužil Josefovi a Marii a jejich dětem.

Tím bratrovým zrozením přišlo k nim i víc světla. Když se tu noc narodil, Josef je oba s Annou, v náruči s jejich novým sourozencem vzbudil – To je váš bratr! naklonil se k nim, aby na bratříčka viděli. – Jak se bude jmenovat? zeptala se zvědavá Anna. – Ježíš, řekl s otcovskou pýchou Josef.

Znovu poté ještě hrději opakoval: – Je to váš bratr Ježíš!

Ježíš se nejčastěji fascinovaně díval na volky a oslíky ve chlěvě. Skláněli se nad ním s rodinou první. Jejich oslík, nejmenší ze všech zvířat, stále směšně pokyvoval hlavou, zakláněl ji dozadu, otřásal se, zvířata bleskurychle potrhávala kůži, přešlapovala z nohy na nohu, jak na ně dorážel hmyz, dokonce bolestivě vyskakovala, když se ovád zakousl příliš hluboko.

Jak jaro rychle přišlo, na čas odešlo, ve dne byla větší zima, než předchozí rána. Anna byla neustále s Jakubem, jakmile Ježíš zaplakal, běžela k němu, Jakub se vždy

díval jen z povzdálí. Ježíšovi houstly tmavé vlasy, měl černé oči a snědý obličej, jak nad ním občas zasvítilo slunce. Zvedal ruce nad svůj hubený obličejíček s trhavými pohyby, prsty by se nejraději něčeho chytil, hlavně Anniny ruky, která se mu nabízelá nejčastěji.

Jakub se usmíval, i on natáhl ruce k Ježíšovi, zůstal ale stát, nepřibližoval se, jen ukláňel hlavu ze strany na stranu. Ježíš by se už měl zvednout ze žlabu, primitivních jesliček, postavit se na nohy a jít si s nimi hrát. Ten jen ale znovu trhavě zahýbal rukama i nohama, proběhla jím nečekaná vlna, možná ještě neuvědomované radosti.

Po Ježíšově narození přicházeli do chléva jeden po druhém pastýři. Jakub je od prvního setkání obdivoval, jak od rána do noci hlídají a starají se o stáda skotu a ovcí. Chtěl ale být jako otec tesařem, měl už malou sekerku, jednou dostal od otce i dřevěný meč, moc si s ním ale nehrál, jen když se naoko bránil před cizími kluky.

Pastýři se s nimi seznámili jako první z lidí, přicházeli k nim s dary, s mlékem, sýrem, vlnou, jeden dokonce přinesl beránka. Josef se zdráhal takový dar přijmout: – Jste také chudí! řekl. – Právě proto, že jsme chudí!

Ti ztracenci samoty byli zároveň určitě zvědaví, proč ta krásná cizinka přišla do Betléma porodit syna. Josef žálil, hodnota darů mu dokazovala, jak se Marie pastýřům líbí, pak se zastyděl. Přicházely i ženy s vejci a se slepicí, aby se Marie po porodu posilnila, skláněly se k ní s úctou jako k ženě, která přivedla na svět zdravé dítě. Všichni obdivovali nejen Mariinu syna Ježíše, ale i dvojčata, Jakuba a Annu.

Jakub závistivě pošilhával po darech, neměl odvahu si něco vzít. Anna byla rozhodnější, v očích lidí možná i troufalejší, po suchém chlebu jako jejich každodenním jídle toužila po ovčím sýru. Rozlomila jej napůl a rozdělila se poctivě s Jakubem, ten se do svého dílu s nedočkavostí zakousl. Josef ho pohladil po hlavě, ačkoli v tu chvíli měl větší hlad než Jakub.

Marie jako kdyby nad těmi dary rozkvetla do větší krásy, její hubenost až vyčrtlost se den ode dne vytrácela. Josef ještě zoufaleji i odhodlaněji hledal práci, už ho sice znali v celém Betlémě, spíš ale kvůli narození Ježíše, ne jako dobrého tesaře. Měl pocit, že se na něho lidé dívají zvláště. Jako by se stalo něco neobvyklého, co určitě bylo spojeno s ním, s jeho rodinou, s Marií, narozením Ježíše, ale nedokázal si vysvětlit proč. Betlém na něho působil nezvykle, zatím si z lidí naklonili jen pastýře. Jen oni byli schopní pochopit ty, kteří se ocitli v tísní a nouzi. Možná jednou budou mít Josef s Marií větší štěstí, zatím díky pastýřům mohli být alespoň trochu spokojeni. Josef přesto trpěl výčitkami, že se nedokáže postarat o rodinu.

Ježíšem tu noc, co poprvé přišli pastýři s dary, lomcovala horečka, byl rozpálený, v tváři zalitý potem, v očích nevědomé zoufalství, jako vědomé Josefovo. Po štěstí, jak se tak často rychle stává, přichází neštěstí. Možná se jen náhle změnilo počasí, předčasně navracející se jaro zahнала vracející se zima. Ježíš nejspíš prochládl. I Jakub s Annou byli v jeho věku nemocní, nikdy však tak vážně jako on. Nejdříve vzdoroval, až se vztekal nad svou nemohoucností, zatímal prsty v pěstičky jako vzbouřenec, síly mu ale rychle ubývaly, oči se ochablostí už neměly čeho zachytit.

Zatímco Anna pomáhala Marii stírat Ježíšův horečnatý pot z tváře mokrou ovčí kůží, Jakub prožíval úzkost a strach. Ne v životě poprvé, už předtím si uvědomil bezmoc, když šli s Josefem pro porodní bábu, opouštěli Marii, která se svíjela v bolestech na slámě chléva. Zůstala s ní jen Anna, držela Marii za ruku, vzájemně se hladily, a když se poté na chvíli Marie probrala z bolesti k plnému vědomí, ten čas, kdy Jakub byl s Josefem, se nechtěl bezmocnou setrvačností hnout z místa.

Jakub měl strach z Mariiny smrti, už měl vědomí smrti, zatím sice jen matný, ale už mu neunikal konec zvířat, když byla porážena nebo sama zahynula.

Jakub by rád čímkoli přispěl k uzdravení nemocného Ježíše, záviděl Anně a obdivoval ji, jak svědomitě pomáhala Marii. I na Josefovi byla vidět bezmoc, chodil aspoň namáčet ovčí kůže, nejdříve jimi Ježíše otírali a pak ho do nich i balili. Pro Jakuba byly nasáklé kůže příliš těžké, rád by pomáhal, nechtěl si připustit, že je ještě malý, nedovedl si představit, že by tu Ježíš najednou mezi nimi opět nebyl, i když se objevil sotva před pár týdny, už patřil neodlučitelně mezi ně, byl jejich.

Probdělých nocí a nekonečných dní s nemocným Ježíšem bylo stále víc, jeho síly ochably na samý práh zachování života. Marie si i v tom zoufalství přála, aby Jakub s Annou se alespoň trochu prospali, začala mít strach i o ně, nevěděla, čím Ježíš onemocněl. Naštěstí jeden po druhém znovu přicházeli pastýři, přinášeli byliny a pomáhali radou.

Josef zůstával stále s Marií, trpělivý a obětavý, nic jiného nemělo smysl, než aby se Ježíš uzdravil, litoval Marii, sotva těžce porodila, už byla vystavena takové bezmoci, nejistotě, napětí, vyčerpání. Neubralo jí to na kráse, ani temné stíny v její tváři ji nezhydily. Dny a noci byly stále chladné, Josef se pokoušel před dveřmi zapálit oheň, vehnat trochu tepla do stáje, spíš tam ale vnikal chlad. Alespoň proto spravil střechu, aby skrze ni nepršelo, netáhl studený vzduch.

Jakub chtěl ve všem Josefovi pomáhat, ten se ale bál pustit ho do takové výšky, dovolil mu jen podávat narychlo ze slámy vyrobené došky. Ve společné práci oba pak na několik hodin zapomněli na úzkost a strach, znovu je však přepadala, jakmile se vrátili do stáje.

I Anna už měla poprvé v životě pod očima kruhy, vlasy spleené a splihlé dolů. Marie ji neměla několik dní čas ani umýt a učešat. K čemu by všechno bylo, kdyby nezachránili Ježíše.

Josef s Marií i Jakub s Annou neustále věřili, že ten den, ta hodina, minuta, vteřina musí jednou přijít. V Ježíšových očích znovu zablýskl život, pookřával, sbíral síly, víc a dychtivěji pil Mariino mléko, které sílilo z darů pastýřů, pomáhaly mu i jejich byliny sbírané po pastvinách, poušti a pohořích.

Jakub ten Ježíšův pocit již znal, jednou i on ležel dlouhé dny nemocný, byl by tenkrát stále slabostí jen spal a spal, až se náhle cosi změnilo, zlomilo k lepšímu, čaje z bylin a obklady pomáhaly, přestal ztrácet síly a znovu je nabývat, zažil pocit štěstí, odrážel se od Mariina, Josefova i Annina, jejich radosti z jeho uzdravení. Ležel na

posteli, ale cítil se v jakémsi pomyslném kruhu s nimi, jako kdyby se všichni drželi za ruce, setrvali v objetí, přimknuti k sobě neznámou silou.

Marie byla k smrti unavena, ležela vedle Anny, držely se ve spánku za ruce, a když se obě probudily, Marie byla ještě krásnější, jen měla stále vyčerpaný hlas. – Ježíšova nemoc byla pro mě bolestnější, než když se narodil Jakub a Anna! řekla Marie Josefovi a vzpomněla si na těžký porod dvojčat.

Zatím se Betlém od pastýřů dozvěděl, že Ježíš byl vážně nemocný, a později že se již uzdravil. Betlémské chudí přicházeli s dary, chtěli vidět uzdraveného Ježíše. Stejně tak i Marii, kolem níž se stále šířily po městě zvěsti o její kráse i o její obětavosti. Jakub se z těch horečnatých událostí, ze strachu o Ježíšův život a nových návštěv nemohl dlouho vzpamatovat, chodil po stáji jako omámený, poprvé nevnímal ani Annu, znovu se mu jako ve snu i ve snech samotných zjevovaly obrazy schváceného Ježíše, obavy Jakobovi podlamovaly kolena, měl pocit směsi hrůzy, bázně a děsu, ačkoli se cítil zdravý a silný.

Ježíš se uzdravoval s udivující rychlostí, v jednom okamžiku, kdy celá rodina nad ním stála, se najednou poprvé usmál. Ten den Josef dostal i práci na stavbě. Jakub, než večer usnul, pocítil málem jako vnuknutí příčiny strachu o Ježíše – začal ho mít rád.

Marii a Josefa těšily dary pastýřů, ještě víc ale jejich přirozená lidská přízeň, vytrhávající i je samotné z opuštěnosti. Nestalé Josefovo řemeslo, závislé na počasí a době, vedlo ke kočovnému životu, vytrhávalo je z kořenů, bralo jim domov, příležitost ho vytvořit, kdesi hluboko ukládalo pocit bezdomoví.

Jakub a Anna byli šťastni, když mohli jít za pastýři, dívat se na pasoucí stáda. Jakub sbíral roztodivné kameny a všelijak pokroucená dřeva, Anna divoce rostoucí květy a byliny. Uzdravily Ježíše, jednou možná uzdraví i je, když bude třeba.

Jaro se zase vrátilo, již pozdní, nad pastvinami se v poledne chvěl horký vzduch, v dálce rozmazával siluety stromů, stavení, pohoří, brzy začne spalovat i vše zelené na pastvinách. Živá zůstane jen zeleň kolem vod. Stáhnou se tam i dobytčata, kam se chodila jen napít.

Jakub a Anna zůstávali u pastýřů někdy celý den, vždycky se tu pro ně našlo nějaké jídlo, alespoň Marie a Josef ušetřili. Dvojčata se přesto vracela domů ráda, chtěla být s Ježíšem, jeho nemoc se již nevrátila, zůstala ale v paměti, v mementu prožité hrůzy.

Jen Ježíšovi jako kdyby se nikdy nic nestalo, nemoc ho nepoznamenala, stále urputněji zvedal ruce a nohy do výše, už s nimi jen tak mimoděk trhavě nepohyboval, byla v nich cítit síla. Když se ho Jakub poprvé odvážil dotknout, usmál se, nic se nestalo, už neměl ten pocit nekonečně křehkosti, když se Ježíš narodil, zmáhala ho nemoc, byl zalitý horečnatým potem. Častěji se teď i usmíval nebo jen tak díval do stropu a na oslíky a volky než plakal, v rodině zavládl poklid, Josef a Marie

znovu přemýšleli o vlastním domově. Stále ale pobývali v cizím chlévě. Josef už hledal příhodné místo na jejich stavení. Vracel se však z práce domů unavený, často s Jakubem a s Annou, kteří přicházeli od pastýřů.

Jakub ty tři muže před chlévem spatřil první. Stáli tu jako němí a dívali se na ně, z neznámých důvodů je tedy zde čekali. – Odkud? měl Josef v očích nejdřív nevyřčenou otázku a v ní i nejasné tušení, obavy z nebezpečí. – Z Chaldey, od Kaspického moře, přešli jsme Eufrat a Tigris, šli podél Mrtvého moře, řekl podrobněji, než možná sám chtěl, jeden z mužů, nejstarší z nich, se zarostlou tváří až k očím a v bohatém rouchu.

Josef otevřel dveře do chléva, Jakub a Anna si s obdivem prohlíželi tři obrovské velbloudy s nákladem a s již téměř prázdnými vaky na vodu. Možná ji tu chtějí někde dočerpat. Ta zvířata s vystouplým hrbem viděli Jakub s Annou v životě poprvé.

Marie byla vystrašenější než Josef, muži však náhle zbožně poklekli před Ježíšem, dlouho se mu klaněli a pod žlab mu kladli bohaté dary. Ta zvěst o Ježíšovi a jeho zázračném uzdravení se nejspíš roznesla dál než po Betlémě, domýšlel se Josef. Marie stála opodál s překříženými dlaněmi na zvedajících se prsech, jak stále Ježíše kojila.

Muži se zvedli se země a dívali se užaslí na Marii. – Ne tedy z Ekbatanu, ale z Chaldey? přerušil Josef jejich obdivné počínání možná nepříteli důvěřivou otázkou – Ne, od Kaspického moře, opakoval znovu ten nejstarší a nedal v hlasu najevo roztrpčení z Josefových pochybností. Dva zbylí muži se stále dívali na Marii, a proto na chvíli zavládlo rozpačité ticho.

Vrátili se i Jakub a Anna, stoupli si po obou stranách vedle Marie, k jejím zakulaceným bokům. Matka začala dvojčata hladit po vlasech a obě děti ve stejný okamžik vzhledly k její tváři.

V chlévě bylo jediné nikým nevyřčené slovo – Proč? Neodvážil se je vyslovit ani Josef, tím méně Marie, ale bylo tu ve vzduchu, málem viditelné, slyšitelné, dalo se všude kolem nahmatat, bylo cítit zmnoženo pachem zvířat.

– Zrodila se hvězda, přerušil dlouhé tázavé mlčení nejstarší z mudrců, – nová hvězda, naděje!

Josef tu pověst znal, slyšel ji kdysi na stavbě domu bohatého kupce od potulného hvězdáře. Občas se prý na nebi objeví kometa, zazáří jako hořící hvězda, nese poselství: Smrt panovníka a narození proroka. Proto tito muži přišli znenadání do Judeje. Nejen se poklonit umírajícímu králi. K jejich chlévu je dovedla pověst šířící se po zemi kočovníky o uzdraveném Ježíšovi, s kočovníky je až dovedla k jejich chlévu.

Pod ubohými jesličkami, jen spíš jakousi podložku z několika latí vloženou Josefem do žlabu pod Ježíše, ležely zatím nikým nepovšimnuté dary, zlato, drahé kameny, látky, voňavky, beznadějně už nyní zápasící s pachem chléva, trusem a močí volků a oslíků.

– Ježíš? zeptal se zpytavě Josef, zvyklý se ohánět tesařskou sekyrou, ne přemýšlet nad zrodem legend a mýtů jako tři přítomní mudrci, dívající se na něho jen v okamžiku, kdy někdo mluvil, jak bude reagovat, jinak se zraky upřenými k Marii.

Marie ustoupila při rozmluvě mužů s dětmi ke dveřím chléva, za ní se rozlévaly paprsky zapadajícího slunce, vytvářely jí za hlavou svatozář, umocňující její krásu, kterou ani na vteřinu nebylo možné přehlédnout.

Ježíš si už nedočkavě vynucoval pití, Marii zrazoval stud začít jej kojit před neznámými muži. Josef se zatím s nimi bavil o perském králi. Marii byly ty starosti mužů vzdálené, myslela jen na sílící hlad a zároveň už i vzlykot Ježíše.

K čemu přemýšlet o tom, komu a jak vládnou králové, radí mudrci, oblečení jako muži v nádherných královských a kněžských pláštích. Jen si je někdy představovala, z dálky je občas i zahlédla, jejich dary teď ležely na zemi, nikdo si jich nevyšimal, ani vždy všetečná a zvědavá Anna, milující trpytivé, co se jí zdálo jen trochu krásné. Bohatství zastřela podivnost návštěvy těch poutníků z daleka, tak jiná než příchod pastýřů, vzbuzovali strach.

Jakub, jinak tak často neslyšící a nevidící, co se kolem něho děje, pozorně poslouchal rozmluvu Josefa s muži. Ačkoli téměř ničemu neporozuměl, jen z řeči pociťoval nejasnou hrozbu, jako ze všeho tajemného, nepochopitelného či zatím nechápaného, stejně jako jednou vyslechl rozmluvu pastýřů v jejich stanu, chránícím je před žhavým sluncem, vyprávění o Lotových dcerách.

Lot se prý s nimi bál usadit přímo v Soáru, žil proto poblíž v jeskyni na hoře. Jeho prvorozená dcera řekla jednoho dne té mladší: – Náš otec je stařec a není muž ve zemi, aby k nám podle obyčeje země vešel, pojď, dáme otci napít vína a budeme s ním ležet, tak dáme život potomstvu ze svého otce! Daly mu tedy té noci pít víno, vešla prvorozená a ležela s otcem, on však *nic* nevěděl, ani když ulehla, ani když vstala. Příštího dne řekla prvorozená té mladší: – Hle, na dnešek jsem ležela s otcem já, dáme mu proto pít víno i této noci a vejdeš ty a budeš s ním ležet, tak dáme život potomstvu ze svého otce! Daly mu tedy pít víno i této noci a mladší přišla a ležela s ním, on však *nic* nevěděl, ani když ulehla, ani když vstala.

Tak obě Lotovy dcery otěhotněly se svým otcem.

Jakub byl z vyprávění pastýřů zmatený, věřil, že on s Annou budou jednou Josefem a Marií, než jim oba vysvětlili, že myslí na nemožné. Anna se nechala přesvědčit, Jakub byl tvrdší, pravdy mu docházely obtížněji, tím víc poté byl o nich silněji přesvědčen než jeho sestra.

Teď mu pastýři vnesli do vědomí nové pochybnosti – jeho otce Josefa ve vztahu k Anně. Už ve vyprávění cítil cosi nesprávného, jinak by přece Lota neuspávaly dcery vínem. Už přece viděl opilé tesaře pracující s otcem, i vínem zmožené pastýře vítající po kruté zimě jaro. Možná v tom vyprávění bylo poselství o něčem nesprávném, nedovoleném, zakázaném, co Jakub pochopí, až bude větší.

Josef v rozmluvě se třemi mudrci, zvláště s tím nejstarším a nejhovornějším, se zjevně přirozenou autoritou a nejspíš i s mocí úřadu, ztrácel chvílemi půdu pod nohama, sílil v něm neodbytný pocit, který snad v něm chtěli záměrně i vzbudit, že oni, před nimiž teď pokorně stál, jsou víc než králové a vojevůdci, silnější svou moudrostí

a znalostmi, oni umějí vykládat smysl probíhajících událostí a snů kněží i jiných významných lidí, odvozovali z nich běh dalších dní a roků, osudy panovníků a jejich rodů, odhadovali sílu nepřátel před útoky na ně nebo před napadením vlastní země, připravovali oběti a zabíjeli je vlastníma rukama, v jejich očích proto byli králové těmi slabšími, závislejšími, oni je ve skutečnosti měli ve svých rukou, rozhodovali o jejich osudu, ne oni o jejich, jen v ojedinělých případech je nechali probodnout, setnout jim hlavu nebo je uškrtili, obvykle s pomocí a z podnětu jiných rádců.

Josefův nepokoj v něm neustále rostl, proč tedy oni, silní, mocnější než králové, poklekli v bohatém odění do plev před nejdříve tichým, nyní již křičícím Ježíšem, hlásícím se o své právo, mléko z Mariina prsu. Ta stála pořád cudná ve vchodu do stáje, rudé paprsky zapadajícího slunce za skleslými zády, s Jakubem a s Annou, zaraženými jako ona z nekonečného a stále nekončícího hovoru, kdy už se Ježíš hladem téměř zalykal, a Marie proto konečně přestala držet své děti za ruce a vykročila k Ježíšovi, obešla před ní stojící muže, vzala vzlykajícího nejmladšího syna do náručí a vydala tím nepřehlédnutelné znamení.

Muži se s Josefem okamžitě rozloučili a vsedli na velbloudy. Jakub a Anna se na jejich odjezd odvážili dívat jen zpoza dveří, zamlklí, i za jejich zády bylo ticho. Ježíš se dočkal a hltavě doháněl své čekání.

Obrovští nomádi se konečně hnuli od stáje.

Josef stál na cestě dokud nezmizeli, vrátil se, vzal Annu a Jakuba za ruku, usmál se na Marii, pohladil Ježíše, zdánlivě byl klid a mír, neznámí muži zatím jen odešli...

Jakuba a Annu hnala za pastýři na prvním místě zvědavost, ve chlévě nebylo již co poznávat, jen Ježíše a jejich oslíka, ostatní volci a oslíci se podobali jeden druhému. Jejich oslíka se odvažovali brát na pastvu sebou, na pastvinách byl život a nekonečný prostor, v roklinách mohli lézt po stromech, vybírat ptačí hnízda, kamarádit se s dětmi pastýřů, koupat se v osamělých studnách, kam se o polednách scházeli i pastýři s žízňivým dobyt看em, pokoušeli se svézt na volcích, prohánět se s dovádívkami kozami.

Jakub i Anna měli výčitky, že nejsou s Ježíšem, ale touha být v přírodě byla silnější, než žít ve chlévě. Marie se odvažovala s Ježíšem jen před stáj, i tak neunikala očím zvědavců toužícím vidět Ježíše i její krásu. Dvojčata den vydržela doma, ale hned ten druhý znovu odešla mezi pastýře, mezi jejich legendy, vyprávění a strachy.

Kolikrát tu slyšeli o Oktaviánovi?

– Imperator Ceasar Augustus! řekl jednou polosměšně před pastýři potulný pěvec a básník. Jakub si všiml, jak se mnozí pastýři otřásli hrůzou. – Před zbabělcem v boji a hrdinou před slabými, mstícím se poraženým a poté je předhazujícím je supům, zrazujícím přátele a cizoložícím s jejich ženami, krutě jim odplácejícím vylupováním očí ještě před popravou, náhle laskavým vládcem po porážce všech? divil se neznámý cizinec.

Pastýři se jen dívali do země a pastýřskými holemi kreslili do písku neznámé znaky, své denní úzkosti. – Prodal své panictví dokonce dvakrát! zvedla ta slova hlavy pastýřů, odvážili se podívat potulnému pěvci do očí. – Poprvé prastrýci Gaiovi Iuliu Caesarovi... z vděčnosti a hlavně z vypočítavosti.

Jakub a Anna šli domů a drželi se za ruce. Jakub za sebou táhl na dlouhém provaze oslíka. Ten se vzpouzel jít rychle, málem nadmutý z bohaté pastvy, tvrdohlavější než Jakub, umíněný, jakou měl zrovna náladu. Anna držela v ruce velký mandloňový květ pro Marii, každou chvíli si k němu přivoněla, nikdy nezapomněla vrátit se s kyticí nebo jen velkou květinou než všechno spálí slunce. Měli dětský strach o Ježíše, neví-li o něm krutý Augustus.

Marie je vyhlížela z dálky s Ježíšem na ruce. Už je málem poznával, hlavně oslíka, skláněl se nad ním první a nejčastěji. Marii potěšil růžový mandloňový květ a kus sýra. Anna nezapomněla, skryla jej pod plátěnou košilí. Ježíš už natahoval bezděčně ruce k nim. Anna zvedla prosebně oči, toužila chovat Ježíše. Jakub odešel přivázat oslíka ke žlabu. Marie jedla s chutí ovčí sýr.

Nad chlévem se pomalu snášel večer, než se vrátil Josef a zasekl sekeru do trámu nad jejich hlavami. V úderu byl cítit vztek, předzvěst bezmocnosti, možná před konečným odhodláním. Vybálil pecen chleba, sýr a sušené datle, Jakub a Anna se na sladkost hned vrhli, Josef se usmál, spíš bolestně, Marie se klouby prstů něžně dotkla jeho paže, ukrojila velkou patku chleba a podala je se sýrem a několika datlemi Josefovi. Sama si sedla na okraj žlabu a ukusovala suchý chléb, dvojčata si sedla na zem, v chlévě se rozhostilo zvláštní ticho, šero se málem změnilo ve tmou. Zvířata přešlapovala z nohy na nohu, volci občas zabučeli, oslíci zahýkali. Sotva Marie dojedla, dožadoval se i Ježíš. Josef si sedl k Marii a díval se, jak kojí. Už téměř ve tmě blýskaly Ježíšovy oči. Jakub a Anna si prostírali slámu na protější straně žlabu, nepotřebovali už ovčí kůže, i v noci bylo teplo. Pootevřenými okny bylo vidět už planoucí jasné hvězdy. Ježíš usnul u Mariina prsu, Anna hned jak dolehla. Jakubovi stále znělo v uších vyprávění potulného pěvce, nemohl usnout.

Jakub proto i slyšel Josefův tichý šepot: – Augustus Princeps se sotva kdy něco dozví... Líže si prý rány z porážky v Teutoburském lese, dozvěděl se Josef kdesi mezi tesaři a zedníky poslední zprávy. – Ale Héródés Veliký, slyšel Jakub nové zlověstnější jméno, – prý postavil v Jeruzalémě velkolepý chrám, šeptla i Marie, co se ona dozvěděla od žen, procházejících kolem chléva. – Jenom přestavěl, opravil ji Josef, – všichni i ti největší zločinci chtějí po sobě nechat nejen krvavou stopu, neopustila Josefa zlost.

– Máš z něčeho strach? zeptala se Marie. – Ano, přiznal po dlouhém zaváhání Josef. Marie se k němu úzkostněji přitiskla. – Každé povstání končí krví, i pokus o něj a pouhá domněnka... Bojí se o sebe, o svou moc...

Jakub se krčil strachem vedle spící Anny, jak k němu doléhaly úryvky Josefových vět, jen jako zlou věštbu tušil, co všechno bylo za vyprávěním jeho otce.

A jedinou příčinou byl s největší pravděpodobností Ježíš.

Mezi pastýři jako by noc náhle oponou trhla, včerejší smutný den se změnil v radostný a veselý, po odpoledním spánku až do večerního dojení potulný pěvec přednášel Vergiliovvy verše. Jakub a Anna poslouchali, ani nedutali. Bucolica tu zněla až příliš vznešeně ve srovnání s pravdou. Pastýři se usmívali, jak vidí básníci jejich jednoduchou a těžkou práci. Pastýřské verše! Koho z nich by napadly eklogy? Pastýřská idyla a kdo do ní vnáší mýtus?

Znovu se mluví o oslících. Příběhy se valí jeden po druhém, Jakub a Anna je nestačí ani vnímat, rozumí jim tak napůl, z některých je jim do smíchu, z jiných jde strach. Když se pastýři znovu zvednou za prací, Jakub a Anna se pokouší naučit podojit nejdříve kozy, ty nepostojí ani na vteřinu, věčně skotačivé, skončí často s nohama v díži, obdaří ji i svými zčernalými bobky a chrstnutím moči. Dvojčatům je při tom někdy do pláče, pastýři se smějí, i jejich rozpustilé děti, dvojčata jsou jim svou nemotorností v tu chvíli pro smích, sedají na třínožku a chlubí se svým dojičským uměním, mléko crčí na dno a zdvíhající se bílou hladinu, vytváří nad ní bělostnou pěnu, ještě teplé jej pijí. Ovce stojí poslušně, trpělivě, než padne večer.

Pastýři sedí dál s potulným pěvcem, poslouchají další z Vergiliových eklog, předpovídá v ní zrození božského dítěte a příchod zlatého věku. Pastýři se němě dívají na Jakuba a Annu, ti kvapem a se strachem utíkají za Marií a Josefem, co se děje v Betlémě?

Josef bezděky hladil oslíka a díval se starostlivě na Jakuba a Annu, jako by je připravoval na těžkou zkoušku a jsou-li ji schopni podstoupit. Marie stála uprostřed chléva s ještě tmavějšími kruhy pod očima než při Ježíšově nemoci. Ten jediný bezstarostně výskal, zrovna se napil, nic mu nescházelo, už se smál sám od sebe, nemusel se usmívat někdo na něho nebo se alespoň na Ježíše dívat. Napětí se z Josefa a Marie přenášelo i na Jakuba a Annu.

Vládoucí barbar, pověřčivý, podezřívavý a stejně tak bojácný, zbabělý, uvěřil, protože chtěl uvěřit chaldejským mudrcům zvěst o znamení hvězdy a věštábám o zrození proroka, budoucího židovského krále. Jeho biřici při prvním přepadení Betléma Ježíše nenašli, nenapadlo je hledat ve chlévě, tím zlostnějším se Héródés stával, kdykoli se něco nevedlo.

Marie a Josef, Jakub a Anna naposled povečeřeli, oslíka posílili na cestu velkou porcí ovsu. Sotva se setmělo, vyrazili k Egyptu, šli pěšky, šetřili jediné své zvíře obložené skromným majetkem. Josef nesl v náručí Ježíše, noc a tma byly pro ně ideální skrýš, litovali, vyčítali si, nemohli se rozloučit s pastýři ani s chudými sousedy, snad je pochopí a odpustí jim. Šli po okraji pouště, většinou tiché, i ty nejtišší zvuky se proto násobily do hrozivosti. Jakub a Anna se přitiskli k sobě, Marie držela ruku na oslíkově hlavě. V jednom okamžiku jako by si řekli, se podívali k nebi, zářily na něm nádherné hvězdy, mohli se v temnu noci orientovat jen podle nich.

Pohled na nebesa pomáhal zapomínat na úzkost a strach. Obloha nad nimi stála nehnutě a velebně. Občas ji překřížila padající hvězda, nikdy ne tak velká, o jaké vyprávěli chaldejští mudrci. Po půlnoci byli všichni unavení, ulehli vedle sebe k nohám oslíka, přikryli se ovčími kůžemi, Jakub poprvé v životě držel spícího Ježíše v náručí, cítil v tu chvíli nesmírný strach o něho, daleko větší než kdykoli sám o sebe.

Zůstal za nimi Betlém, k svítání přestali vidět poslední jeho domy a rozžaté lampy, blížili se k Egyptu přes zemi kanaánskou, spíš prostor než území Kanaánců. Ježíše nesla úzkostlivě přitisknutého k prsům Marie. Zabalený v ovčí kůži sotva mohl dýchat, byl mu vidět jen nos a zavřené oči. Josef střídavě přidržoval Jakuba a Annu na oslíkovi, klimbajícimu i cestou.

Jak je přívitá země Mizraim? Uprchlíky kradoucími se tiše noční pouští jak zlodějí s lupem, s dary mudrců a ve skutečnosti proradných zrádců? K polednímu žáru měli prchající poutníci štěstí, dorazili k osamělé studni. Jakub a Anna měli v očích stále neodbytné otázky. Ježíš, sotva se probudil, tak se smál, nikdy neviděl tolik světla a slunce. Marie ho kojila s nohama ponořenýma do vody, rozesmál se nakonec i Josef, a stejně jako v noci se děs přenášel z Marie a Josefa na Jakuba a Annu, teď pohled na Marii a smějícího se Josefa přinutil k smíchu i je.

Zdánlivě byli v nejlepší pohodě, spokojená rodina u oázy s několika palmami. Moci tady zůstat jako v útočišti, poklidném azylu. Sotva se však v největším vedru ve stínu prospali, putovali rychle dál, k Nilu, k jeho štědrosti a závratnému bohatství zrozenému z bahna, s panovníky bojícími se smrti, balzamuující svá těla pod náhrobky sfing a psích hlav, proměňující se v mumie, s masivem pyramid nad nimi, prací tisíců otroků, jejichž mrtvá těla zůstávala jen pod pískem pokrmem šelem, s milióny hadů plazících se pouští i nilským bahnem, se škorpióny se smrtelným bodnutím. Mezi pastýři na ně Jakub a Anna nemysleli, cítili se bezpeční, teď se připomínali častěji, museli se zároveň dívat k zemi, opatrně našlapovat, oslík předem hýkal, nebezpečí zpozoroval dřív. Nocí a dnů ale před nimi bylo ještě nespočet.

S jediným oslíkem, se třemi dětmi, se Josef a Marie vlekli neskutečně pomalu, víc museli odpočívat než rychle putovat pouští, ale přece jen den ode dne šťastnější. Ježíš, Jakub a Anna byli zdraví, zdánlivý poklid ale trval jen do okamžiku, než je dostihli další uprchlíci z Betléma, v očích děs, město se proměnilo v krvavou lázeň. Meč si mezi Davidovými potomky nemohl vybírat, kterékoli nemluvně mohlo být budoucím židovským králem, nikdo už nikdy nespočte kojence zabitě u prsou zoufalých matek. U své betlémské kojné byl zavražděn i nevlastní barbarův syn.

Héródés byl důsledný, proč by měl být zabit omylem, když vědomě zavraždil i tři vlastní syny. Hvězda však oznamovala židovského krále, smrt Idumejce byla zbytečná, barbara nemohla ohrozit, osud se mu mstil, byl před smrtí.

Betlémští se kolem Josefa a Marie jen přehnali, pronásledovala je hrůza, možná se rozptýlili ke kanaánským známým nebo pokračovali rychleji než Marie a Josef s dětmi k Egyptu. Nechávali děs za sebou, kratičká idyla byla pryč, pokračovali v putování na pokraji sil, ubývala jim potrava, protože se vyhýbali lidským obydlím, báli se vyměnit i něco z darů mudrců za jídlo. Mariina prsa se propadala, ochablé dvorce stačila zakrýt Ježíšova ústa. Mírný a pokorný Josef přál Héródésovi potupnou smrt.

Teprve sedmý den narazili v poušti na zatoulané kůzle. Josef udělal cosi, nač by nikdy ani nepomyslel, kůzle chytil a zabil, pekli jej u nejbližší studny a polovinu masa snědli s posledními zbytky chleba. Zůstalo jim jen sušené ovoce a zrní pro oslíka. Josef se rozhodl jít a jít a jít, sám už přestal jíst úplně, jen pil, vody měli dost, věřil proto na štěstí. Den po dni však stále nepřicházelo, čekali nejhorší, Marie se už sotva vlekla, Ježíš ji vysiloval. Když už měli pocit, že všechno vzdají, došli k oáze s přívětivými pastýři jako byli ti jejich betlémští, jen chudší, o to štedřejší z toho mála, co měli. Dozrávalo tu i první ovoce, oslík se mohl pást, všichni si konečně i odpočinout.

Josef od prvního dne věděl, v Egyptě nemohou zůstat, cítili se tu jako ve vyhnanství, cizí mezi cizími, nikdo jim tady nebyl blízký, k nikomu nepřilnuli jako k betlémským pastýřům. Jakub a Anna by si možná jednou zvykli, ne Marie a Josef. Za jiných okolností by tu určitě přivykl i Ježíš.

Zatím se na ně všichni dívali jako na přivandrovalce. Josef však měl práce dost, nemohl si stěžovat, v Egyptě se všude stavělo, bohatství se tu přeměňovalo ve velkorysost, nádhera v pompéznost, kusu z toho neuvěřitelného bohatství se dostalo i na ně. Měli tady dokonce i vlastní stavení, sice jen narychlo zbudované, obstarali si pár dobytčat, o něž se starala Marie a také už Anna a Jakub, hlavně o jejich oslíka, který je převedl přes poušť z Betléma, byli mu vděční.

Možná měli Josef s Marií místní obyvatelé i trochu litovat, po Ptolemaiovcích ztratili svobodu, trpěli pod římskou správou, Augustem Oktaviánem. Judea byla svobodná od Judy Makabejského, ale pod Héródésem. Josefa a Marii v Egyptě zdržoval strach. Nikdo tu ale nevěděl o Ježíšově určení, velké hvězdě na obloze kdesi na východě, tvrzení tří chaldejských mudrců, na jejichž dary si nedovolili sáhnout. Co mělo být radostnou zvěstí, stalo se klatbou semeníc z Héródésových obav a pomstychtivosti.

Dny v Egyptě byly jeden jako druhý. Ráno šel Josef do práce, večer se pozdě vracel. Marie příliš často z domu nevycházela. Ale byla stále krásnější a krásnější. Josef se proto o ni čím dál víc bál. Kdyby neměli děti, ze strachu by tvrdil, že Marie je jeho sestra, a tak by ji i mohl víc chránit. Z Mariiných očí však vycházela zvláštní síla, nikdo si k ní nic nedovoloval, jen obdivně si ji prohlížel a záviděl ji Josefovi.

– Kdybych byl bohatý, postavil bych vedle tebe stráž! řekl Josef. Marie se jen usmála: – Uchráním se sama, Josefe! – Zkrásnělas po Ježíšovi! – Nebyla jsem hezká i před tím? nemohl by nikdy čekat takovou odpověď, kdyby ji nevyprovokoval.

Nikdy by si nepřiznali, jak na tu zvěst toužebně čekali. Héródés Veliký zašel vlastní rukou. Ze strachu před bolestmi svých nemocí se probodl nožem, přímo při hostině, jak se dalo při jeho nestvůrné teatrálnosti čekat.

– Je možné někomu vyčítat, že se těší ze smrti kohokoli, kdo mu způsobil neměrné příkoří, vyhnal ho třeba jen z přechodného a nutného domova, ohrožoval život jeho dítěte? ptal se Josef v duchu sám sebe a díval se na Marii. Možná si kladla stejnou otázku, nebo byla dokonce přesvědčená, že má jako matka právo si něco takového myslet, těšit se ze smrti tyрана, ale nikdy by se o tom pravděpodobně ani nedokázali s Josefem bavit, vyjadřovat třeba grimasou svou radost. Jen z očí jim po té zprávě bylo možné vyčíst zadostiučinění za vteřiny, minuty, noci hrůzy, obavy o děti...

Idumejská stvůra se mstila do posledních okamžiků proradného života. Cizoložil, dokud mu nevyprchaly poslední síly. Nařídil Salomé popraviti všechny jinochy ve vězeních. V dobré víře nebo spíš jen naději, aby po jeho smrti s nimi nehřešila.

Josef si se smutkem přiznával, že lépe než svobodu pod takovým vládcem, raději snášet otroctví v Egyptě pod římskou správou, Antoniem a Kleopatrou. Bylo tu o mnoho lépe než v Héródésově Judeji.

– Oddech sis, Josefe? zeptala se Marie. Josef jen mlčky kývl: – Nejen my, ale především Betlém si oddechl! dodal po chvíli. – Ale co bude dál? zeptala se Marie a stále se dívala do Josefových očí. – Chvilí snad ještě vydržíme. – Ano, Josefe! sklopila opět oči – Když už jsme vydrželi tolik! věděl, že úplně zbytečně vyzývá Marii k trpělivosti, měl jí méně než ona, stejně jako pokory. – Jak se mohlo tolik trpělivosti a pokory vejít do takové krásy? ptal se Josef sám sebe, v té chvíli šťastný jako málokdy v životě, když se díval na Marii, stále se sklopenýma očima před ním a hrající si z rozpačitosti se svými dlouhými štíhlými prsty.

Josef a Marie se vzájemně vyzývali k trpělivosti, nerozhodovat se ukvapeně, vyčkávat vhodný okamžik, dát přednost bezpečnosti a rozumu před vábením srdce, jakkoli ryzím, přitažlivostí domova. Myšlenkami však už byli stále častěji někde jinde, daleko odtud znovu na východě. I oslík v malinké ohradě vycítil jejich neklid, tiché dohadující se rozprávění, přešlapoval a ohlížel se po nich, jako by mu každý další den byl nekonečně dlouhý, těšil se na dlouhou cestu, ne tak drastickou jako útek z Betléma.

Jakub a Anna, aniž co věděli, byli stále nestálejší, nedokázali se na nic soustředit, ani na divoké hry, od kterých se jindy nemohli odtrhnout. Marie je musela málem s křikem hnát s blížícím se šerem k večeri a domů ke spánku. Teď již v předvečer přicházeli sami, potulovali se co nejbliž stavení, cítili, že něco je ve vzduchu, příváté suchým saharským pískem, pálily z něho a červenaly oči.

Neměli se s kým loučit, jen Josef s několika dělníky na stavbě, kteří byli jako on z Judeje. Snášeli tady strasti a starosti práce v cizí zemi, mohli se však už kdykoli sebrat a odejít, jen se však každé ráno a každý večer vzájemně podívali do očí, zachytí-li v nich oboustranné a jednoznačné rozhodnutí, že už je čas, není třeba dál čekat.

Vydrželi ještě sedmkrát sedm dní a nocí, než zporázeli, obětovali a prodali svých pár domácích zvířat, a jejich oslík, se kterým se nemohli nikdy rozloučit, se jen o něco víc prohnul pod nákladem, byl ale přinejmenším o to silnější.

Ježíš seděl na nejvyšším místě jejich skromného majetku jako na pomyslném trůně, připadal si jako opravdový král. Už se dokázal i sám udržet na oslíkově hřbetě.

Vraceli se zpátky, jen jinam, než odkud uprchnuli, do galilejského Nazaretu, dávného otcovského domu, stále chudého, i když se tu odedávna usilovná práce se dřevem nezastavila od rána do večera.

Dosud nejmladší syn Josefa a Marie se tu stal Ježíšem Nazaretským.

PhDr. Antonín Rašek absolvoval Vojenskou školu Jana Žižky, při službě u letectva vystudoval Filozofickou fakultu UK (1961) a stal se vojenským novinářem. Po roce 1968 z armády propuštěn. Po listopadu 1989 byl rehabilitován, působil na ministerstvu obrany, nyní se věnuje vědeckovýzkumné činnosti a poradenství. Napsal také několik povídek a románů, za něž získal několik literárních cen.

Mistr Puchnerovy archy, Sv. Anežka Česká předává kostel prvnímu velmistrovi řádu křižovníků s červenou hvězdou Albrechtovi ze Šternberka

POSTSKRIPTUM

Marie Fleissigová

Maličkosti

Byl to takový podivný týden. Nad českou kotlinou ležela pořád mlha, biologická zátěž na dvojce, těžko se dýchalo, celé dny vládlo v Praze pološero, a to nejen v pravém slova smyslu pro přetrvávající smog, ale i ve smyslu přeneseném pro poměry v politických výšinách i nížinách. A pražský dopravní podnik opět měnil trasy tramvají, a tak jsem stále znovu a znovu hledala náhradní spoje; když jsem pochopila, kudy jet tam, těžko jsem hledala cestu zpět, protože jedním směrem se přestupovalo na stanici jedné, zatímco směrem opačným na stanici druhé. Ještě nedávno byly takové změny zřetelně vyznačeny, popsány a namalovány na velkých cedulích, teď jsem nic neviděla, neporadil ani řidič tramvaje. Pamatuji ale i doby, kdy v takových případech objížděli všechny refýže dopravní dispečeri a říkali, kudy jet dál. To už je ale hodně dávno.

Dřív také nikdo v domě neuzavřel vodu, aniž by o tom informoval ostatní nájemníky – instalatéri běhali po domě: *Natočte si vodu*, a tak jsme plnili hrnce, kbelíky, vany... Nestávalo se pak to, co se nám přihodilo v závěru toho smogového týdne: bez jakéhokoliv varování najednou v sobotu ráno voda netekla. Naštěstí jsme měli v rychlovarné konvici zbyteček vody – přesně na ranní kávu, a jinde připravenou odstátou vodu na zalití květin, abychom mohli aspoň symbolicky provést ranní očistu. A nebudu vařit: kdoví, jaká by byla polévka z minerálky, raději se naobědváme v hospodě za rohem.

Beztak jsem měla jsem za sebou týden plný drobných nepříjemností.

Kromě toho, že jsem bloudila od jedné tramvajové stanice ke druhé, pokazilo se mi podle Murphyho snad všechno, co se pokazit dá. Napřed to byla tiskárna. Místo aby si spořádaně brala jeden papír za druhým, hltala – nenažranec - vždycky několik papírů najednou, až se dusila a já ty štosy stále pracně dolovala. Obvykle, když mě nějaká věc začne zlobit, nejdřív ji prosím, lichotím a domlouvám, a když to nepomáhá, vyhrožuju jí zlými řemeslníky. Už mi to několikrát pomohlo, wawky se rozhořely, odpad začal odtékat. Zkoušela jsem to s tiskárnou – když prosby nepomáhaly, vyhrožovala jsem, že na ni přijde pan Daněček a ten že bude na ni moc a moc zlý. Výhrůžky nezabraly, snad tiskárna poznala, že lžu, protože pan Daněček není ani trochu zlý, naopak je to laskavý, ochotný a šikovný pán. Však také hned na mé zavolání přišel, ale ani on s tou mou trucující tiskárnou nic nesvedl. Zaplakala jsem u své šéfově, ta se smilovala a přinesla mi tiskárnu lepší a modernější. Radovala jsem se, pracovala – ale jen den. Pro změnu stávkoval počítač. Také jsem mu vyhrožovala, tentokrát zlými ajťáky, ale nakonec jsem musela ty hodné chlapece z výpočetního přívolat; pomohli, počítač nebyl naštěstí příliš zatvrzelý, navíc mi ještě poradili pár užitečných věcí.

Poučena tedy tím, že všechno zlé je pro něco dobré, nezmohla mě ani ta netekoucí voda – vždyť jsem se nemusela ani sprchovat, ani vařit, ale ouha – dcera přišla s tím,

že půjdeme večer na koncert – a já měla hrozné vlasy, zalepené tím celotýdenním smogem. Abych jí nedělala ostudu, jela jsem do práce a umyla si vlasy aspoň pod kohoutkem. Pak s kapučínem a s hlavou omotanou ručníkem a šátkem (fén se mi nechtělo nosit), jsem sedla k počítači, že aspoň udělám to, co jsem v tom týdnu kvůli vzdorovité technice nestihla. Samozřejmě jsem kelímek zvrhla, všechno kapučíno mi vyteklo pod tu pěknou tiskárnu. A zase všechno zlé pro něco dobré – ještě že jsem měla s sebou velký ručník, abych tu spoušť pěkně poklidila. (Všimli jste si už, jak pevně přilepí kapučíno k pracovnímu stolu počítač nebo tiskárnu?)

Takže večer jsem na koncert šla už za dámu, s umytými vlasy, čistě, leč ne úplně chudě oděna, a tam opět zrada. Měly jsem s dcerou vstupenky na balkon, a tam byly také poslány do šatny. Avšak celé horní foyer – i s tou šatnou – bylo vyhrazeno pro „uzavřenou společnost“, do šatny se muselo zpět, do přízemí.

Ovšem koncert sám byl pěkný, mladá německá sopranistka zpívala hezky Mozarta. A vůbec se už začaly dít i věci hezké. Doma voda teče, tiskárna se nepřilepila, počítač – zatím – funguje, smog na pár dní ustoupil, v politice – aspoň pražské – se vybourilo.

Ocitla jsem se i na zámku v Lužanech mezi chytrými, rozumným a slušnými lidmi, kteří patří ke skutečné elitě. Také jsem obdržela dostala pozvánku na výstavu malíře Otty Plachta, co maluje peruánskou džungli, pošta mi doručila s věnováním zajímavou knihu a dostala jsem od spolupracovnice i první vánoční dárek.

Vím, že to všechno jsou jen samé drobnosti, které běh života a řád světa nijak nezmění. Mohou ho ale učinit příjemnějším nebo naopak nepříjemnějším; a nebýt těch nepříjemných, asi bychom si těch příjemných ani nevážili. Ovšem k tomu, aby i ty málo nepříjemné věci byly snesitelnější, stačí leckdy opravdu maličkost – vědět, že je šatna zavřená, že nepoteče voda nebo kudy právě jezdí elektrika.

Přeju vám, abyste o nadcházejících svátcích i v příštím roce těch věcí příjemných prožili co nejvíc.

Ať nás chrání svatá Anežka!

VITA NOSTRA REVUE. Časopis Univerzity Karlovy v Praze, 3. lékařské fakulty.
Vychází 4× ročně. Vydává 3. lékařská fakulta, Ruská 87, Praha 10. IČO: 00216208.

Evidováno pod registračním číslem Ministerstva kultury ČR

MK ČR E 15 377

Náklad 440 kusů

Šéfredaktorka: Mgr. Marie Fleissigová

Tel.: 267 102 105, fax: 267 102 552, e-mail: vnr@lf3.cuni.cz

Grafická úprava a tisk

TIGIS, spol. s r. o.

Příspěvky dodávejte pouze v elektronické podobě e-mailem na adresu
šéfredaktorky jako připojený soubor (ve formátu MSOFFICE-doc, xls).

Redakce neodpovídá za obsah mimoredakčních příspěvků.

Publikované texty nemusejí vyjadřovat názory redakce.

Redakce si vyhrazuje právo na odmítnutí, krácení a jazykové úpravy příspěvků.

ISSN 1212-5083